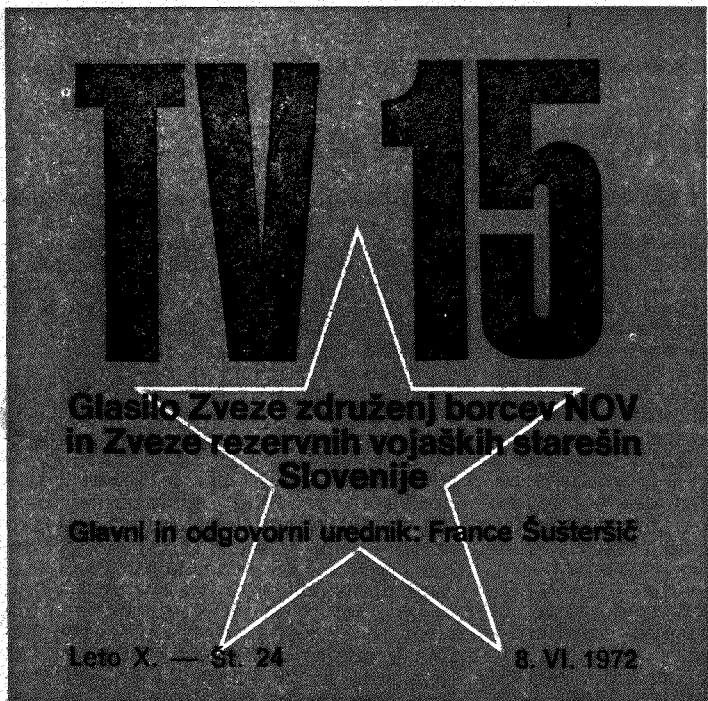

Posnetek s sprejema, ki ga je za udeležence »Karavane bratstva in prijateljstva 1972« priredila občinska konferenca SZDL Krško. Foto: Edi Šelhaus

Srečanje bratstva in prijateljstva

Sedmega junija je minilo enaintrideset let od dne, ko je okupator izgnal in odpeljal iz Brestanice prvo skupino Slovencev v Arandjelovac... V spomin na ta čas je krenilo z vlakom bratstva in prijateljstva na že tradicionalno pot in obisk nekaterih mest v Sloveniji okoli osemsto prebivalcev iz devetnajstih občin užiškega in kraljevskega okraja. Dolgo je že od tistih dni in med gosti iz Srbije je vsako leto manj tistih, ki so s slovenskimi izgnanci nesebično delili toploto domačega ognjišča in tudi poslednji košček kruha. Njihova mesta zasedajo mlajši, karavana prerašča svoj prvotni zgolj spominski značaj in postaja politično-sportno-kulturno-zabavno srečanje predstavnikov dveh bratskih narodov; prilagojeno času, v katerem živimo.

V Krškem, kjer je bil predviden prvi postanek »Karavane bratstva in prijateljstva 1972« v Sloveniji, je bilo predvčerajšnjim že navsezgodaj čutili vznemirjenost ob pričakovanju dragih gostov. Žal je program potovanja organizatorju sprejema — občinski konferenca SZDL — odmeril le uro časa in Kršani res niso mogli pokazati vsega, kar so čutili v srcih.

»Stejem si v posebno čast, da vas v imenu občine Krško in drugih družbenopolitičnih organizacij pa v imenu 26.113 občanov ter v svojem prisrčno pozdravim in vam zakličem: dobrodošli med Slovenci, dragi prijatelji!« je v uvodnih besedah slavnostnega govora, namenjenega udeležencem »Karavane bratstva in prijateljstva 1972«, dejal predsednik občinske skupščine Krško Jože Radej. Potem ko je poudaril nepozabno bratsko pomoč prebivalcev Kraljeva, Kruševca, Čačka, Čuprije, Titovega Užica, Gornjega Milanovca, Požege, Vrnjačke Banje in mnogih drugih krajev zahodne Srbije slovenskim izgnancem, je povedal: »V teh najhujših dneh sta takšna toplina in prisrčnost pomenili mnogo več kot streho nad glavo in drugo najnujnejše, kar ste nam ponudili našim ljudem, zato ostajamo vaši veliki dolžniki!«

In kaj pravijo o obisku v Sloveniji naši gostje? Povprašala sem starejšo ženo, stala je med množico in z ljubeznijo ogledovala nageljček, ki ji ga je na prsi pripela pionirka iz Krškega. »Teško je reči opisati, šta sve u sebi osećam; mogu samo da kažem, da sam neobičajno, neobičajno srećna,« mi je odgovorila. »Prav je, da gojimo to tradicionalnost vaših in naših obiskov, da to tradicionalnost prenašamo na mlajše rodove, da se spominjamo temnih junijskih dni leta 1941, da poglobljamo bratstvo in prijateljstvo, prav je, da smo v prihodnje še enotnejši, še bolj borbeni in stalno pripravljeni zoperstaviti se vsakomur, ki bi nam skušal odvzeti to, za kar smo se borili štiri leta in darovali 1.700.000 žrtev!« kot je v sklepnih besedah rekel Jože Radej. Pogledala sem okrog sebe in vrsta mladih obrazov mi je dala vedeti, da so besede padle na prava tla in da bo to srečanje bratstva in prijateljstva živelo.

V imenu republiške skupščine SR Slovenije je zbranim spregovoril njen podpredsednik dr. Jože Brilej: »Ne jemljite mojih besed kot uradno vljudnost, marveč kot iskreno dobrodošlico in pozdrav prijateljstvu, ki se je kovalo v času narodnoosvobodilnega boja, vaš obisk pa je hkrati pozornosti vreden doprinos k najvišji ideji tovariša Tita: bratstvu in enotnosti naših narodov!« je med drugim dejal.

Po zahvalnem govoru predsednika občinske konference SZDL Kraljevo Desana Andrijič in krajskem kulturnem programu v izvedbi moškega pevskega zbora iz Brestanice je vlak odpeljal, v Krškem pa je ostalo štirindvajset gostov iz Titovih Užic, Bajine Bašte in Čajetine. Na občinski konferenci SZDL so me seznanili s programom, ki so ga

zanje pripravili v dneh obiska. Poskrbeli so za prijetno počutje dragih gostov, za ogled vseh okoliških znamenitosti — med njimi muzeja izgnancev v Brestanici — ter ne nazadnje za počitek in razvedrilo. Prav tako kot v Krškem, bodo udeleženci »Karavane bratstva in prijateljstva 1972« sprejeli in gostili tudi v drugih osemnajstih slovenskih občinah.

Glavna slovesnost ob tem obisku pa je bila v Mariboru: 6. t. m. zborovanje na Trgu republike, 7. t. m. pa množična komemoracija na dvorišču meljske vojašnice, kjer so gostje skupaj z gostitelji in prebivalstvom Maribora praznovali dan slovenskih izgnancev. O tem kaj več v prihodnji številki.

MILENA ŠTRAJNAR

PRED SREČANJEM REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN JUGOSLAVIJE

Doslej se jih je prijavilo že nad tisoč

Kot smo že pisali, bo v okviru proslave tudi srečanje rezervnih vojaških starešin iz vse Jugoslavije. Tako srečanja, ki so vsako leto v drugi republiki, so zdaj že tradicionalna.

Republiški odbor Zveze rezervnih starešin Slovenije, ki je letos gostitelj takega srečanja, je že izdelal podroben načrt zanj in z njim seznanil javnost na seji 6. junija, ki so se je udeležili tudi novinarji.

Predvsem je treba poudariti, da je sodelovanje rezervnih vojaških starešin oziroma vključitev srečanja v največjo letošnjo slovensko proslavo prispevek k uveljavljanju ZRVS kot družbenopolitične organizacije.

Zanimanje za srečanje je prekosilo vsa pričakovanja. Medtem ko so prvotno računali na kakih 700 udeležencev, je

že do zdaj nad 1000 prijavljenih. Število pa bo najbrž še večje, ker so Črnogorci prijavili samo za en avtobus udeležencev, ne pa točnega števila. Precej Hrvatov in Bosancev pa se bo pripeljal z osebnimi avtomobili.

Založba Partizanska knjiga bo za vse udeležence izdala propekt, v katerem bodo podatki o Sloveniji, o potovanju posameznih skupin po Sloveniji, o dogodkih med osvobodilno vojno in revolucijo itd. V propektu bo tudi načrt mesta Ljubljane in slavnostnega prostora v Zajčji dobri. Vsak udeleženec srečanja bo prejel propekt obenem s kuponi za brezplačno prehrano in z značko v recepciji srečanja, ki bo v hali Tivoli. Tam se bodo začeli zbirati udeleženci po 12 uri 2. julija, medtem ko pričakujejo prihod poslednjih okoli

Naglo se nam bliža 4. julij, dan borca, ko bo pri nas v Sloveniji največja letošnja proslava, obletnica ustanovitve prvih slovenskih partizanskih brigad. Časa je ostalo le še malo in vsi, ki morajo skrbeti za organizacijo proslave, mrzlično delajo, da bi bilo do proslave vse pripravljeno.

20. ure istega dne. V recepciji bodo udeleženci zvedeli tudi za prenočišča, ki jih je odbor uspel rezervirati zadostno število.

Naslednjega dne, to je 3. julija, se bodo udeleženci zbrali že ob 7. uri zjutraj. Nagovoril jih bo eden izmed organizatorjev in jim zajezel srečno potovanje, igrala bo tudi godba. Vsak avtobus bo dobil tudi svojo številko, da bi udeleženci lažje našli svoje skupine. Prav tako bodo avtobuse tudi primerne okrasili in opremili z gesli, da bodo ljudje vedeli, kdo se vozi v njih. Drugače pa je ta dan namenjen potovanjem po Sloveniji.

Kot smo že pisali, bodo skupine potovale po raznih krajih. Marsikje pripravljajo skupinam lep sprejem ali celo (Nadaljevanje na 3. strani)

besede in dejanja

VPLIVI, KI NASPROTUJEJO SAMOUPRAVLJANJU

Nikakor ne smemo podcenjevati konservativno-etatističnih sil, ki se pod krinko zaskrbljenosti za težave družbe vztrajno zavzemajo za »trdo roko«, za administrativno-centralistično upravljanje. Enako tuja so nam tudi anarholiberalistična pojmovanja, katerih pobudniki v imenu tako imenovane absolutne svobode in »kritike vsega obstoječega« odklanjajo osnovne pridobitve in vrednote naše družbe. Tudi tistih ni malo, ki si laste oblast delavskega razreda s tehnokratskih pozicij, tako da učinkovitost poslovanja postavljajo nasproti samoupravljanju.

Iz Titovega govora ob njegovi izvolitvi za častnega doktorja beograjske univerze.

DOBRA POBUDA

Zvezni odbor za proslavo Titovega rojstnega dne je sprejel predlog o ustanovitvi Titovega sklada za šolanje delavskih otrok in mladih delavcev. Izdelana je že zasnova sklada, ki jo bo treba pravno uveljaviti do začetka prihodnjega šolskega leta, tako da bi v začetku septembra že lahko začel posloovati. To osnovo sklada so dostavili vsem družbeno-političnim organizacijam republik, da bi na svojem območju sprožile politično akcijo za sodelovanje delovnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti pri ustanovitvi sklada in izločanju sredstev zanj. Da bodo prispevali v ta sklad, so že sklenili: pred-

sedstvo Zveze komunistov Jugoslavije, izvršni odbor SZDL in Zvezni izvršni svet. Rudarsko-topilniški bazen Bor je kot prvi vlagatelj po sklepu delavskega sveta prispeval v Titov sklad milijon dinarjev.

Borba — 27. V. 1972

UGODEN REZULTAT

Ob aprilskem izvozu v vrednosti 2951 milijonov, ki je za 32 odstotkov večji od izvoza v lanskem aprilu, je tudi ves štirimesečni rezultat zelo ugoden: celotna vrednost znaša 11.302 milijona din relativno povečanje nasproti lanskemu letu pa 25 odstotkov. Te podatke zveznega zavoda za statistiko dopolnjujejo še drugi ugodni podatki: uvoz upada, in sicer za 21 odstotkov v aprilu v primerjavi z lanskim aprilom na 3836 milijonov din, tako

da je tudi celotna vrednost v štirih mesecih za 15 odstotkov manjša kot v istem razdobju minulega leta — 15.764 milijonov din, nasproti 18.521 milijonov din.

Gospodarski vestnik — 26. V. 1972

ZDRAVSTVENI IN POKOJNINSKI SKLADI

Skladi zdravstvenega zavarovanja v Jugoslaviji so lani imeli 9.328 milijonov dinarjev dohodkov (8.848 milijonov po izločitvi obvezne rezerve) in 9.231 milijonov dinarjev izdatkov. Skupni dohodki in izdatki po izločitvi obvezne rezerve in 13.850 milijonov dinarjev izdatkov.

Ekonomika politika — 29. V. 1972

● Predsedniku republike Josipu Brozu Titu so podelili naslov častnega doktorja beogradske univerze, s čimer so mu izrazili priznanje za njegovo celotno ustvarjalno delo. Diplomsko mu je na slovesni seji izročil rektor univerze dr. Jovan Gligoričević.

● Zvezni izvršni svet je na seji, ki ji predsedoval Džemal Bijedić, izoblikoval predloge treh sistematskih zakonov: o financiranju federacije, o deviznem poslovanju in o kreditnih pogodbah s tujino. Te zakonske predloge bodo takoj dostavili zvezni skupščini. Dalje je ZIS proučil predlog zakona o osnovnih pravicah iz pokojniškega in invalidskega zavarovanja. O predlogu se je ZIS izrekel ugodno, menil pa je, da bi bilo treba načelo minulega dela še natančneje opredeliti, tako da bi lahko pomenilo osnovno za realizacijo pravic o pokojniškem zavarovanju.

● V Beogradu je bil posvet o uresničevanju stališč predsedstva ZKJ do informativne dejavnosti in sredstev javnega obveščanja ter o nalogah zveze komunistov. V dvodnevni razpravi je sodelovalo več kot 35 predstavnikov družbenopolitičnih organizacij v federaciji, republikah in pokrajinah in komunistov na odgovornih položajih v naših uredništvih.

● Poslanci socialnozdravstvenega zbora zvezne skupščine so na svoji seji sprejeli zvezni zakon o pokojniškem in invalidskem zavarovanju. Sistem bo veljal od 1973. Zavarovanci, ki bodo do 31. decembra letos dosegli pravico do starostne, družinske ali invalidske pokojnine in dotlej vložili upokojitveni zahtevke, bodo lahko izbirali, ali se bodo upokojili po sedanjem ali po novem zakonu.

● Po nepopolnih podatkih republikanskih sekretariatov za zdravstvo in socialno politiko znašajo neposredni stroški za preprečevanje širjenja črnih koz v Jugoslavijo približno 350 milijonov dinarjev. Zvezni sekretariat za delo in socialno politiko ter ustrezni sekretariati zdaj razpravljajo o tem, kako bi poravnali te izdatke. Po odloku zvezne skupščine so zbrali iz zaloga federacije že 28 milijonov dinarjev, kot akontacij območjem, ki so jih črne koze najbolj prizadele.

● V Budimpešti so bili uradni razgovori med vladno delegacijo Slovenije, ki jo je vodil predsednik izvršnega sveta Stane Kavčič in delegacijo madžarske vlade, pod vodstvom dr. Timara. Med razgovori je bilo ugotovljeno da obstaja možnost in potreba, da se odnosi med Jugoslavijo in Madžarsko in v tem okviru med Madžarsko in Slovenijo hitreje in vsestransko razvijajo. Zastopniki Slovenije so s svoje strani opozorili na možnost, da se Madžarska poveže z avtocesto Sentilj—Nova Gorica. Med razgovori je Stane Kavčič seznanil člane madžarske delegacije s položajem madžarske narodnosti v Sloveniji in z zagotovitvijo materialne osnove za njen neoviran in popoln razvoj. Predsednika Kavčiča je sprejel tudi Jenő Fock, predsednik ministrskega sveta LR Madžarske in se seznanil s potekom pogovorov. Slovenska delegacija je obiskala nekatere kraje v Porabju, kjer živi slovenska manjšina na Madžarskem.

● Na 58. zasedanju izvršnega komiteja SEV, ki se je končalo v Moskvi, so razpravljali o dosedanjih pripravah za gradnjo tovarne težkih kamionov v Sovjetski zvezi, pri čemer bo sodelovala tudi Jugoslavija skupaj z državami SEV. To je po vrnitvi iz Moskve izjavil stalni predstavnik Jugoslavije v SEV in član ZIS Marko Orlandić.

● Prezidij vrhovnega sovjeta ZSSR je soglasno ratificiral sporazum med SZ in ZRN, ki je bil sklenjen 21. avgusta 1970. Zunanji minister Andrej Gromiko je v imenu sovjetske vlade prebral poročilo, v katerem je poudaril, da se s tem sporazumom končuje dolgo obdobje napetosti v stikih med državama in da je ravno v tem njegov poglobitveni pomen.

● V Bonnu se je končalo »izredno koristno« zasedanje zunanjih ministrov 15 članic NATO. Kakor je bilo pričakovati so države atlantskega pakta sklenile začeti s multilateralnimi pripravami za konferenco o evropski varnosti in sodelovanju, ki naj bi bila po besedah bonskega zunanjega ministra Scheela »sredi prihodnjega leta«.

● Predsednik Nixon je povabil na obisk v ZDA generalnega sekretarja Leonida Brežnjeva, predsednika Nikolaja Podgornega in premiera Kosigina. Vsi trije najvišji sovjetski voditelji so vabilu sprejeli.

● Vietnamsko vprašanje presega okvir dvostranskih sovjetsko-ameriških stikov in nobenega sporazuma ni mogoče

sprejeti, ne da bi se posvetovali z vsemi zainteresiranimi v Vietnamu. Tako je dejal predstavnik ameriške delegacije Ronald Ziegler. Sovjetski predstavnik Zamjatin pa je opozoril, da je bilo sovjetsko stališče objavljeno tri dni po ameriškem sklepu o bombardiranju in da bo SZ Hanoi še naprej pošiljala vojaško pomoč.

● Kitajski premier Ču En Laj je izjavil, da ameriško-sovjetski sporazum o omejevanju strateškega jedrskega orožja ne bo vplival na vietnamsko vojno in tudi ne na kitajsko dejavnost na mednarodnem prizorišču. Predlagal je tudi, naj bi bil v Hirošimi svetovni sestanek o razorožitvi, zaključni del sestanka pa v Nagasaki. Obe mesti sta bili žrtvi ameriške atomske bombe.

● Trije japonski atentatorji, ki so prišli s letalom francoske družbe »Air France« iz Rima, so povzročili na telavivskem letališču Loš množičen pokol. V križnem ognju rafalov iz avtomatskih pušk in sredi eksplozij ročnih bomb treh Japoncev je izgubilo življenje 25 ljudi, več kot 70 pa jih je bilo ranjenih. Od atentatorjev je bil eden ubit, drugi je napravil samomor, tretji pa je bil ujet. Ta je povedal, da so bili vsi trije člani neke japonske fanatične organizacije, da so se vojaško izurili pri komandosih v Južnem Libanonu in da so bili za atentat plačani od »neke palestinske organizacije«. Odgovornost za atentat je prevzela Palestinska ljudska fronta Georga Habaša.

● Izraelska vlada je zahtevala od svojega veleposlanika v OZN Josefa Tekoa-ha, naj članom varnostnega sveta izroči pismo, s katerim Izrael izraža prepričanje, da so vlade, ki dajejo azil teroristom, direktno odgovorne za napade, ki so podobni tistemu na telavivskem letališču Loš. Raziskava je namreč pokazala, da so se japonski teroristi urili v nekem taborišču palestinske osvobodilne organizacije v Libanonu.

● Na povabilo CK KP SZ in prezidija vrhovnega sovjeta ZSSR je predsednik SFRJ in predsednik ZKJ Josip Broz Tito odpotoval na petdnevni uradni in prijateljski obisk v Sovjetsko zvezo. Skupaj z njim so odpotovali sekretar izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stane Dolanc, član predsedstva ZKJ Veljko Vlahović, član predsedstva SFRJ Dragi Stamenković, podpredsednik ZIS dr. Jakov Siroković in zvezni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac.

● Skupina poslancev italijanske socialistične stranke je poslanski zbornici predložila osnutek zakona, ki naj bi na temelju šestega člena italijanske ustave vseboval posebna določila za varstvo slovenske etnične skupine v deželi Furlanija — Julijska krajina. Zakonski osnutek terja izenačenje slovenskega in italijanskega jezika na dvojezičnem območju v Trstu, Gorici in Vidmu, območju, ki naj bi ga v skladu s predlogom, socialističnih poslancev določila dežela. Osnutek vsebuje tudi določbe o enakopravnosti slovensčine v izvoljenih organih ter organih oblasti.

● V neki zahodnoberlinski bolnišnici je umrl vodja ustaške organizacije v ZRN Branko Jelić.

Tito v Sovjetski zvezi

V ponedeljek, 5. t.m., ob dveh popoldne je sovjetska prestolnica izrekla izredno slovesno in prijateljsko dobrodoščilo predsedniku SFRJ in ZKJ Titu, ki je tokrat prispel v Sovjetsko zvezo že na svoj sedemnajsti obisk. Gre za dogodek, ki daleč prerašča okvire medsebojnega sodelovanja dveh držav, kajti Jugoslavija si je pod vodstvom predsednika Tita, pridobila v svetu velik ugled zaradi svoje politike neodvisnosti, neuvrčenosti in prizadevanj za mir. Prav zato in pa tudi zaradi tega, ker je predsednik Tito stopil v kremeljsko palačo komaj slab teden dni potem, ko jo je zapustil ameriški predsednik Nixon — po osmih dnevih razgovorov, ki so jih mnogi ocenili za najpomembnejše po drugi svetovni vojni — je to moskovsko srečanje med sovjetskimi in jugoslovanskimi državniki zbudilo v svetu veliko pozornost.

Tito je bil zadnjič uradno v Sovjetski zvezi pred sedmimi leti, junija 1965, po tistem pa še trikrat neuradno — januarja 1967, novembra 1967 — na praznovanju 50-letnice oktobrske revolucije — in aprila 1967. Lani septembra pa je bil v Jugoslaviji generalni sekretar CK KP Sovjetske zveze Leonid Brežnev in ob tej priložnosti so v Beogradu podpisali novo izjavo o medsebojnih odnosih dveh držav, na temelju poprejšnjih — moskovske deklaracije iz leta 1955, beografske deklaracije iz leta 1956 ter izjave iz leta 1965.

V teh deklaracijah in izjavah so zajeta načela medsebojnih odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo: ti odnosi temeljijo na načelih miroljubne koeksistence ne glede na ideološke razlike, na principu ozemeljske nedotakljivosti in suverenosti, na načelu nevmešavanja v notranje zadeve, enakopravnosti v medsebojnih odnosih itd. V izjavi iz leta 1971, podpisani ob obisku Brežnjeva v Beogradu, je izrecno poudarjeno, da so metode pri izgradnji socializma, ki odsejajo izkušnje in razvojne posebnosti posameznih držav, zadeva narodov in delavskega razreda v posameznih državah in torej ne morejo biti predmet medsebojnega nasprotovanja. Zato je vsako srečanje med sovjetskimi in jugoslovanskimi državniki srečanje dveh povsem enakopravnih strani, ki gradita sodelovanje na načelih vzajemnega spoštovanja neodvisnosti in suverenosti.

Še pred Titovim prihodom so v Sovjetski zvezi posvetili obisku izredno pozornost. Moskovska televizija je posredovala sovjetskemu gledalcem svoj intervju s Titom, v katerem je govoril o vprašanjih medsebojnega sodelovanja, pa tudi o najbolj perečih mednarodnih problemih. Prav tako je bil na moskovski TV 15-minutni film o Titovem življenju, sovjetski tisk pa je poročal o jugoslovanskem predsedniku kot o znamenitem voditelju jugoslovanskih narodov, o uglednem aktivistu mednarodnega komunističnega in delavskega gibanja, o junaškem borcu proti fašizmu, revolucionarju in v svet cenjenemu politiku. Zapisi o Titu in Jugoslaviji so se nadaljevali še potem, ko so se v Kremlju začeli petdnevni pogovori med sovjetski in jugoslovansko delegacijo, v kateri so bili poleg Tita še sekretar izvršnega biroja CK ZKJ Stane Dolanc, pa državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac in drugi jugoslovanski politiki ter strokovnjaki z raznih področij.

Obisk je v prvi vrsti delovne narave, namenjen nadaljnjemu razvoju sovjetsko-jugoslovanskega sodelovanja in prijateljskih odnosov. Res da sodi v njegov okvir tudi slovesna podelitev najvišjega sovjetskega priznanja, Reda Lenina, predsedniku Titu ob njegovi 80. letnici, toda sestav delegacije kaže na to, da bo poudarek na poglobljanju

dvostranskih odnosov — na gospodarskem, tehničnem, medicinskem, kulturnem in drugih področjih. Zlasti v gospodarskem sodelovanju med obema državama je bilo v zadnjem času opaziti dokajšen napredek in želja obeh strani je, da bi se še okrepilo.

Vrhu tega je obisk namenjen tudi podrobnejši razčlenitvi svetovnega položaja, po moskovskem srečanju med Nixonom in sovjetskimi voditelji, ki je pomenilo prvi korak k popuščanju mednarodne napetosti. Še zlasti v Evropi se je položaj zadnji čas zelo pomiril, s podpisom vzhodnih sporazumov med ZR Nemčijo ter Poljsko in Sovjetsko zvezo — kar pomeni dokončno priznanje položaja, ki je nastal med omenjenimi državami po drugi svetovni vojni, in pa s podpisom štirih zunanjih ministrov — Francije, Sovjetske zveze, Velike Britanije in Združenih držav — ki dokončno ureja status Zahodnega Berlina, nekdanjega nenehnega žarišča napetosti v Evropi. Čedalje bolj zorijo tudi razmere za sklicanje evropske konference o varnosti, ki bi pomenila dokončno odstranitev posledic hladne vojne na starem kontinentu.

Toda po drugi strani je »prag Evrope«, Sredozemlje, še naprej nasičen z nevarnimi hlapi vojne napetosti: bližnjevzhodni spor, ki je prerasel okvire spopada arabskih držav z Izraelom in postal pogoj za varnost v Sredozemlju, Evropi in tudi v širšem svetu, je pred dnevi »slavil« že peto obletnico, kar se nahaja v slepi ulici, v položaju »ne vojna, ne mir«. Tu so si jugoslovanska in sovjetska stališča precej blizu: oboji se zavzemajo za mirno pravično rešitev spora, ki bi upošteval tudi pravice palestinskega naroda, hkrati pa izražajo vso podporo arabskim državam, da si skušajo na tak ali drugačen način prirediti ozemlja nazaj. Precej podobna so stališča obeh držav tudi do drugega velikega kriznega žarišča, v Jugovzhodni Aziji: oboji se zavzemajo za pravico indotnih narodov do samoodločbe in odločno obsojajo ameriške poskuse vsiljevanja njihove poti v prihodnost.

Seveda so tudi v mednarodnopolitičnih stališčih, kot v medsebojnih odnosih, določene razlike med obema stranema, ki izhajajo kajpada iz dejstva, da je Sovjetska zveza ena izmed dveh najmočnejših svetovnih velesil, Jugoslavija pa pobornica nove, neodvisne in neuvrčene politike, izven vplivnostnega območja obeh velesil. Toda te razlike ne zmanjšujejo pomembnosti medsebojnega sodelovanja na tistih področjih, kjer se stališča obeh strani toliko zblizujejo, da lahko prispevajo k uspešnemu razreševanju kriznih žarišč — zlasti še, ker Sovjetska zveza upošteva številne prijateljske vezi, ki jih je Jugoslavija s Titovo pomočjo ustvarila z mnogimi deželami sveta. To pomeni, da bo Titov obisk v Moskvi prinesel precejšnje koristi ne le v sodelovanje med SFRJ in SZ, ampak tudi v mednarodne razmere.

Po obisku v Moskvi, v drugi polovici junija, odhaja Tito na povabilo državnega sveta LR Poljske in CK poljske združene delavske partije na obisk v Varšavo. Tudi ta obisk bo pomemben ne le za poglobljanje medsebojnih odnosov med dvema državama, ampak tudi za širši evropski politični okvir. V novi Evropi čedalje večjega zblizovanja med Vzhodom in Zahodom ter popuščanja napetosti med dvema vojaškima blokoma je bil prispevek Jugoslavije, ki je kot prva stopila na pot miroljubnega sožitja, ne glede na obstoječe razlike, vedno izredno cenjen in upoštevan. V tej luči je treba tudi gledati zdajšnjo Titovo pot: kot nov prispevek Jugoslavije k ustvarjanju novih razmerij v evropski in mednarodni politiki.

KOMENTATOR

Oproščeni vojni zločinci

Po oprostitvi krivde obeh arhitektov plinskih celic v Auschwitzu (Oswienimu) Dejaca in Ertla je bil pred kratkim v Linzu oproščen tudi esesovec iz Mauthausna Johann Gogl. Ko je sodnik objavil odločitev porotnikov, so poslušalci v sodni dvorani začeli glasno izražati svoje nezadovoljstvo. Vsi borci odpora in organizacije žrtev nacizma so protestirali proti tej napačni razsodbi, ki pomeni sramoto za avstrijsko sodstvo in za vso Avstrijo. V obtožnici, ki je obsegala nad 100 strani, je bil Johann Gogl obtožen umora številnih zapornikov, med njimi 39 Nizozemcev, 7 Angležev in enega Američana, ki so bili vojni ujetniki. Mnogi priče iz raznih dežel so pritrdile, da je Gogl tisti, ki jih je mučil.

Ta oprostitev je povsem nepravilna in bodo tudi pri procesih, ki so še v teku, ver-

jetno še marsikatero obtoženca oprostili; toda zaskrbnjuječe so okoliščine, ki to omogočajo. Mnoge procese in preiskave zavlačujejo po več let. Vlada in politične stranke, ki se potegujejo za glasove nekdanjih nacional-socialistov, se bojijo posledic procesov proti nacističnim zločincem. Zelo problematična je tudi sestava porotnikov. Medtem ko nekdanje borce odpora odklanjajo kot »pristranske«, so med porotniki nekdanji nemški vojaki in celo nekdanji nacisti, kot je to znano v Goglovem primeru. Pa tudi v primerih, ko gre za nepristranske porotnike, leti ne poznajo razmer v času nacističnega preganjanja, zato se jim mnogi zločini dozdevajo neverjetni. Težko je tudi za sodišče dobiti med preživelimi izrtvami priče. Za priče, ki so več let v koncentracijskih taboriščih trepetale

za svoje življenje, je tako pričevanje huda duševna obremenitev.

Medtem ko porotniki kritično ocenjujejo izjave priče, je za obtožence lažje. Izjavljajo pač, da so nedolžni, zanikajo vse in se »ničesar ne morejo spomniti«. Kdo pa more po 30 letih to zahtevati? Državni tožilci in sodniki nimajo na voljo zadostne dokumentacije, saj je razumljivo, da o zločinih v taboriščih ni nobenih pisanih potrdil.

Dejaco in Ertla, oba arhitekta plinskih celic v Auschwitzu sta po vojni bila ugodna meščana v svojih krajih. Nihče ni ničesar vedel o njihovi zločinu, vsak ju je cenil kot graditelja vil in cerkva. Gogl je urar v neki vasi, njegov brat je direktor neke katoliške založbe. Njegovi sovaščani so prepričani, da je nedolžen, kajti poznajo ga kot prijatelja živali in člana gorske straže. In tako se pač masčuje zamujen preganjanje politične preteklosti.

JOHANN MÜLLER
DUNAJ

Častni gostje na proslavi v Solčavi. V sredini častni predsednik ZZB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka.

NOVO PRESENEČENJE KRAJEVNE SKUPNOSTI POSAVJE

Izlet, ki zasluži pozornost in pohvalo

Svet krajevne skupnosti Posavje iz Ljubljane in odbor ZB NOV »Danila Kumar« iz te krajevne skupnosti vsako leto poskrbita za kakšno presenečenje. Letos sta za 4. junij organizirala izlet članov ZB NOV v Gornjo Savinjsko oziroma v Logarsko dolino. Toda ta izlet ni bil običajen, temveč je šlo za obisk, namenjen tamkajšnjemu prebivalstvu in borcem NOV. Ob sodelovanju predstavnikov občine Mozirje in tamkajšnjih krajevnih skupnosti ter borčevskih organizacij je bil zato izlet do podrobnosti organiziran. Motiv celotne organizacije pa je bila slovesna izročitev gasil. skega avtomobila Solčavi — darilo krajevne skupnosti Posavje. Gasilsko društvo v KS Posavje je namreč kupilo nov gasilski avtomobil, in ker je bil prejšnji še dobro ohranjen, ga je svet krajevne skupnosti Posavje odkupil in poklonil gasilskemu društvu v krajevni skupnosti Solčava, ki je letos prejela zlati znak OF slovenskega naroda.

V nedeljo, 4. junija, je ob lepem vremenu izpred KS Posavje v Ljubljani odpeljalo 7 avtobusov članov ZB NOV, kot prvi pa je vozil rdeč gasilski avto, na katerem je bil napis »Danilo Solčavi«. Prvi postanek je bil v Gornjem gradu pri spomeniku NOV, kjer je delegacija borcev NOV iz Posavja položila venec. Sledili so pozdravi, govori, petje, za splošno razpoloženje pa je skrbela tudi godba na pihala iz Rečice. Po polumnem pomenku s tamkajšnjimi občani je dolga kolona Viatorjevih avtobusov, okrašenih s priložnostnimi parolami in zastavami, krenila naprej.

V Ljubnem je kolono čakalo posebno presenečenje. Pridružilo se ji je še 7 rdečih gasilskih avtomobilov, in sicer iz Rečice, Grušovlja, Radmirja, Lubnega, Okojnine, Smartnega ob Dretli, iz Luč in Mozirja.

Drugo presenečenje za Posavčane pa je bilo v sami Solčavi, kjer jih je poleg domačinov sprejelo 85 gasilcev v uniformah iz vseh prej naštetih krajev in še iz Gorice ob Dretli.

Slavje se je pričelo malo pred 11. uro, in sicer pred spomenikom NOV sredi Solčave. Domačini in gostje, gasilske čete in četa savinjskih tabornikov, katerim so se pridružili še posavski »Črički« in prapor-

ščaki z najmanj 25 prapori, je napolnilo trg pred spomenikom, pihalna godba z Rečice pa je skrbela za ugodno razpoloženje.

Najprej je vse pozdravil predsednik krajevne skupnosti Solčava Ivan Kosmač, nato pa je o pomenu takšnih srečanj govoril predsednik mozirske občine, republiški poslanec Jože Deberšek. Predsednik KS Posavje in ZB NOV »Danila Kumar« Janez Dremelj je gasilskemu društvu izročil darilo in prebral darilno listino. Pred tem je govoril o bratstvu in enotnosti in o gradnji Doma borcev in mladine Jugoslavije v Kumrovcu. Sledile so recitacije, ki so jih lepo izvajali otroci tamkajšnje osnovne šole, pe- la pa sta pevka zbora iz Posavja in Solčave. Vmes so se vrstili pozdravi in zahvale.

Lep program in lepe besede sredi čudovitega gorskega sveta, ob lepem sončnem vremenu — to je bilo posebno, redko doživljanje. Vse je zbudilo mnogo bolj pristen odmev, kot ga je mogoče zaznati, kadar se kaj takega dogaja v mestnem okolju. Preprostim ljudem gre vse to bolj od srca. Lepemu razpoloženju pa je dober delež doprinesla tudi skupina visokih predstavni-

Partizanski golaž

kov, ki se je zbrala poleg spomenika NOV. V njej je bila delegacija borcev NOV iz Koroške s Karlom Frušnikom-Gašperjem, delegacija iz Kumrovca z Brankom Udovičem, prvi komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskošek-Luka, nekdanji komandant Šlandrove brigade Mirko Jerman, komandant vojašnice Ljuba Šercerja iz Ljubljane Niko Damjanovič, Franc Razdevšek, član IS Slovenije, pa Tone Kropušek, predsednik republiških sindikatov, in drugi.

Na zborovanju je bilo na predlog tovariša Dremelja sprejeto odprto pismo delovnim ljudem Slovenije, da naj za izgradnjo Doma borcev in mladine Jugoslavije v Kumrovcu prispevajo enodnevni zaslužek. S takšnim načinom pomoči celotne Jugoslavije se je 2. junija 1972 strinjalo tudi 74 predstavnikov borčevskih in mladinskih republiških in pokrajinskih organizacij Jugoslavije, ki so bile v Kumrovcu na razgovoru o nadaljnjem uresničevanju izgradnje omenjenega doma, kateremu je dne 21. aprila 1972 Tito položil temeljni kamen. Poleg tega pisma so navzoči sprejeli tudi pozdravno pismo Titu, v katerem je bilo vabilo borcev NOV iz Posavja v Ljubljani, da naj jih Tito obišče, kot je to menda obljubil v Kumrovcu, ko je polagal temeljni kamen novemu domu Borci NOV iz Posavja v Ljubljani so namreč pred 9 leti dali iniciativo za izgradnjo tega doma.

Po lepem slavlju v Solčavi je bil zbor v Logarski dolini, kjer so si gostje najprej ogledali slap Rinko in okolico, potem pa so skupaj z gostitelji šli na »partizanski golaž«, ki so ga pripravili vojaški iz vojašnice Ljuba Šercerja iz Ljubljane.

STANE KOMAN

Praznovanje na Muljavi

Prva junijska nedelja je bila po daljšem deževju spet lepa in sončna, kot se spodobi za dan na pragu poletja.

Dopoldne je bila proslava na Muljavi, v rojstni vasi pisatelja Josipa Jurčiča. Jurčičev duh je bil v tej vasi živ še med zadnjo vojno, ko so se vaščani množično odločili za Osvobodilno fronto in vztrajali v boju do konca vojne. Tako je bila Muljava ves čas vojne trdna partizanska opora kljub postojankam v neposredni bližini in kljub temu da je okupatorjem uspelo precejšen del okoliškega prebivalstva naščuvati v bratomorno vojno.

Kot je znano, je v okolici Muljave II. grupa odredov v juniju 1942 izbojevala eno svojih največjih zmag, ko je s spretno manevrsko obrambo onemogočila prodore italijanskih kolon med Žužemberkom in Stično in s tem povzročila umik posadke iz Žužemberka.

Zato so se na nedeljski proslavi zbrali številni borci II. grupe odredov. Po slavnostnem delu v prijazni dolinici, kjer se zadnje muljavske hiše najbolj približajo gozdu, se je začelo tovariško srečanje vrh grička, od koder je lep razgled po okolici. Stari borci so vedeli povedati, da je prav na tistem kraju med boji okoli Muljave imel Stane svoj štab. Priznati je treba, da je bil izkušen vojak, razen tega pa je imel tudi smisel za naravne lepote.

V slavnostnem delu je govoril o službah Muljave in okolice general Tone Marinček-Bregar, nekdanji pripadnik II. grupe odredov. Obujal je tudi spomine na boje II. grupe odredov, oziroma štajerske brigade. Nekdanji borci II. grupe odredov pa so kot je v navadi zbrani pred slavnostno tribuno.

Praznovanje pa ni bilo samo borčevsko in posvečeno samo obletnici. Pred-

vsem so nastopali gasilci, ki so tega dne dobili novo brizgalno, kar je velika pridobitev. Nadalje so podelili občinska priznanja, saj je bila proslava največja letošnja v dokaj razsežni grosupeljski občini. Prav tako ne moremo mimo izbranega kulturnega programa, kjer so se odlikovali zlasti solniki.

Ob vsem tem pa tudi ne moremo mimo ugotovitve, da je Muljava še zdaj tisto, kar je nekoč bila: zaradi svojih prebivalcev, njihove zavesti in sposobnosti je še vedno žarišče napredka v vsej okolici. Ta napredek pa se ne kaže samo v gradnji tovarn, ampak v skladu z možnostmi tudi v drugih dejavnostih, za katere niso potrebne velike vsote denarja. Sem sodi tudi turizem in prav v tem so Muljavčani, kot vse kaže, precej prizadevni, ne samo zaradi rojaka Jurčiča, ampak tudi zaradi lepe okolice, prijazne domačnosti in starinskega okolja. Prav k turizmu pa spadajo tudi obiski nekdanjih partizanov, ki se spominjajo teh krajev med vojno, njihove gostoljubnosti in zavednosti.

Težko bi bilo na tako majhnem prostoru v časopisu zapisati prav vse, kaj je kdo rekel, kaj so peli, recitirali in naredili na proslavi, ki se je precej zavlekla. Vsekakor pa je tudi tako dolga proslava kazala vsestranskega in plodnega dela — ljudje pač želijo pokazati, koliko so naredili. Tega pa je veliko in je bila zato tudi proslava dolga.

Nekdanji borci in člani njihovih družin, pa tudi drugi, so se začeli razhajati šele proti večeru. Tako prijetno počutje zaradi zelenila, lepega vremena in dobrot je težko pozabiti in najbrž so mnogi sklenili, da v Muljavo še pridejo in da se ne bodo več samo peljali mimo.

MP

V Mirni so praznovali skupaj z VDV

Ob cesti in železnici med Trebnjim in Sevnico leži Mirna, prijazna večja vas, podobna toliko drugim dolenjskim krajem. Tudi v Mirni in okolici so se že poleti 1941 začeli ljudje dogovarjati o boju zoper okupatorje in za spremembo družbenega reda. Poleti 1942 pa je prišlo do nekaterih dogodkov, ki so postali tako pomembni za bližnjo okolico, da so po njih začeli praznovati krajevni praznik.

Tudi v kasnejšem razdobju je Mirna odigrala pomembno vlogo v osvobodilni vojni in revoluciji, zlasti v drugi polovici leta 1944, ko se je okupator pripravil za upostavitve obrambe čez Slovenijo pred JA in rdečo armado. Ko se je začela ofenziva zoper enote 4. operativne cone in ko so domobranci ponovno upostavili postojanke ob cesti Novo mesto-Ljubljana, je postala Mirna oporišče 15. divizije. Prek nje je držala zveza med štajersko in dolenjsko, zato so domobranci enote divizije stalno napadali. V tem razdobju se je zadrževal okoli Mirne in v njej sami tudi 3. bataljon 1. brigade Vojske državne varnosti, oziroma korpusa narodne obrambe. Kasneje, ko so se naše enote umaknile v Suho krajino, je bila okolica Mir-

ne še zadnji otoček, kjer so živeli terenci in manjše enote.

V nedeljo, 4. junija, je Mirna lepo proslavila svoj krajevni praznik. Poleg številnih domačinov in gostov so se praznovanja udeležili tudi pripadniki 3. bataljona 1. brigade VDV, ki imajo v Mirni domilec.

Po slavnostnem delu programa, na katerem je govorila Marija Pavlin, so nastopili šolarji s kulturnim programom. Nato pa se je razvilo sproščeno partizansko srečanje. Gostoljubna Mirna ga je pripravila pod gradom, ki ga obnavljajo in ki bo postal turistična zanimivost. Pod gradom je namreč tudi umetno jezero.

MP

oglašujte v tedniku

TV-15

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kličjeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

SLOVENSKA BISTRICA

MLADI NA PRIZORIŠČU BOJA POHORSKEGA BATALJONA

Ob koncu XI. Tedna bratstva in prijateljstva med šestimi občinami v Sloveniji in Hrvaški je bil pohod mladitv na Pohorje, kjer so si ogledali prizorišče oziroma kraj poslednjega boja 1. pohorskega bataljona na Osankarici.

Mladi, ki so prišli iz Varaždina, Čakovca, Koprivnice, Ormoža, Ptuj in Slovenske Bistrice, so nato priredili pri Treh kraljih na Pohorju partizanski miting ter hkrati praznovali tudi 80. rojstni dan predsednika Tita. Miting si je ogledalo precej domačinov in tudi nekaj turistov. S tem je bil XI. Teden bratstva in prijateljstva končan.

Omeniti velja, da so se s tem še bolj poglobile prijateljske vezi mladitv iz šestih občin, hkrati pa so se mladi tudi na kraju dogodkov, ki so za naše narode še danes boleči, seznanili z novejšo zgodovino naših narodov.

F. HOVNIK

TURJAK

OGLED BAZE 20

Združenje borcev Turjak je 28. maja priredilo izlet za svoje člane. Z njimi so šli tudi mladinci in predsednik Socialistične zveze.

Najprej so si ogledali spomenik padlim borcem v Žužemberku. Po enominutnem molku in počastitve spomina padlih so spregovorili nekaj besed o dogajanjih v NOB.

Mnogi so bili prvič v bazi 20. Kljub boleznim in visoki starosti so nekateri s skrajnimi napori prišli tja. Prav prijetno je bilo gledati, kako so pozorno hodili od barake do barake in občudovali iznajdljivost tistih, ki so zbrali ta kraj ter ga tako prijetno uredili za bivanje.

Murnov Lojze jim je bil v lepem zaporedju opisal razvoj OF in kaj je narekovalo postavitve baze 20.

Nazaj grede so si ogledali še naravno zdravilišče Dolenjske Toplice.

Na Turjak so se vrnili zadovoljni, da si takih izletov še želijo. Žal jim je bilo, da niso šli z njimi tudi tisti mladinci, ki so bili ta dan zavzeti z nogometno tekmo.

Za dobro razpoloženje na izletu je z domačimi vižami poskrbel mladi harmonikar Enžičkov.

EDVARD PODLOGAR

ŠKOFJA LOKA

LETOVANJA BORCEV

V letošnjem poletju bodo člani ZZB NOV SRS Škofja Loka in VVI iz škočjeloške občine letovali v Novi gradu v Istri, Strunjanu in Vodenški planini na Jelovici.

V Novi gradu ima OO ZZB NOV SRS Škofja Loka na razpolago hišico z osmimi ležišči, v kateri bo od 1. junija do 19. septembra letovalo v enajstih izmenah osemindeset članov in sivocev. Desetdnevni penzion stane tu 380 din, borcem, ki pa bodo preživeli letni oddih v pred ali posezonskem času, pa bo OO ZZB prispeval k njemu 300 din.

V Strunjanu bo preživelo poletje predvidoma deset vojaških vojnih invalidov, precej pa se jih je odločilo za Vodenško planino.

STANE JESENOVEC

POZORNOST ZLASTI STANJU V KMETIJSTVU

Analiza letnih konferenc ZZB in VVI ter priprave na seminar za predsednike združenj sta bili glavni točki dnevnega reda seje sekretariata občinskega odbora ZB NOV SRS Škofja Loka 1. junija.

Letošnje letne konference v šestindvajsetih združenjih borcev in treh krajevnih organizacijah VVI so ocenili kot zelo uspešne, saj se jih je udeležilo od sedemdeset do devetdeset odstotkov članstva. Prvič se je zgodilo, da ni bila v ospredju obravnav socialna problematika članov; lahko zapišemo, da te v občini skoraj ni več. Največ besed so bila deležna notranja in zunanja politična dogajanja, pri čemer so vsi ostro obsodili nedavne poskuse notranjih rovarjenj. Izredno pozornost so na konferencah posvečali našemu gospodarstvom položaju, predvsem stanju v kmetijstvu. Skrbni jih opuščanje kmetijske dejavnosti v hribovitih predelih. Poudarjali so, da ostarela delovna sila, ki je ostala na teh kmetijah, v morebitni vojni kljub najboljši volji našim vojaškim enotam ne bi več mogla nuditi tistega, kar so dajale te kmetije v NOB.

Razveseljivo je, da člani ZB ocenjujejo mlade po njihovi poštenosti, prizadevnosti in delovnih uspehih in ne več po zunanjem videzu, kot se je to na žalost začelo pojavljati pred nekaj leti.

Nasprotno, borci si žele čim tesnejšega sodelovanja z njimi prav povsod, predvsem pa z učenci iz šol, ki so prevzele patronat nad spomeniki NOB.

Morda so v zadnjih letih posvečali premalo pozornosti solidarnostnim in humanitarnim dejanjem v svojih vrstah; toda tu velja opozoriti na svetel primer ZB Trata pri Škofji Loki, kjer redno obiskujejo tovariše v bolnišnicah in domovih.

Ker je obolelih in neboljanih članov vedno več, bodo združenja posvetila tej pomembni dejavnosti v prihodnje več časa.

Sekretariat je sklenil, da bo 17. junija seminar za predsednike združenj, na katerem bodo obravnavali aktualna vprašanja s področja invalidske zakonodaje, davčne politike, socialnega zavarovanja in se pogovorili o programih dela združenj v letošnjem letu.

STANE JESENOVEC

NOVO MESTO

RAZSTAVA »TITO IN DOLENJCI«

V Novem mestu je bila osrednja prireditve v proslavo osemdesetletnice tovariša Tita razstava »Tito in Dolenjci« v Dolenjski galeriji. Fotografije in drugo gradivo na razstavi so prikazale srečanja tovariša Tita z Dolenjsko in njenimi ljudmi.

Prvi, neposredni stik tovariša Tita z Dolenjsko sega v leto 1934. Tedaj je tovariš Tito na Dunaju poročal partijskemu vodstvu med drugim tudi o stavki delavk v tekstilni tovarni v Novem mestu. — Po vojni je predsednik Tito obiskal številne dolenjske kraje. Pomembni so zlasti obiski: Črnomlja in Kočevskega Roga avgusta 1947, Dolenjskih Toplic leta 1952, udeležba na proslavi ob koncu del na avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb v Novem mestu 1958. Tovariš Tito se je večkrat ustavil na Otočcu, kjer je gostil tuje državnike. Ogledal si je tudi kartuzijo v Pletterjuh. Oktobra 1968 je bil na Trebanjskem. Ogledal si je tovarno Dano. Ustavil se je tudi v Špringerčini zidnici na Vrhu, potem pa se je zvečer udeležil lova na polhe.

Razstavo je muzeju pomagalo izpopolniti nad trideset posameznikov in ustanov, med njimi tudi akad. slikar Božidar Jakac. — Razstava se je začela s krajšo slovesnostjo. Govoril je Ludvik Golob, sekretar občinskega sveta ZK Novo mesto. Pevski zbor »Dusan Jereb« je zapel nekaj pesmi, dijakinje novomeške gimnazije pa sta recitirali. — Pokrovitelj razstave je bila novomeška tovarna motornih vozil (IMV), ki je tudi denarno omogočila prireditve in izdajo ilustriranega kataloga. Razstavo si je v treh tednih ogledalo nekaj tisoč odraslih obiskovalcev poleg številne šolske mladine.

Dne 18. maja je v počastitev Titovega jubileja izšla monografija »Titov portret«, ustvaritev Božidarja Jakca. Ob tej priložnosti je umetnik priredil v rojstni hiši na novomeškem Bregu tiskovno konferenco in na njej opisoval svoja srečanja s tovaršem Titom.

Priredili so tudi razstavo fotografij in fotokopij v domu JLA v Novem mestu.

Na dan mladosti je bila v vojašnici Milana Majcna v Bršljinu osrednja proslava novomeške mladine. Na nji so slovesno sprejeli pionirje v mladinsko organizacijo. Odkrili so tudi nad dva metra visok spomenik tovariša Tita. Spomenik (iz armiranega betona) je izdelal vojak, akademski kipar Pavle Hudek. Pri tem velikem delu sta mu pomagala vojak — pravnik Puškarič in arhitekt Mikša (ki je izdelal tudi idejni osnutek za spominski park).

Študijska knjižnica »Miran Jarc« pa je pripravila knjižno razstavo Titovih del, literaturo o njem, pesmi in proznih spisov ter uglasbenih pesmi o Titu.

Konec maja je bila na Kočevskem Rogu (baza 20) slovesnost. Na nji je govoril Miha Marinko mladim komunistom iz novomeške občine, sprejetim letos v ZK. — Spominske slovesnosti ob Titovem rojstnem dnevu so bile še v številnih delovnih in družbenopolitičnih organizacijah.

ANTON ŠTAMPOHAR

IZOLA

UPOKOJENCI NA IZLETU PO TOLMINSKEM

Dne 24. maja se je v Izoli zbralo 42 upokojencev in se z avtobusom odpeljalo čez Kras na Goriško. Ogledali so si Novo Gorico in nato nadaljevali pot po Soški dolini do Tolmina.

Na križišču cest pri Peršetu se jim je pridružil domačin, da jih je spremljal na nadaljnji poti do Kobariida in naprej v Bovec, od tam pa v Čezsočo. Z zanimanjem so prisluhnili pojasnjevanju zgodovinskih dogodkov. Zvedeli so, da je bilo v Tolminu pokopališče Ilirrov, ki so živeli v tem kraju od leta 900 do 700 pr. n. št. Štetjem. Soška dolina od Tolmina do Kobariida je bila bojišče med prvo svetovno vojno. Italijani so

že prvi dan po zasedbi teh krajev postreli enajst nedolžnih domačinov iz vasi Kamno, Smast, Krn... Izletniki so se zelo zanimali za Sv. Lovrenc, kraj, kjer je pokopan pesnik Simon Gregorčič. V Kobariidu so si ogledali veliko kostnico, spomenik več tisoč padlim italijanskim vojakom med prvo svetovno vojno. Spremljevalec jih je na poti od Boveca do Čezsoče seznanjal s kraji in njihovimi značilnostmi. Na Srpenici so videli veliko novo tovarno krede, ki je zrasla tako rekoč iz nič. V Čezsoči so si ogledali rojstni dom Ferda Kravanja-Petra Skalarja, znanega vodje »tigrovcov« na Tolminskem (padel je leta 1944 na Paljevem). Čezsoča je bila že med prvo svetovno vojno popolnoma razdejana. Med drugo vojno so jo Nemci bombardirali 8. novembra 1943 in podrli polovico hiš. Vaščani so 21 žrtvam, 13 padlim partizanom, dvema talcema in 6 umrlim internirancem postavili lep spomenik.

Med izletniki je bil tudi Anton Urdih iz Kostanjevice na Krasu (zdaj stanuje v Izoli), čeprav mu je že 82 let. Ko so bili primorski kraji po prvi svetovni vojni pod Italijo, je ušel v Jugoslavijo. Leta 1941 je začel sodelovati v osvobodilnem gibanju. Med vojno so mu četniki ubili sina.

Z izleta so se vrnili iz Tolmina skozi Idrijo na Kalce in v Postojno. Želeli so si, da bi še v prihodnje prirejali podobne izlete.

B. B.

BREŽICE

OBČNI ZBOR PROSTOVOLJSKE ENOTE »TONE KOS«

Občnega zbora prostovoljske enote »Tone Kos« se je izmed 76 živčih borcev za severno mejo v letih 1918/19 udeležilo 55 članov. Republiški odbor organizacije koroških borcev je poslal zborovalcem po zdrave. Občinska skupščina Brežice pa je sporočila, da bo borcem letos 28. oktobra, na občinski praznik, podelila domicil.

Enota je lani razvila svoj prapor, ki bo v prihodnosti v brežiškem (posavskem) muzeju pričal o zgodovinskih bojih pod vodstvom generala Maistra.

Na zboru je tajnik Radko Klemenčič strnil v svojem poročilu spomine na nekdanje hude boje in ugotovitve o žalostni usodi naših rojakov na Koroškem, ki se

morajo še zmeraj bojevati za narodnostne pravice.

Republiškem odboru so poslali poročilo o sklepih na občnem zboru. V imenu vseh koroških borcev pa so voščili tovarišu Titu za osemdesetletnico. Tajnik Klemenčič je povabil vse, naj se 28. oktobra v Brežicah udeležijo odkritja spomenika padlim borcem.

D. V.

ILIRSKA BISTRICA

TEKMOVANJE S PROSLAVO 25. MAJA

Tudi letos kot vsako leto doslej so v Ilirski Bistrici priredili tekmovanje v proslavo dneva mladosti. Vendar se je letošnjega tekmovanja udeležilo več kot tekmovalcev in tekmovalnih ekip iz ilirskobistriške občine; tekmovalo je kar 37 ekip. Sestavile so jih delovne in družbene organizacije, 14 ekip pa je dala garnizija v Ilirski Bistrici. Tekmovali so v streljanju s puško in vojaško pištolo. Izidi so bili naslednji:

Prvo mesto med posamezniki v streljanju s puškama in puško (kombinirano) je dosegel strellec iz ekipe Gramada-Podgrad Stipe Filipović (187 točk). Filipović je prav tako zmagal v streljanju s puško kot posameznik (113 točk). Prvo mesto v streljanju s pištolo pa je dosegel Vojko Maglica (76 točk).

Ekipa so se zvrstile takole (v streljanju s pištolo): 1. Proleter (333 točk); 2. Partizan I. in 3. Budućnost; streljanje s puško: 1. Partizan I., 2. Oficir in 3. Proleter; v kombinaciji puška-pištola: 1. Partizan I., 2. Proleter in 3. Oficir.

Zmagovite ekipe in posamezniki so za prva mesta prejeli pokale in priznanja. Ekipa Partizan I. je prejela prehodni pokal.

P. NIKOLIČ

JESENICE

PRIPRAVE NA SREČANJE V STARI FUŽINI

Občinska odbora ZZB NOV Jesenice in Radovljica pripravljata veliko partizansko srečanje borcev Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega oddela. Prireditve bo 17. julija v Stari Fužini (Bohinj). — Dne 9. t. m. se bodo zbrali še zastopniki drugih organizacij skupaj s prireditelji, da se bodo dogovorili o sporedu prireditve in kako bi bilo treba pomagati, da bo uspeh kar najlepši.

BRANKO BLENKUS

imeli smo ljudi

Tončka Gabrijel

Na zadnji poti smo jo spremlili 24. marca. Bila je doma iz Stične in vojaški vojni invalid. — Ta odločna, zavedna slovenska žena se je takoj, leta 1941, pridružila osvobodilnemu gibanju skupaj z možem Ludvikom. Mnogo je pretrpela v zaporu in v taborišču Gonarsu, od koder so jo odgnali še v nemško taborišče v Dresden. Ko se je vračala domov, je bila med letalskim napadom hudo ranjena — izgubila je desnico in imela rane po vsem telesu. Med vojno je izgubila tudi moža. Nikdar več se ni mogla prav okrepiti in zdravje se ji je čedalje bolj slabšalo. — Na zadnji poti je Tončko Gabrijel spremlila množica znancev, prišli so tudi tovariši, ki je z njimi trpela med okupacijo. S prapori so ji izkazali spoštovanje borci, invalidi in gasilci.

Lidija Berke

Dne 18. maja smo se na Zalah poslovili od zaslužne aktivistke in borke Lidije Berke, roj. Stekar. Stari komaj 48 let je kruta bolezen pretrgala nit življenja.

Rodila se je v Goriških Brdih v Humu kot hči revnega kolona. Kljub dolgoletni italijanski okupaciji je njena družina ostala trdno slovenska. V njihovi hiši se je vedno govorilo samo slovensko in pela slovenska pesem.

Leta 1941 se je takoj vključila v odporiško gibanje. Povezana je bila s svojim pok. stricem Andrejem Kumarjem, »stricem Markom«. Raznašala je literaturo, prenašala sanitetne potrebščine in

skrbela za zvezo med organizatorji. Zaradi izdaje je bila nekaj časa zaprta v Goriških zaporih, ker pa niso imeli protinje dokazov, so jo izpustili. Po zaporu je še pod težjimi pogoji aktivno delala. Ob kapitulaciji Italije 1943 je vstopila kot aktivna borka in kasneje bolničarka v Briško četo. Nato je bila v Gregorčičevi brigadi, s katero je šla skozi ofenzive v Benečiji, potem je odšla na Cerkljansko. Februarja 1944 je bila premeščena kot bolničarka v konspirativno bolnišnico »Svoboda«. Z razvojem novih bolnišnic je postala glavna bolničarka v bolnišnici »Završnik Jakob«, kjer je ostala do osvoboditve. Po vojni je vsa leta, do svoje prerane smrti aktivno delala v množičnih organizacijah na terenu. Za svojo vsestransko požrtvovalnost in hrabrost je bila leta 1944 sprejeta v KP in odlikovana z RH in RZN III st.

Matija Lenaršič

Prenehalo je utripati plemenito srce Matija Lenaršiča iz Log pri Brezovici. Rodil se je let 1896 v kmečki družini na Logu, kjer je bilo 16 otrok. Bil je eden tistih ki je doživel dve svetovni vojni. Bilo mu je komaj osemnajst let, ko je moral oditi na bojišče prve svetovne vojne. Z ruske fronte so ga poslali na italijansko, potem pa spet nazaj. Sodeloval je tudi v znanem uporu v Judenburgu.

Po prehodu iz prve svetovne vojne se je zaposlil na železnici in se po 39 letih dela upokojil kot obhodnik proge. S trdim delom si je služil kruh za svojo štiričlansko družino, kateri je zgradil tudi dom. V domačem kraju je pred 51 leti postal eden od ustanoviteljev še danes aktivne gasilske organizacije, bil dalj časa njen poveljnik in vse do smrti njen aktivni član.

V usodnem času druge svetovne vojne se je takoj uvrstil med zavedne aktiviste OF med železničarji in na terenu Log. Dnevno je na svoji poti kot obhodnik proge prenašal prek ograjene Ljubljane ilegalno literaturo, pošto, denar in pakete za internirane domačine. Tako je postal nezaželen domačin izdajalcem, ki so ga preganjali, kakor tudi njegovo družino. Ostal nam bo v trajnem spominu. Naj mu lahka slovenska zemlja!

ZAHVALA POŽRTVOVAL- NEMU ZDRAVNIKU

Ze dolgo bi rada našemu nesebičnemu zdravniku, pisatelju dr. Danilu Lokarju, javno izrekla priznanje. Ko sem že popolnoma izgubila upanje, da bom še kdaj ozdravela, mi je rešil življenje. Morda je moja življenjska zgodba dovolj zanimiva, da jo kaže kratko opisati.

Kot aktivistka sem, kakor vsa naša družina, začela sodelovati v narodnoosvobodilnem boju na začetku leta 1942 v rojstni vasi Lokovec pri Ajdovščini. Domači izdajalci so nas marca 1943 izdali. Tedaj je okupator na našem območju prijel večino sodelavcev ilegalcev. Edina sem imela srečo, da sem ušla, ko so fašisti obkolili našo hišo v Lokavcu. Tedaj so prijeli mojega očeta in ga odgnali v zapore v Ajdovščino. Dobila sem živčni zlom. Zatekla sem se v Gorico k znanecem. Prepeljali so me v goriško bolnišnico. Tam so me fašisti odkrili in poslej sta me stražila dva karabinerja pred vrati bolniške sobe kar štirinajst dni. Rešil me je prof. Rigoni, protifašist. Brž ko sem se vrnila iz bolnišnice, sem spet začela sodelovati v OF. Izvolili so me v odbor AFŽ za Lokovec in mi zaupali kulturno-prosvetno delo pri pionirjih in mladini.

Ostalela po živčnem zlomu in zaradi nepornega dela brez primernega počitka in redne hrane. Ko so me tudi dan za dnem sledovali belogardisti, sem bila kmalu na koncu moči. Zato sem leta 1944 zaprosila, da bi me razbremenil kot aktivistko, vendar sem morala nadaljevati, kolikor sem pač mogla. Ko je končno prišla tako zaželena svoboda, sem bila hudo bolna. Zahvaliti se moram bolničarki Ljudmili Mrzel, ki sem med vojno z njo sodelovala — pomagala sva ranjencem, pokopavali padle borce itd. — da me je spremljala k partizanskemu zdravniku dr. Danilu Lokarju, ki je začel ponovno ordinirati na svojem domu v Ajdovščini. Dr. Danilo Lokar me je po pregledu takoj napotil v bolnišnico za tuberkulozne v Idrijo. Tam sem se znašla med samimi trpini, bivšimi interniranci, ki so se vrnili iz taborišč in zaporov. Kmalu pa je bilo treba bolnišnico izprazniti za ranjence iz bojišč. Zato so nas naložili na vojaške tovornjake, da nas odpeljejo na Gorenjsko, na Golnik. Nam, Primorcem, ni bilo tako lahko zapustiti domačih krajev. Ceste so bile tedaj zelo slabe in vožnja nikakor ni bila prijetna.

zlasti se za bolnike. Na Golniku so nas zelo neprijazno sprejeli. Celo zavračali so nas, češ da nimajo prostora, in sprva niso hoteli odpreti vrat. Bolniki smo čakali med ploho na prostem, ne da bi vedeli, kaj nas še vse čaka. Niso nas pustili niti pod streho, tako da smo premočeni prezebali in zaman moledovali, naj bi se nas usmilili. Šele po posredovanju v Ljubljani so nas sprejeli pod streho. S tovarišico sva ležali na hodniku, na hudem prepihu, na železnem pograđu. Bolniki smo bili pravi okostnjaki. Imeli nismo niti poštenih odej. Hudo smo prezebali. Tako sem še huje obolela. Bila sem že tuberkulozna, pa sem dobila še trebušno vnetje. Prepeljali so me v Ljubljano na vojaško ambulantno, pozneje pa v splošno bolnišnico. Novembra so me poslali v vipavsko bolnišnico, od koder so me odpeljali domov, ko sem bila že tako rekoč na smrtni postelji. Moj oče se je tedaj obrnil na dr. Lokarja. Zdravnik se je zavzel zame in me rešil smrti, ko mi več nobena bolnišnica ni mogla pomagati. Iz bolnišnice so me bili poslali domov, ker so pač hoteli storiti nekaj zame — da bi bila pokopana v domačem kraju.

Naj torej kot bivša pacientka izrečem priznanje in zahvalo požrtvovalnemu zdravniku ob njegovi osemdesetletnici!

PAVLA BATAGELJ

MIRAN BERTOK — 60-LETNIK

Ob njegovi šestdesetletnici sem ga obiskal na njegovem delovnem mestu kot direktorja kreditne banke v Kopru. Zapisal sem podatke o njegovi življenjski poti.

Rodil se je leta 1912 v Trstu v kmečko-delavski družini. Oče je bil sin kolona v Šambaldinu v Vanganelški dolini; že pred prvo svetovno vojno se je preselil v Trst in postal tovarniški delavec. Med prvo svetovno vojno je bil ujet na ruskem bojišču in doživel je revolucijo v Rusiji. Svoje revolucionarne izkušnje je prenesel na sina Mirana. Po vojni, ko je Italija zasedla Trst, se je Bertokova družina preselila v Slavovski Brod. Oče je tam delal v tovarni vagonov in vneto sodeloval v delavskem gibanju. Sodeloval je v stavki in zato izgubil delo. Zato se je družina leta 1922 preselila v Ljubljano. Oče je potem služil družini kruh kot pomožni delavec, težak, pri raznih ljubljanskih podjetjih.

nacije v nacističnem taborišču. Bila je odlikovana z redom za hrabrost.

Lepa udeležba na njenem pogrebu je dokazala, da je med nami še mnogo njenih prijateljev in znancev, ki je ne bomo nikoli pozabili.

Terezija Lotrič

Umrila je v osemdesetem letu 17. maja na Jesenicah. — Rodila se je leta 1892 v Davču. Kruh si je morala oditi služiti, ko ji je bilo komaj dvanajst let. — Poročila se je pred prvo svetovno vojno, in ko je bil mož na bojišču, je morala sama skrbeti za sedem otrok. Vse otroke je zgledno vzgojila. — Po prvi vojni se je družina preselila na Jesenice. Terezija je dobila delo v železniški železarni. Pridružila se je naprednemu delavskemu gibanju. Sodelovala je tudi pri stavki kovinarjev. Med drugo vojno je med prvimi začela delati za osvobodilno gibanje. Okupator jo je zaprl v Begunje, kjer je hudo trpela. Po vojni ni bila nikdar več trdnega zdrava. — Bila je članica ZB NOV. Vsi jo bomo ohranili v trajnem spominu.

Jože Žnidaršič

Za vedno smo se poslovili od njega 26. marca. Doma je bil v Mramorovem na Blokah. Rodil se je leta 1883. — Med narodnoosvobodilno vojno je služboval v Beogradu kot finančni pravnik. Sodeloval je v osvobodilnem gibanju. Zato je bil po osvoboditvi član združenja borcev. Po vojni se je vrnil iz Beograda v rojstni kraj. Bil je zelo delaven in vneto je sodeloval pri obnovi. Med ljudmi je bil Jože splošno priljubljen. Zelo ga bomo pogrešali. Ostal nam bo trajno v spominu!

Slavica Matovina

Konec maja smo na ljubljanskem pokopališču spremljali na zadnji poti Slavico Matovina. Bila je stara 68 let, ko so njeno življenjsko moč povsem izčrpale posledice bolezni, ki jo je prinesla s seboj iz internacije.

Pokojnica je v Ljubljani dovršila licej in trgovsko šolo. Že od svojega 16. leta se je preživljala sama.

Med vojno je bila aktivna delavka OF že od leta 1941 dalje. Toda kot mnogi drugi udeleženci NOB je tudi ona okusila vse gorje ljubljanskih zaporov in inter-

Franc Gros

Umril je v začetku maja na Viru pri Domžalah. Bilo mu je 85 let. Vojak je bil že med prvo svetovno vojno. Bil je delj časa v ruskem ujetništvu. Njegov sin je žrtvoval življenje za našo svobodo; padel je pred koncem vojne leta 1945 v boju za Trst. — Franca Grosa, ki je bil med prebivalstvom zelo priljubljen, je spremljala na zadnji poti velika množica, med njimi tudi invalidi s svojim praporom. Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

Miran se je lahko šolal le dve leti v meščanski šoli, ko pa je umrla mati, je moral opustiti šolanje. Izučil se je za trgovskega pomočnika v Metliki; tam je ostal v službi pet let, nakar je dobil službo v Ljubljani. Potem je služil vojaščinu v Sarajevu. Ko se je vrnil od vojakov, se je pridružil naprednemu delavskemu gibanju. Sodeloval je pri Svobodi, Rdeči pomoči itd. Prav zaradi tega ni mogel dobiti zaposlitve. Stežka je zbral s posojili toliko denarja, da je mogel odpreti svojo trgovinico. Z njo se je preživljal do odhoda k partizanom.

V osvobodilnem gibanju v Ljubljani je sodeloval od vsega začetka. Že leta 1941 je bil sprejet v KP Slovenije. Bil je sekretar osnovne organizacije v Šiški, pozneje nekaj časa tudi sekretar rajonskega komiteja. Organiziral je vse ilegalne prevoze iz Ljubljane na osvobodeno ozemlje. Njegova prodajalna je bila skladišče za »Slovensko narodno pomoč«. Kot komunist je imel tudi dolžnost, da je širil ilegalno literaturo. Ko je bil v nevarnosti, ker je bil kompromitiran, da bi ga prijeli, je leta 1943 z družino odšel k partizanom. Zeno in hčerki je pustil pri prijateljih na Dolenjskem, sam pa je bil sprejet v Levstikovo brigado. Ko so zbirali prostovoljce za II. dolomitski odred, se je priključil. Uvrščen je bil v bataljon, ki je bil potem v Vojkovi brigadi. Miran je v tej brigadi na Primorskem napredoval do pomočnika politkomisarja brigade. Leta 1944 so ga poslali v partijsko šolo na Kočevskem Rogu. Ko je šolo končal, je prevzel dolžnost partijskega instruktora; v Savinjski dolini je ustanovil in vodil partijsko šolo. Po nemški ofenzivi je decembra 1944 odšel na Korosko. Tam je opravljal politično delo na terenu. Marca 1945 so ga spet poslali na Primorsko, v štab 9. korpusa; z njim je prišel v Trst, od tam je šel v Gorico, končno je bil v Vipavi. — Prejel je številna odlikovanja. Napredoval je do majorja.

Po vojni je bil sprva načelnik oddelka v republiškem ministrstvu za trgovino do leta 1949, ko so ga premestili v Beograd v ministrstvo za zunanjo trgovino. Iz zdravstvenih razlogov se je vrnil v Ljubljano; delal je v komiteju za zunanjo trgovino slovenske vlade. Leta 1951 je prestopil v službo v upravo javne varnosti v Ljubljani. Že leta 1955 je končal študij in postal direktor Tehnoimpeza v Ljubljani. Leta 1957 se je preselil na obalno območje. Nekaj časa je bil predsednik občinskega odbora SZDL občine Koper. Leta 1958 je bil izvoljen za predsednika občine Koper. Po končanem mandatu je leta 1962 postal direktor kopske kreditne banke. Zdaj sodeluje v številnih družbenopolitičnih organizacijah. Že nekaj let tudi zelo uspešno vodi kot predsednik športno organizacijo, ki združuje 200 pavalcev. Za zasluge po vojni je bil odlikovan z redom dela z zlatim vencem.

Še na mnoga zdrava leta!

ALBERT KLUN

VPRAŠANJA OKROG POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA KMETOV

K. S. Tolmin

Vprašanje: Stari ste nad 60 let. Udeležbo v NOV imate priznano pred 9. septembrom 1943. Po poklicu ste kmet. Kot kmet borec ne plačujete prispevka za zdravstveno zavarovanje kmetov. Zato vas zanima, ali boste upravičeni do starostne pokojnine kmetov, ker niste kmečko zavarovani. Prav tako vas zanima, kdo bo plačeval prispevek za pokojninsko zavarovanje, oz. ali boste plačala prispevka oproščeni.

Odgovor: Zakon o starostnem zavarovanju kmetov določa obvezno starostno zavarovanje vseh kmetov, in sicer velja za vse kmete, ki imajo status kmeta zavarovanca v smislu določil zakona o zdravstvenem zavarovanju. Starostno zavarovanje kmetov velja seveda tudi za kmete borce, za katere določa zakon še posebne ugodnosti. Gre za tiste kmete borce, ki imajo priznan status borca pred 9. septembrom 1943 in do konca vojne priznana dvojno štetje. Minimalna starost za kmete borce je 60 let. Glede na starost je začetek pokojninskega zavarovanja različen. Kmetje borci, ki so stari 70 let, bodo starostno pokojnino prejeli že od 1. januarja 1973 dalje. Če pa so upravičeni tudi do varstvenega dodatka po tem zakonu, bodo kmetje borci dobili pokojnino s 1. januarjem 1973, četudi so dopolnili šele 60. leto starosti. Starostno zavarovanje kmetov temelji na načelu vzajemnosti in solidarnosti kmetov samih. Zato morajo vsa kmečka gospodarstva plačevati prispevek za starostno zavarovanje. To torej pomeni, da ste starostno zavarovani tudi vi kot kmet borec, s tem da vam bo starostno zavarovanje začelo teči že 1. januarja 1973, če boste upravičeni do varstvenega dodatka po tem zakonu. Če ste stari nad 65 let pa v vsakem primeru 1. januarja 1974. Varstveni dodatek pripada po tem zakonu socialno ogroženim kmetom. Načeloma bo moralo vsako gospodarstvo plačevati prispevek za starostno zavarovanje, tistim, ki so socialno ogroženi pa bo prispevala občina.

IZGUBA INVALIDSKEGA DODATKA

J. N. Celje

Vprašanje: Kot 90 odstotni mirnodobni vojaški invalid prejimate invalidnino ter invalidski dodatek. V pomladanskem in poletnem času pa se nameravate začasnno zaposliti pri kmetu zasebniku, s tem da mu boste pomagali delati s traktorjem. Zdaj vas zanima, če bo ta priložnost zasluzek, ki bo znašal povprečno 200 do 400 din mesečno, ovira za prejemanje invalidskega dodatka. Kmet zasebnik vas ne bo prijavil socialnemu zavarovanju, saj tudi traktorja nima registriranega.

Odgovor: Ne bi se hoteli spuščati v vprašanje prijave socialnemu zavarovanju, ki je obvezna za vsakega delavca, niti ne v vprašanje registracije traktorja. To, ali boste izgubili dodatek za borce ali ne, pa je odvisno od tega, ali boste z zasluzkom presegli cenzus, ki je predpisan za priznanje dodatka za borce. Načeloma pa ste tudi sicer dolžni prijaviti vse spremembe o osebnem dohodku. Torej...

GRADITELJI — PRISKRBITE SI PRAVOČASNO
GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA • TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-016; KOMERCIJALA 20-885
OŠRATII: VČ 22-833; BRD 20-888; OPEKA 22-842; IN INDOPI 61-814
CESTA NA VRHOVCE • TEKČI RAČUN PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interese, da bodo imele na razpolago vse opčne izdelke gradne cele zime.

V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo.

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon štev. 61-965 in 61-805 ter zastopniki:

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon štev. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. štev. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava.

DARWIL

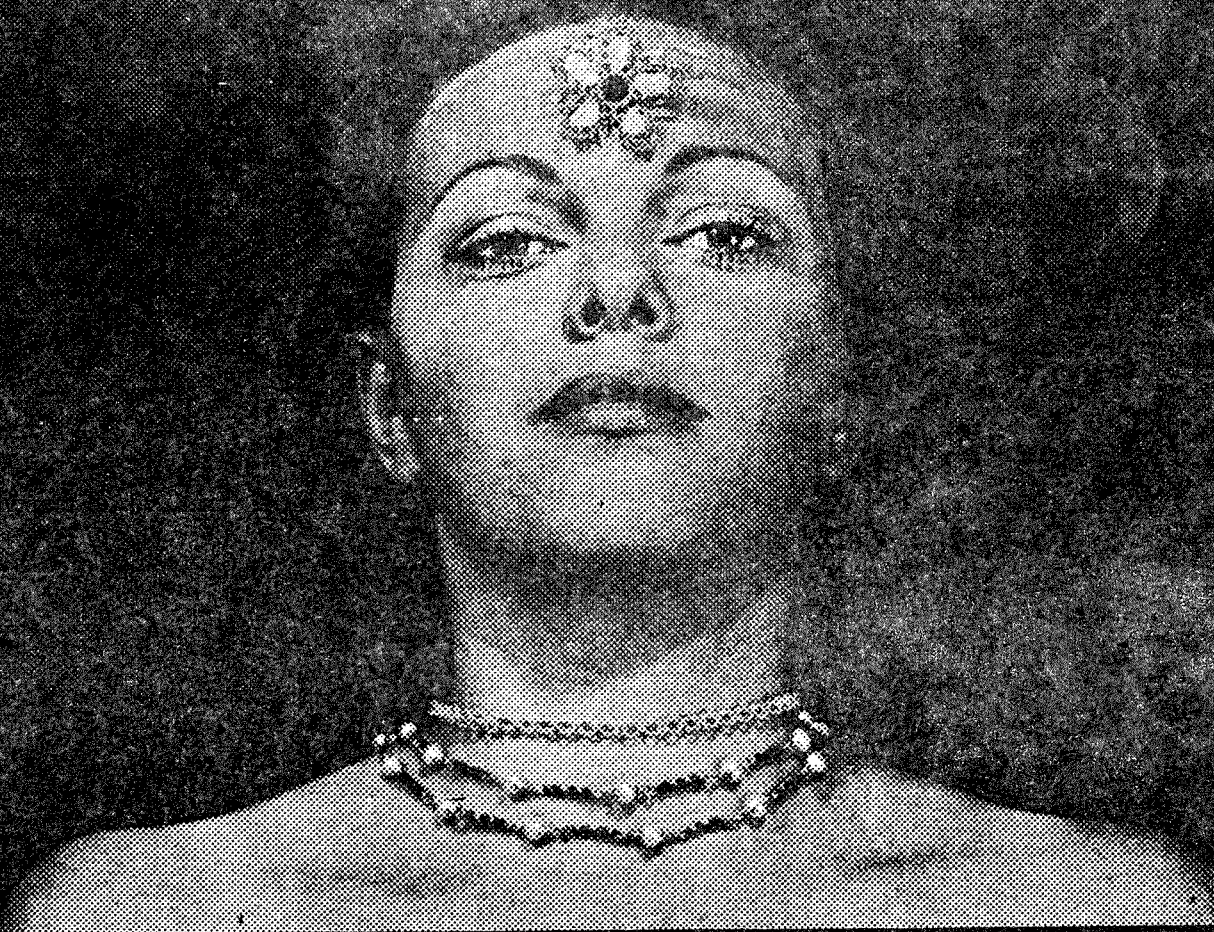
Vse ure in nakit tvrdke DARWIL lahko kupite v vseh trgovskih hišah v državi. Zaradi tega je DARWIL organiziral mnogo servisnih delavnic po vsej Jugoslaviji. Vsi proizvodi DARWIL imajo garantirano čisto zlato, natančno težo in odlično – visoko kvaliteto izdelave.

Ure prodajajo z garancijo zastopstva DARWIL v Trstu, reklamni popust pa je od 25 do 40 odstotkov.

Za tisoče modelov zlatega nakita, izdelanih v sto šestih priznanih tovarnah, vam daje DARWIL stoo odstotno garancijo.

V vse izdelke bižuterije DARWIL montira prave bisere, topaze in druge dragocene kamne.

Trenutno imajo izdelki DARWIL najugodnejše cene v Evropi.

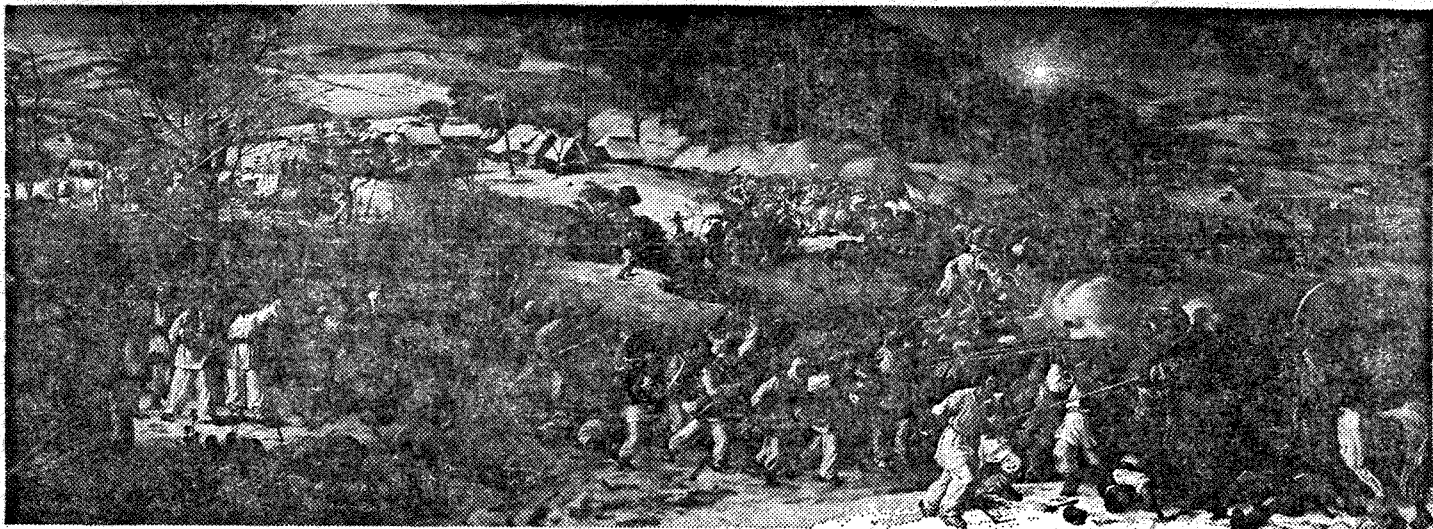

DARWIL nakit iz 18-karatnega zlata: ogrlica ob vratu, moderne dolžine in dolga ogrlica z emajlirano – poljsceno prevleko in čistimi pravimi biseri – od 30.000 do 40.000 lit.

DARWIL - URE IN NAKIT ZA VSAK OKUS, ZA VSAK ŽEP

TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO
TELEFONI: 61-932 in 36-231

Krsto Hegedušič: Bitka pri Spodnji Stubici leta 1573 (zadnja epizoda velikega hrvaško-slovenskega kmečkega upora, te najpomembnejše akcije slovenskih in hrvaških kmetov v času fevdalizma.)

kulturni obzornik

Gubčeva knjižnica

SLOVENSKI DEL:

1. Josip Jurčič: Sosedov sin; 2. Ivan Tavčar: V Zali, Cvetje v jeseni; 3. Fran S. Finžgar: Strici, Dekla Ančka; 4. Ivan Cankar: Hlapec Jernej in njegova pravica, Zgodba o Simnu Sirotniku, Smrt in pogreb Jakoba Nesreče; 5. Ivan Pregelj: Matkova Tina, Stefan Golja in njegovi; 6. Prežihov Voranc: Jamnica; 7. France Bevk: Ljudje pod Osojnikom; 8. Anton Ingolič: Lukarji; 9. Ciril Kosmač: Očka Orel in druge novele; 10. Karel Grabeljšek: Med strahom in dolžnostjo; 11. Ignac Koprivce: Pot ne pelje v dolino; 12. Ivan Potrč: Na verne duše in druge novele; 13. Vladimir Levstik: Gadje gnezdo; Pavle Zidar: Sveti Pavel; 14. Ljudje in zemlja: Janko Kersnik: Kmetška smrt, Mačkova očeta — Alojz Kraigher: Peter Drozeg — Prežihov Voranc: Boj na Požarniku — Ferdo Godina: Sabina — Janez Jalen: Previsi — Matvez Hacc: Stefanove žage — Bratko Kreft: Velika puntarija, 15. Zemlja hrani korenine (pesmi o slovenskem kmetu)

HRVATSKI DEL:

1. August Senoa: Kmečki punt; 2. Eugen Kumičić: Začuden svatje; 3. Ante Kovačić: V registraturi; 4. Josip Kozarac: Biser Kata — Ivan Kozarac: Duka Begović Joza Ivačić: Novele; 5. Antun Gustav Matoš: Preste in druge zgodbe — Franc Mažuranič: Listi; 6. Vladimir Nazor: Veli Jože, Istrske zgodbe, S partizani; 7. Milutin Čihlar Nehajev: Volkovi; 8. Slavko Kolar: Breza in druge novele; 9. Dinko Simunović: Alkar in druge novele; 10. Miroslav Krleža: Izbrane novele; 11. August Cesarec: Izbrane novele — Mihovil Pavlek Miškina: Izbrane novele; 12. Ivan Goran Kovačić: Dnevi jeze; 13. Mirko Božić: Kurlani; 14. Sodobne hrvatske novele; 15. Izbor hrvatske lirike.

Stiri stoletja has ločijo od najmnogičnejšega gibanja slovenskih in hrvaških kmetov leta 1573. Punt je vzniknil v okolici Stubice, nato pa se je spontano razširil po vsem hrvaškem Zagorju in jugovzhodnih območjih Slovenije. Čeprav je trajal le dvanajst dni, je med kmeti zapustil globoke sledove. Kasnejša stoletja so sicer prinesla drugačne družbene in politične razmere, a uporniški duh se je vedno znova oglašal, misel na staro pravdo je živela dalje. Ta izročila so v drugačnih zgodovinskih okoliščinah prevzeli drugi družbeni razredi. Pomen kmečkih uporov je tako dobil dosti širše razsežnosti. Boj za staro pravdo se je razrasel v prizadevanja naših narodov, da se osvobodijo, narodnostno osamosvojijo in si ustvarijo lastno državo. Veliki kmečki upor pa s svojimi narodnostnimi in revolucionarnimi idejami ni navdihnil le politične misli, temveč je bil tudi vzpodbuda književnikom, slikarjem in drugim umetnikom.

Za obletnico kmečkih porov pripravljajo založbe Partizanska knjiga iz Ljubljane, Založništvo tržaškega tiska in Spekter iz Zagreba za najširši krog bralcev, za poznavalce ter ljubitelje lepe domače knjige obsežen izbor iz slovenske in hrvaške književnosti: dela, katerih umetniško izpoved preveva duh neuničljive sle naroda po življenju ter njegovega nenehnega boja za pravičnejšo družbeno in narodnostno ureditev.

Izbor del za »Gubčevo knjižnico« ni le počastitev spomina na Matijo Gubca, borca in mučenika za narodove pravice, in tudi ni tematika, vezana izključno na kmečke upore. Naj bo izbor še tako jubilejnega značaja, založniki in uredništvo knjižnice ne nameravajo bralcem posredovati le branja priložnostnega pomena, temveč želijo širšemu krogu predstaviti najpomembnejše pripovedne in pesniške stvaritve hrvaške in slovenske književnosti. Izbrana so tista dela, ki s svojim idejnim izročilom, tematiko in zgodbo izpričujejo svobodoljubni in uporniški duh naših narodov. Zato je prvi in glavni namen te knjižnice, da prikaže tiste tokove v slovenski in hrvaški umetniški besedi, ki so vedno skrbno sledili življenju ljudstva in reagirali na vsa pomembnejša dogajanja. Svobodomiselnost in ljubezen do ljudstva, ki vejeta iz teh del, sta tudi določili koncept izbora.

Ta izbor slovenske in hrvaške književnosti obsega 28 romanov in knjig,

novel ter dve antologiji pesmi; na 9.000 straneh bo dobil bralec opis najznačilnejših zgodovinskih in družbenih dogajanj naše starejše in novejšje zgodovine, hkrati pa umetniško, poučno in zabavno branje.

»Gubčeva knjižnica« je prav gotovo letošnje najpomembnejše založniško dejanje — zgodovinsko kritična ocena umetniške vrednosti del posameznih piscev potrjuje veliko kvaliteto izbranih romanov, novel in pesmi — naročite pa jo lahko neposredno pri Partizanski knjigi (61000 Ljubljana, Vodnikova 43 — tel: 56-498 in 56-750), pri vseh njenih poverjenikih in v njeni potujoči knjižarni.

Založniki so pripravili ta obsežni izbor romanov, novel in pesmi neposredno pred štiristoletnico kmečkih uporov; z njim pa hočejo uresničiti osnovni cilj socialistične kulture — umetnost naj bo del narodovega življenja in njegovih potreb.

- Ob koncu bi povedali še, da bo vsak naročnik prejel kot darilo barvno reprodukcijo znanega hrvaškega slikarja
- Krste Hegedušiča (100 x 45 cm), ki prikazuje slovensko-hrvaški punt pod vodstvom Matije Gubca.

Ena najbolj znanih likovnih upodobitev legende o Matiju Gubcu, delo Otona Ivekovića.

Vatroslav Mimica: »Gubca ne bo igral tujec!«

Priprave za snemanje filma Vatroslava Mimice »Matija Gubec« — trajale so več kot deset let — gredo h koncu. Snemati bodo začeli čez nekaj mesecev, premiera pa bo v jubilejnem letu 1973, ko bomo proslavljali štiristo letnico kmečkih uporov. Na vprašanje, če bo k sodelovanju pritegnili tuje igralce, je režiser filma odgovoril: »Da, za neke vloge — nikakor pa ne bi privo-
lil, da bi Gubca igral tujec.«

VABILO

Kiparska kolonija

V počastitev 500-letnice kmečkih uporov in posebej še 400-letnice Gubčevega upora bo začela v Vidmu ob Ščavnici delovati kiparska kolonija, ki bo iz lesa upodabljala motive iz takratnih uporniških dogajanj.

K sodelovanju vabijo tudi pionirje, ki imajo talent in izredno veselje do rezbarjenja. Kjer so na šolah že likovni krožki, bodo lahko sami presodili, ali je med njimi kak dovolj nadarjen kandidat za to kiparsko kolonijo, in ga priporočili. Letošnja kolonija naj bi štela dvanajst članov: polovica starejših kiparjev pa pionirjev-rezbarjev in kiparjev-amaterjev.

Del stroškov za to kolonijo bi prevzel prireditveni odbor za proslavo kmečkih uporov, kajti Ščavniška dolina je med najmanj razvitimi območji v Sloveniji in bi nje-
no prebivalstvo le težko zbralo večja sredstva za to akcijo. Res pa je, da je bila leta 1930 še revnejša, a so vendar v njenem središču Vidmu ob Ščavnici takrat zgradili dom Matije Gubca, ki je še danes ponos tega kraja. Tu so lani z velikimi naporii zgradili tudi prvo tretjino osnovne šole, ki jo bodo imenovali po Matiju Gubcu, ko bo v celoti zgrajena. Tako izročilo pa je tudi razlog, zakaj daje ta kraj tolikšen poudarek obletnicam kmečkih uporov.

- SVOJE KANDIDATE NAJ SOLE PRIJAVIJO ZGODOVINSKEMUKROZU
- KU OSNOVNE SOLE VIDEM OB ŠČAVNICI PO MOZNOSTI DO 15. JUNIJA 1972.

»LIDICE 1942—1972«

Rudarsko mesto Lidice, ki je oddaljeno od Prage dobrih dvajset kilometrov, pomeni za Češkoslovaško že od 10. junija 1942 simbol mučeništva oziroma nemškega nacističnega nasilja nad državljani Češkoslovaške. Letos poteka od tistega dogodka trideset let. V spomin na tragedijo oziroma zločin v Lidicah so v preteklih tednih izdali v Češkoslovaški že vrsto publikacij, nekatere pa še bodo. Zanimiva je zlasti publikacija »Lidice 1942—1972«, v kateri so fotografije poglaviti dokument grozodejstev. Na ovitku, na katerem je posnetek spomenika v Lidicah, je štiriindvajset fotografij iz Lidic pred zločinom, dalje posnetki nacističnih fotoreporterjev ob požigu vasi in ustrelitvi vaščanov Lidic, na koncu pa so fotografije sedanjih Lidic in ljudi, ki danes žive v tej vasi. Kratko spremno besedilo pojasnjuje posamezne fotografske posnetke.

NOVA IZDAJA DEDIJERJEVE KNJIGE O TITU

»Državna založba Slovenije« pripravlja v sodelovanju z beograjsko »Prosveto« novo, dopolnjeno in razširjeno izdajo knjige Vladimira Dedijera »Prispevki za življenjepisa Josipa Broza-Tita«, ki je izšla leta 1953 v 380.000 primerkih, od tega 30.000 v slovensčini.

beležke

Knjiga »Prispevki za življenjepisa Josipa Broza-Tita« bo izšla okoli 29. novembra ali najpozneje do konca leta.

(V tujini je izšla v osemindesetih jezikih in prinesla okoli 250.000 dolarjev, ki jih je avtor poklonil v dobrodelnne namene: za bolnišnico v Nikšiću, gledališču v Postojni, za številne šole in amaterske športne klube v vaseh, »skozi katere me je med narodnoosvobodilnim bojem vodila pot...« lahko preberemo v pogovoru z Vladimirom Dedijerjem, ki ga je te dni objavil zagrebški »Vjesnik«.)

ZAČETEK SNEMANJA »V OBJEMU PODZEMLJA«

Ekipa dokumentarnega filma znani diverzantski akciji zažiga ben-
cina v Postojnski jami aprila 1944, katerega realizacijo pripravlja beo-

Milan Ljubić, režiser filma »V objemu podzemlja«

grajsko filmsko podjetje JLA »Zastava film«, je začela 6. junija snemati — je iz Postojne sporočil Milan Ljubić, scenarist in režiser filma »V objemu podzemlja«.

RAZSTAVLJAJO UČENCI IN SODELAVCI HEGEDUŠIČA

Pred kratkim je bila v mariborski umetnostni galeriji otvoritev zanimive razstave: svoja dela so predstavili slikarji — postdiplomski učenci iz ugledne mojstrske delavnice prof. Krsta Hegedušiča in štiriindvajset njegovih nekdanih sodelavcev, z enim izmed svojih najbolj znanih del pa je zastopan tudi Krsto Hegedušič sam.

MANEVRI NA OBEH STRANEH

V pomorskih manevrih, ki so jih imeli v drugi polovici aprila na Crnem morju, so sodelovali štabi skupnih oboroženih sil držav varšavskega sporazuma in vojne ladje Bolgarije, Romunije in sovjetskega črnomoškega ladjevja. Manevrom je poveljeval vrhovni komandant združenih oboroženih sil članic varšavskega sporazuma sovjetski maršal Ivan Jakubovski.

Manevre pa so imeli tudi na nasprotni strani. Pomorskih manevrov držav NATO, ki so jih pod šifriranim nazivom »nočno iskanje« imeli na gibraltarskem območju od 25. do 29. aprila, so se udeležile pomorske sile Kanade, Zahodne Nemčije, Nizozemske, Portugalske, Velike Britanije in ZDA. Že tri dni kasneje so se začele vaje v vzhodnem Sredozemlju, trajale pa bodo vse do 19. maja. Teh vaj se udeležuje več kot 80 ladij in 300 letal francoskih, grških, italijanskih, turških, britanskih, ameriških in zahodnonemških oboroženih sil.

zanimivosti

KOLIKO STANE BOMBARDIRANJE VIETNAMA

Neka ameriška univerza je konec prejšnjega leta objavila zanimive podatke o letalski vojni v Indokini. Po teh podatkih je ameriško vojno letalstvo od januarja 1965 do oktobra 1968 opravilo nad Severnim Vietnamom 205.000 poletov in pri tem odvrгло 532.000 ton najrazličnejših bomb. Od leta 1966 do konca prejšnjega leta pa so Američani na tako imenovano Hošiminhovo pot, po kateri prihaja južnovietnamskim borcem pomoč iz Severnega Vietnama, ob 500.000 poletih odvrgli približno 1.300.000 ton bomb.

Samo v dveh letih (1965—1966) je to bombardiranje stalo Američane 1,7 milijarde dolarjev, ne računajoč v tem znesku »amortizacije« ameriških oporišč. Škoda, ki so jo z bombardiranjem povzročili v Vietnamu, pa je osemkrat manjša — približno 200 milijonov dolarjev. Američani menijo, da so v teh dveh letih njihove bombe ubile ali ranile 36.000 ljudi, med katerimi je 80 odstotkov civilistov.

Washington priznava, da je v obdobju od avgusta 1964 do oktobra 1968 izgubil nad Severnim Vietnamom 928 letal, medtem ko Vietnamci trdijo, da so našli ostanke 3.000 letal, mnoga poškodovana ameriška letala pa so strmoglavila tudi v morje. Pri tem je treba vedeti, da so vsota tudi sestreljena izvidniška letala brez človeške posadke.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Obramba pred napalmom

Ko so si v obdobju med svetovnimi vojnama prizadevali izumiti nova učinkovita bojna sredstva, so delali tudi poskuse z bencinom, lahko vnetljivo snovjo. Kaj kmalu pa se je pokazalo, da je bencin preveč hlapljiv. Zato je ameriško letalstvo skušalo zgoštit bencin s kako želatino snovjo. Poskus se jim je posrečil in Američani so začeli uporabljati novo vnetljivo snov že leta 1942 pri napadih na japonska mesta. Tako so nekatera japonska in nemška mesta že med drugo svetovno vojno občutila strahovit učinek tega novega sredstva za množično uničevanje.

KAJ JE NAPALM?

Napalm je lepljiva kašasta rjavkasta vnetljiva snov, ki vsebuje 92 do 98 odstotkov bencina in 4 do 8 odstotkov snovi za zgoščevanje bencina. Ko bencin postane lepljiv, ne izhlapeva več tako hitro in tudi počasneje gori. Ime napalm je sestavljena iz prvega dela besede »nafta« in »palmitinska« kislina. Toda kmalu so tako začeli imenovati tudi druge vnetljive zmesi bencina in želatinskih primesi. Po ameriških podatkih je gostilo za zgoščevanje bencina zdaj prašek, ki vsebuje polovico sestavin kokosovega olja, drugo polovico pa lanenega olja in nafte.

Vnetljivo zmes je mogoče izdelovati s hladnim ali vročim postopkom. Hladno pripravljena zmes ni primerna za uskladiščenje, medtem ko je mogoče napalm, zmešan ob temperaturi okrog 60 stopinj C, hraniti kakšnih pet let.

Glede na namen napalma bencin zgoščujejo s 5 odstotkov praška v skupni zmesi, če so izstrelki namenjeni za metalce plamena, do 15 odstotkov gostila pa dodajajo za mine, granate in bombe. Napalm gori dalj časa, če vsebuje tudi asfalt, žagovino ali smolo. Dodajajo mu tudi fosfor in peroksid, da je učinek napalma toliko bolj strašujoč in da povzroča večje rane. Z dodatkom termita, aluminija ali magnezijevega perklorata pa napalm med zgorevanjem doseže večjo vročino. Napalmu dodajajo tudi zlitino natrija, če hočejo doseči, da bi gorel na vodi. Ameriško letalstvo uporablja takšen napalm za uničevanje riževih polj v Vietnamu. »Navadni« ameriški napalm razvije med gorenjem vročino 800 do 1100 stopinj. Napalm s primesjo asfalta, magnezija ali kalijevega perklorata pa razvije vročino do 1980 stopinj. Zato v neposredni okolici gorečega napalma zmanjka kisika, saj liter bencina potrebuje 3,5 kg kisika preden zgori (11,71 kubičnih metrov zraka pri temperaturi leduša in pri zračnem tlaku 760 mm). Med gorenjem napalma se tudi močno kadi, dim pa vsebuje obilo ogljikovega monoksida, zato je tudi zelo strupen. Tanika plast napalma gori minuto do polminute, malo debelejša pa 5 do 15 minut.

Napalm se ne vname sam od sebe, je

pa zelo lahko vnetljiv, gori s 4 do 5 metrov visokim plamenom. Lepi se na vse predmete, tudi na človeško kožo in povzroča globoke rane. Napalm je lažji od vode (specifična teža je 0,7 do 0,85) in na vodni gladini prav tako gori, z vodo pa ga je težko pogasiti.

UPORABA NAPALMA

Američani so uporabljali napalm na Koreji in v Vietnamu. Francozi v Alžiriji, Izraelci pa v vojni proti Arabcem, večina kot polnilo bomb. Dvestokilogramska bomba lahko povzroči požar na kakšnih 2000 kvadratnih metrov. Pri eksploziji napalma ni udarnega zračnega vala, tako da letalo ni ogroženo, zato je bombardiranje z napalmom zlasti lahko med nizkim letom nad mesti, vasmimi, nad četami na bojišču ali na pohodu, kakor tudi za napade na oklepna in druga vozila, zaklonišča, rove in skladišča. Napad z napalmom na čete, ki niso pripravljene nanj in ne vedo, kako se naj varujejo, lahko povzroči velik preplah.

Napalm uporabljajo tudi za metalce plamena. S tem orožjem je mogoče bruzgati napalm 45 — 55 m daleč, s tankovskimi metalci pa celo do 180 m.

Američani so na Koreji uporabljali napalm tudi za polnjenje ročnih bomb; že prižgane bombe so metal v nasprotnikove rove. Prav tako so uporabljali napalmske mine, ki so vsebovale po 200 litrov te snovi. Med eksplozijo se je goreč napalm razpršil do 50 metrov naokrog. Te mine so bile nevarne tudi za tanke. Menijo, da je tank mogoče zažgati s 60 litri napalma.

Ameriško letalstvo je leta 1964 uporabilo v Vietnamu 17700 kg napalma, leta 1965 že 17.659.000 kg in leta 1966 celo 45.620.000 kg. Naslednja leta so letalski razbojniki uporabljali čedalje več napalma. Z njim so jih razen ameriških tovarn zalagala tudi zahodnonemška podjetja, ki so kajpak s tem žela mastne dobičke.

OBRAMBA PRED NAPALMOM

Dosedanje izkušnje kažejo, da je napalm strahovito orožje. Toda vsi strokovnjaki se strinjajo, da se je moč na številne in učinkovite načine zavarovati pred njegovimi učinki. Tako da za izurjene vojaške enote in civiliste ni tako zelo nevaren, kot je videti. Dosedanje izkušnje nas učijo, da je za obrambo pred napalmom nujno pazljivo in odločno ukrepanje in da je tako moč rešiti ljudi ter preprečiti preplah. Vsekakor je bistvena zahteva, da nastopamo skupno, ko je treba pomagati ranjenemu ali gorečemu tovarišu. Številnimi ukrepi je mogoče omejiti učinek napalma na kar najmanjše posledice le, če ukrepamo preudarno in previdno. Zmedo je treba preprečiti, saj bi panika le ovirala obrambne ukrepe.

Obrambni ukrepi pa so naslednji:

— priprava podzemskih zaklonišč in pokrivanje rogov (na bojišču);

— pripravljeno moramo imeti vlažno ilovico, suh pesek ali zemljo v primernih zabojih ali vrečah, kakor tudi gasilne aparate (z ogljikovo kislino) za gašenje gorečega napalma;

— narediti je treba majhne nasipe ali skopati jarke okrog položajev (na bojiščih), da preprečimo razlivanje tekočega in gorečega napalma;

— betonske zgradbe morajo imeti izpušte nad vrati, okni in strelnimi linami za odtok napalma;

— vojaške enote v gozdu si morajo narediti varnostne poseke in skopati rove, pa tudi skrbno počistiti dračje in suho travo, vse, kar je v bližini vnetljivega, da napalm ne bi mogel povzročiti požara.

— stavbni les in lesene stavbe so odpornejše pred ognjem, če jih prepletkamo z raztopino vodnega stekla, silikatno spojino ali podobnim pripravkom. V sili pomaga tudi, če les premažemo z vodo, ilovico ali ga kratkomalo polivamo z vodo;

— naprave za zračenje ali odprtine za odvajanje dima pri začasnih zgradbah na prostem morajo biti zavarovane, da ne bi skozi njih prodrla napalm in ogljikov monoksid;

— pri gašenju lahko uporabljamo 10-odstotno raztopino galice, toda gasiti ne smemo z močnim curkom, ker bi se sicer napalm še bolj razgoreval; ogenj smemo le škropiti.

— pripraviti moramo monijev fosfat-dihidrat ($\text{NH}_4\text{H}_2\text{PO}_4$). Uporabljamo ga kot 45—50 odstotno raztopino, ki zelo hitro gasi napalm in precej zmanjša vročino gorečega predmeta;

— pnevmatike, zaloge goriva in motorje parkiranih vozil moramo dobro pokriti s primernimi zaščitnimi sredstvi.

NAPOSREDNI UKREPI PROTI POŽARU

Požar, ki bi ga zanetil napalm, prepoznamo po rumenem plamenu in gostem črnem dimu, medtem ko beli fosfor gori z močnim belim plamenom, termit pa s svetlim plamenom brez dima.

Za neposredno obrambo pred napalmom, pač glede na vsak posamezen primer in na krajevne razmere, je treba ukreniti naslednje:

V nepokritih rovih moraš hitro obleči varovalni plašč, ker si z njim lahko krajši čas zavaruješ kožo in obleko, dokler ne bo ogenj zaduščen. Če je nujno, se varuj z mokrim vojaškim plaščem, šotorskim krikom, odejo ali s čim podobnim. Vsekakor si moraš nadeti plinsko masko! Roke si zavaruj z rokavicami ali z rokavi.

Zažgana ali že pogašena vozila je treba z največjo hitrostjo odstraniti, ogenj na njih pa moramo gasiti z aparatom, peskom, zemljo ali z rušo.

Kapljice gorečega napalma otresiš s sebe ali hitro sleči zažgano obleko. Nikdar ne smeš poskušati ognja gasiti neposredno z rokami! Če bi to storil, bi se napalm razmazal in opekeli bi se površ še po rokah. Še potem, ko je ogenj že ugasnil, se lahko spet vname fosfor, ki ga vsebuje napalm. Zato je treba pogašeni napalm odstraniti z obleke, orožja in pribora, ga zakopati na primernem kraju ali sežgati. Če bi človek bežal v goreči obleki, bi s tem omogočil večji dotok kisika, tako da bi napalm še močneje gorel.

Manjše požare je mogoče pogasiti tudi z vejami ali tako, da ogenj pokrijemo z mokrimi vrečami.

IZKUSNJE VIETNAMCEV

Vietnamski zdravniki na podlagi svojih izkušenj s tem strahovitim orožjem priporočajo, kako je treba pomagati od napalma poškodovanim ljudem.

Predvsem priporočajo, naj ostane človek kar najbolj miren in priseben, saj bi ogenj toliko bolj in hitreje razširjal, če bi človek zaletavo in živčno ravnal. Brž je treba sleči zažgano obleko. Če je blizu voda, je treba nemudoma skočiti vanjo, čeprav oblečen. Če pa si obleko že slekel, jo je treba takoj vreči v vodo. Če ni blizu vode, naj se človek vrže na tla in se valja ali pa naj leže tako, da bo pod seboj zadušil ogenj goreče obleke. Sicer pa naj ogenj drugje okrog sebe gasi s peskom. Vendar je potrebna in odločujoča pomoč drugih ljudi. Posamezne razškrpljene utrinke gorečega napalma naj popolnoma pokrijejo z mokrimi odevami, plašči ali s čim podobnim. Nikakor pa ne smejo ognja gasiti z vodo. Ko pomagamo človeku, ki ga je že zajel ogenj, ne smemo uporabljati aparat za gašenje, da bi se ponesrečenec ne zastrupil površ še s plinom. Pred ogljikovim monoksidom se varujemo tako, da si tesno pokrijemo usta in nos z robcem. Nadalje nam pomagajo zdravniki lahko z umetnim dihanjem, s kisikom, transfuzijo, z antibiotiki itd.

(Po »Nemškem letalskem koledarju 1972«)

Borci proletarskega udarnega bataljona

Na Zapotoku je bil 12. junija 1942 ustanovljen 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča in je obstajal do ustanovitve brigade z enakim nazivom, ko je njegovo moštvo v celoti prišlo v njen sestav. Bataljon se je največ bojeval v okolici Polzevega, Stične in Muljave, proti koncu pa v dolini Krke. Ob trideseti obletnici 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona bi radi ugotovili preživele borce tako zaradi zbiranja zgodovinskih podatkov kot za organiziranje tovariškega srečanja. Potrebni so nam naslednji podatki: ime in priimek, partizansko ime, naslov sedanjega bivališča, datum in kraj rojstva, datum (vsaj približno) in kraj, kjer je stopil v 1. proletarski bataljon, če je bil ranjen ali če je odšel iz bataljona pred ustanovitvijo brigade.

Podatke pošljite na naslov: Edvard Podlogar, Šišenska 34, 61000 Ljubljana.

RIBJI BRODET

DELAMARIS IZOLA

„TV-15“
v vsako hišo!

Ko je pri nas prevladalo prepričanje, da obramba domovine ni dolžnost edinole vojakov, ampak vseh in vsakogar, smo uvedli v naše šole tudi pouk o obrambi in zaščiti. Tudi za dekleta, ki se morajo naučiti streljati. Mnoge izmed njih so se izkazale in dosegle lepe uspehe. Na sliki: dekleta pri streljanju z vojaško puško.

Varšavski uporniki

Knjiga — roman, delo pisatelja Romana Bratnyja je posvečena udeležencem varšavske vstaje pod vodstvom Borisa Komarowskega, ki je bila posledica blokovskih spekulacij. Padlo je nad 25.000 borcev in nad 200.000 meščanov, mesto pa je bilo skoraj do tal porušeno.

Knjiga, ki jo je prevedel France Sušteršič, ima 442 strani, vezana je v platno in stane 136,- din. V slovensčini jo je izdal »BOREK«.

Spotikala se je ob nahrbtnike in vso mogočo šaro, ki so jo odvrgli begunci in ki je ležala na lepljivem dnu kanala. Spočetka se je ob pogledu na truplo pred sabo stresla, potem pa se je privadila, kot bi bila trupla na poti nekakšen privesek podzemlja...

»Kje smo?« je vprašala. Njen glas je tako odmeval, da se je vsa stresla.

»Tiho, nad nami so Nemci!« je nekdo dejal.

Opotekla se je.

»Končano je, ne morem več,« je dahnila. »Pustila ga bom tu, pri steni. Morda mu bo lahko pomagal kdo drug...«

Vendar je napela vse moči in se spet zvrnila. Upila se je v steno in dvignila Kolumba.

»Podvizaj se, drugače bo po nas!« ji je hitavo velela ena izmed dveh bolničark, ki ni nikogar več nosila in je hotela po vsej sili prehiteti Nitko, kar pa ji je preprečevala ožina prehoda.

Nitkine mišice so bile napete kot struna. Sla je naprej in počasi dvignila glavo, ko pa je Kolumb zastokal, se je spet sklonila — nemara je trčil ob obok... Nekaj korakov so se ji ustnice dotikale ostudne odplake.

»Kolumb, Kolumb...« je dahnila — nje-govo telo jo je obupno težilo. Pa že jo je bilo sram, da obupuje, in na tistem ga je prosila odpusčenja.

Mimo njenih ust so še plavali telesni otrebki. Stisnila je ustnice in skušala zadržati glavo, a Kolumbovo ječanje ji tega ni pustilo.

»O, če bi mogla laziti po vseh tleh!« si je dejala. Toda že je jela spet kljubovati izčrpanosti, ki jo je tiščala k tlom.

»Hitreje, hitreje!« je dejal tisti za njo. »Tiho!« je viknil nekdo v temi, »nad nami je izhodni jašek.«

»Ne morem več,« je nekdo zastokal.

»Nekaj sem požrl,« je javknil nekdo drug.

Nitka se je hotela obrniti h Kolumbu.

»Okleni se me okrog vratu,« je velela. Stegnila je roko, da bi mu laže pomagala, pa se je zgrozila: otipala je človeški obraz, obraz mrljica... Zmrzilo jo je in skušala

se je zvrniti, toda Kolumb ji je začel polzati iz rok. S skrajnim naporom ga je zadržala in trčila z glavo v strop, ki je bil zelo nizek. Komaj je še dihal, tako je bila upehana...

...Naredila je dva koraka in naletela na par rok, ki je molel iz vode. Zakričala je in se zgrudila. Nad njo se je svetlikal pravokotnik: izhod iz kanala.

»Tišina! Zgoraj so Nemci, lahko bi nas slišali.«

...Zdaj ni več mislila. Edino še podzavest jo je gnala naprej. Minilo je nekaj minut, dolgih kakor ure ali dnevi. Dvignila je glavo — od nekod je zavel svež zrak. Spreved se je ustavil. Tam na koncu se je svitalo. Rešeni! Nitka je uprla oči v medlo svetlobo, a kolena so ji klecnila. Ni vedela več, da se je izmuznila sovražniku — med temi možmi in ženami, ki so še vedno tičali v objemu podzemlja, ni nihče vedel... Saj z begom skozi kanale niso odšli iz mesta, ki je bilo rdeče od plamenov in krvi...

Prvi so se že spenjali k izhodu.

»Vode, žejni smo...«

»Morda že plijejo?« se je vprašala Nitka, ki je čakala, da pride na vrsto. Kar mešalo se ji je od nestrpnosti. »Pištolo imam!« se je spomnila in začofotala po odplaki. Misel, da lahko ubije vsakogar, ki bi ji hotel zajeziti pot do čistega zraka, jo je poživila in ji dala krila. Tako se ji je posrečilo priti do izhoda. Pogledala je gor: tam se je premikal cel grozd nog. Pravkar so dvigali nekega ranjenca. Še nekaj sekund in končano bo...

Z roko se je oprijela železnega klina, toda nogo so ji spet klecnile. Glava ji je klonila na ledeno mrzlo železo.

»Nitka,« je dejal glas poleg nje. Dvignila je glavo. Kolumb jo je gledal, naslonjen na steno kanala. Obraz mu je ožarjala dnevna svetloba, ki je lila skozi odprtino. Zdaj je imel oči še bolj udrti. Nitki se je zdelo, da je slep...

Podala mu je roko. Njuni prsti so se srečali. Stisnil ji je dlan. Zamajala je — obšel jo je strah... Je to res Kolumb? Se ji ni morda zmešalo?

Od zgoraj so se stegnile k nji roki. Na enem izmed železnih klinov je čepel mož, privezan kakor alpinist. Imel je kosmato brado in obraz ves od blata. Nitka ga ni poznala. Na ramenih je nosil oznake stotnika — gotovo je bil iz starega dela mesta.

Kakor žerjav je dvigal ranjenca, drugega za drugim.

»Dajte mi roko!« je velel Nitki. Ubogala je. Ko jo je potegnil za roko, jo je hudo zabolelo v sklepih.

»Zunaj sem!« je lahnila. Mesto! Sonce! In ljudje na ulici. In dekleta, kljub vstaji še vedno elegantna...

Sedla je na pločnik.

»Ne tukaj!« ji je dejal neki poročnik in se sklonil k nji, da bi ji pomagal vstati. Bil je tenak in nosil je svetel pas.

»Pustite jo pri miru...« se je oglasil Kolumb. »To je naša najboljša bolničarka. Junaško me je nosila na ramenih od mestnega središča do semle...«

Vzel je cigareto, ki mu jo je ponudil častnik.

Na vsem lepem se mu je zazdelo, da se je vrnil s potovanja okrog sveta.

»Veste morda kaj novega?« je vprašal.

»Kaj novega? Saj res, Sovjeti so nas priznali za borce,« je odvrnil oficirček in mu pokazal hrbet.

Po Nitkinem licu je pritekla solza. Kradoma si jo je obrišala. Obraz in roke ji je še zmeraj pokrivala nesnaga iz kanala. Ko je Kolumb videl, da ihti, se ji je nasmešnil. Pogledala ga je. Zazdelo se ji je, da jo loči od njega nepremostljiva razdalja...

Dr. MILAN DOLENC:

Veterinarska služba med NOB

(Ob 30-letnici)

(Nadaljevanje)

Služba je organizirala tudi podkovanje konj. Samo na ozemlju 7. korpusa je bilo organiziranih 64 podkovskih delavnic. V teh in v enotah tega korpusa je delalo nad 200 podkovskih kovačev.

Podkovski kovači niso podkovali samo živali vojaških enot, pač pa tudi živali civilnega prebivalstva, v prvi vrsti tiste, ki so bile mobilizirane za razne vojaške ali civilne Transporte ali za stalne etapne prevoze. Podkovski kovači pa so izdelovali tudi ves podkovski material, podkve, podkovsko orodje, izdelali so tudi nekatere veterinarske instrumente, popravljali so razna orožja, izdelovali orodje za delavske bataljone, strgala za čiščenje konj, v delavnici v Cerknem pa celo partop.

Veterinarska služba je skrbela za vse, kar je bilo v zvezi z živino, bodisi vojaško ali drugo, in so vse pobude na tem področju izvirale večinoma od nje. Tako je bila njih pobuda, da se v vojaških enotah, kjer so imeli živali uvedejo tako imenovani živinointendanti, ki naj skrbijo za nabavo krme, opreme, kakor tudi, da se ta sproti popravi. Dali so tudi pobudo, da se v enotah uvedejo vodje prateža, odgovorni za konja v enoti.

Veterinarji in njihovi pomočniki so zdravili veliko število konj in drugih živali v raznih okoliščinah. Večinoma so bile razmere težavne, z zelo skromnimi materialnimi sredstvi. Veterinarske ambulante in ostala delovna mesta so bila večinoma v opuščeni hlevih ali drugih gospodarskih poslopih, pogosto pa kar na prostem. To je bilo največkrat odvisno od tega, kje so bile stacionirane enote, ali od vojaškega položaja. Obseg, vsebina in uspeh dela so bili odvisni tudi od vremenskih razmer, od možnosti hlevljenja živali, od vestnosti borcev, ki so te živali negovali itd. Veterinarji so morali delati hitro, morali so se znati v vsakem položaju marsikaj po partizansko improvizirati. Kljub vsem težavam je bil odstotek ozdravljenih živali visok.

Te uspehe je dosegla veterinarska služba v najtežavnejših okoliščinah zaradi vdanosti veterinarskega osebja narodnoosvobodilni borbi, zaradi njihove vestnosti in požrtvovalnosti. Študente veterine so pomanjkanje strokovnega znanja in izkušenj nadoknadili z veliko prizadevnostjo, vestnostjo in stalnim izpopolnjevanjem svojega znanja pri delu in v stiku z diplomiranimi veterinarji. Tudi oni so mnogi prispevali v tej borbi.

Delo veterinarske službe se ocenjuje tudi po delu za dvig živinoreje, glavne pa noge našega kmetijstva, posebno v vojnih razmerah. Ključna živina je bila zredno važna za hrano borcev, za partizanske bolnišnice, vojaške in civilne baze in končno seveda tudi za prehrano civilnega prebivalstva. V tej težki situaciji je nosilo kmetijstvo največje breme. Živinoreja je bila v stalni nevarnosti, da bo popolnoma uničena, ker je bilo mnogo živali poklanih za prehrano, mnogo pa jih je zaplenil sovražnik za svoje potrebe. Take-mu hitremu zniževanju števila živine so se pridružile še mnoge živalske bolezni, predvsem kužne in jalovost živine, izčrpanost zaradi preobremenitve pri delu, zaradi pomanjkanja krme, pogosto pa zaradi nepravčasne veterinarske pomoči. Živino, ta dragoceni narodni fond, je bilo potreba obvarovati, da bi mogli obnoviti živinorejo po osvoboditvi. Zato jo je bilo treba čuvati in čimbolj racionalno izkoriščati, skrbeti za njeno razmnoževanje itd. Priznati moramo, da so veterinarji v NOB tudi to nalogo dobro razumeli in napravili vse, kar je bilo mogoče, da se je ta fond obvaroval.

Veterinarska služba je bila tudi varuh človeškega zdravja, saj so veterinarji preprečevali in zatirali živalske kužne bolezni, ki se prenašajo tudi na ljudi, nadzorovali živila živalskega izvora.

Razen omenjenega poskusa, organizirati veterinarsko službo 1942. leta, ni bilo do kapitulacije italijanske vojske septembra 1943. leta nobene veterinarske dejavnosti, toda mnogi slovenski veterinarji in študenti veterine so že od samega začetka vstaje delovali kot politični delavci. Politično delo je bilo v začetku borbe najvažnejše, ker je bilo to priprava za vse bodoče delo in borbe. V tem času je tudi padlo največ žrtve iz vrst veterinarjev. Veterinarji so bili v svojem političnem delu zelo uspešni, ker so bili po značaju svojega dela tesno povezani z ljudstvom in so pri njem uživali polno zaupanje. Nekateri veterinarji pa so delovali na drugih dolžnostih: v partizanski saniteti, v apotekarski službi, kot borci, kot politični komisarji v vojaških enotah, kot intendantje, predavatelji v oficirski šoli itd.

Strokovne odgovornosti so sprejemali ne samo izkušenejši veterinarji, temveč tudi številni mladi, med njimi taki, ki so komaj zapustili šolske klopi, absolventi in celo študentje veterine.

Pred vojno je bilo v veterinarski službi na področju bivše dravske banovine 72 veterinarjev, v drugih banovinah, v slovenskem delu Primorske in slovenskem delu avstrijske Koroške še 55 slovenskih veterinarjev, tako da jih je bilo skupno 127. Od tega je sodelovalo v NOB 69 veterinarjev, in sicer na ozemlju Slovenije 47, v drugih delih države pa 22. Če odštejemo od skupnega števila 21 veterinarjev, ki jih je okupator izselil, in 14, kolikor jih je bilo v raznih taboriščih v Italiji ter Nemčiji, jih je sodelovalo v NOB 74,1 odstotka, tistih, ki so sodelovali samo občasno, je bilo 11. Na veterinarskih dolžnostih jih je bilo 53, od tega v Sloveniji 31. Na neveterinarskih dolžnostih pa je bilo 16 veterinarjev.

Po podatkih iz knjige Jase Romana »Veterinarska služba v NOB Jugoslavije« je sodelovalo v NOB 1941. leta 31 diplomiranih veterinarjev, od tega je bilo po mojih podatkih 15 slovenskih, kar je 48,3 odstotka. Leta 1942 je sodelovalo 32 veterinarjev, od tega slovenskih 19, kar znaša 56,2 odstotka. Leta 1943. je sodelovalo 93 veterinarjev, od skupnega števila veterinarjev v celi državi Primerjava za leta 1944 in 1945 ni realna, ker so bili v tem času osvobodjeni že pretežni deli države, pri nas pa so bile borbe do konca vojne in se zato ni dalo drugih veterinarjev mobilizirati, kot so jih lahko drugje.

Po podatkih J. Romana je bilo ubitih v celi državi 21 diplomiranih veterinarjev; od tega je bilo 9 Slovencev, t. j. 42,3 odstotkov. V borbi so padli 4 veterinarji in 2 absolventa veterine, en veterinar je bil obešen, a 4 veterinarji in 3 študenti veterine so bili ustreljeni kot talci. Od sodelujočih veterinarjev v Sloveniji je bilo 19,1 odstotka žrtve.

Študentov veterine je sodelovalo 39, od tega 20, ki so študirali na fakulteti v Zagrebu, 8 na beograjski, 1 na dunajski in 1 v Perugiji (Italija). Po zgoraj navedenih virih (Romano) je v vsej državi sodelovalo 1941. leta 54 študentov, od tega 10 slovenskih, kar znaša 18,5 odstotkov. Od skupnega števila 69, kolikor jih je sodelovalo 1942. leta, je bilo 12 Slovencev, t. j. 17,1 odstotka. Če primerjamo število vseh študentov veterine na obeh fakultetah Jugoslavije s številom slovenskih študentov, je ta odstotek vsekakor visok. V vsej državi je padlo 51 študentov veterine, od tega 6 slovenskih, kar je 11,7 odstotkov, a od tistih, ki so sodelovali v Sloveniji, je odstotek 24,9 odstotkov. V raznih taboriščih v Italiji in Nemčiji je bilo 6 študentov.

Z množičnim sodelovanjem in s svojim delom v tej borbi so pisali slovenski veterinarji svetlo stran v svoji zgodovini. Od vseh akademskih strok so verjetno sodelovali razmeroma največ in dali tudi največ žrtve.

Najpomembnejše pri tem je, da se je veterinarska služba dvignila iz predvojne mirne strokovne in administrativne delovanja, da je množično sodelovala v borbi in da so veterinarji prišli do prepričanja, da mora njihova služba po osvoboditvi predstavljati novo kvaliteto, družbeno in strokovno. Tako je prišla veterinarska služba do nove vsebine in oblike dela, a prav partizanski veterinarji so bili nosilci teh idej.

REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE »LEK« ŠTEV. 25

VODORAVNO: Atanas, Renata, Arakan, koka, lekova, rezila, ed, Gerbec, ap, tul, leska, Ariana, zob, toplovod, matra, vstop, redila, atek, tira, rt, Oran, lomast, Alaska, brera, trava, tat, ral, rina, piro-man, pd, Ina, Gale, Antara, pas, kret, oer, ambient, rast, er, akt, ski, ka, saio, rondo, bersa, Agata.

Knjižne nagrade prejmejo: »Zbrano delo« — K. Destovnika-Kajuha VRABEC Franc, Izolska 4, 66000 Koper, »Mladost na vasi« izpod peresa T. Sifrerja prejme POLAK FRANC, Griže 73, 63302 Griže; »Ustaško taborišče Jasenovac« pisatelja N. Nikoliča prejme HVALA Miran, Kosovelova 7, 65220 Tolmin.

Nagrajenci bodo knjige prejeli po pošti od Zavoda »Borec« v Ljubljani.

Uredništvo in uprava

ČEDALJE VEČ LADIJ NA TIHEM OCEANU

Glavni komandant ameriškega tihoceanskega vojnega ladjevja je nedavno dejal, da ima tamkajšnje 7. ladjevje skupno 95 vojnih ladij, med katerimi so štiri letalonosilke. Kar zadeva sovjetsko tihoceansko ladjevje, ima le-to poleg drugih vojnih ladij kar 110 podmornic. Sovjetsko podmorniško ladjevje postaja čedalje sodobnejše, kajti zastarele podmornice nenehno nadomeščajo z novimi, z atomskimi. Hkrati s tem Sovjeti povečujejo tudi število podmornic, ki so oborožene z balističnimi izstrelki.

Črni dnevi na Poreznu

Tako rekoč tik pred koncem vojne je prišlo na Porezno do hude tragedije, v kateri je bila najbolj prizadeta udarna brigada Srečka Kosovela. Vsa povojna leta je bilo o dogodkih okoli tega obilo govoric in ugibanj, pa tudi nekaj resnejših in temeljitejših razprav.

Kosovelova brigada, ki je zaradi svojih uspehov postala udarna, je zašla v ofenzivo močno okrnjena. V dveh prejšnjih večjih sovražnikovih ofenzivah in v mnogih akcijah je imela hude izgube, te pa so nadomestili z neizkušenimi borci.

Tovariš RADOSAV ISAKOVIČ, ki je bil ob koncu vojne načelnik brigadnega štaba, se je v okviru pisanja knjig za knjižnico NOV in POS lotil pisanja zgodovine Kosovelove brigade. Zbral je obilo gradiva in ga oblikoval tako, da bo knjiga kmalu prišla v tisk. Iz knjige smo povzeli odlomek, ki opisuje tragedijo na Poreznu. Skupaj s piscem bi radi spodbudili še koga, da bi poslal kake podatke, morda do zdaj neznane.

Končno še nekaj besed o piscu. Radosav Isaković je bil pred vojno tovarniški delavec v Beogradu in Smederevu. Nato je služil v Sloveniji vojsko in so ga Italijani aprila 1941 ujeli. Po kapitulaciji je pobegnil in se pridružil slovenskim partizanom na Primorskem.

Ze 14. marca je štab 9. korpusa, ki mu je bila 19. brigada »Srečko Kosovel« neposredno podrejena, izdal ukaz zalednim intendantskim organom v Cerknem, naj z vso odgovornostjo poskrbijo za njeno prehrano in izpolnitev za moštvo. Komanda mesta Cerkno je že zgodaj zjutraj dostavila brigadi živeža in mesa za tri dnevne obroke. To je vestno storila tudi v naslednjih dneh. Lačnim in oslabeлим kosovelovcem je pomnilo to pravo razkošje, ki ga niso bili deležni vso dolgo minulo zimo. Izpolnitev za moštvo pa ni bila tako ugodna. Od 16. do 21. marca je brigada sicer dobila od komande mesta Cerkno več kot sto novincev, toda od le-teh je bilo vsaj dvajset rekonvalescentov in telesno manj sposobnih, ki so povečini imeli spremne listine, v katerih je pisalo, da niso sposobni za dolge pohode in večje napore, več kot osemdeset novih borcev pa je bilo že med 35 in 50 letom starosti. Med njimi je bilo precej takšnih, ki so sicer bili v NOV že več mesecev, vendar so spričo kakšnih bolezni in slabe telesne sposobnosti opravliali razne dolžnosti pri zalednih ustanovah.

Na Cerkljanskem je bilo v pretekli zimi relativno zatišje. Maloštevilne izpade sovražnih patrolj so brigade 31. divizije uspešno preprečevale. Toda že nekaj dni po prihodu Kosovelove brigade so se okoli »partizanske republike« na Cerkljanskem začele zgrinjati številne in močne sovražnikove sile. Začele so se zbirati med 19. in 21. marcem s ciljem, da bi zaprle obroč okoli osvobojenega ozemlja.

Zaporno črto Podbrdo — Grahovo — Reka — Spodnja Idrija je zasedla bojna skupina »Blank«, ki so jo sestavljali 10. SS-policijski polk in dva bataljona Nedićevih prostovoljcev, pridružila pa so se ji tudi posadke oporišč v Baški grapi in še nekatere druge manjše enote. Skupina je štela približno 3500 do 4000 mož.

Zaporne položaje na črti Spodnja Idrija — Ziri — Lučine — Planina (okoli 3 km vzhodno od Lučin) je zasedel 2. domobranski bataljon in posadke domobranskih oporišč iz Vrhnik, Logatca, Hotedršice ter iz postojank v Dolomitih. Ta bojna skupina je štela okoli tisoč mož. Od Planine do Škofje Loke so se po zapornih položajih razporedili oddelki esesovske podoficirske šole iz Šentvida pri Ljubljani ter kakih 1200 pripadnikov neke ruske kvilinske enote, skupno kakih 2000 mož. Na odseku med Spodnjo Idrijo in Škofjo Loko je bilo, če upoštevamo še artilerijski divizion 1. srbskega prostovoljskega korpusa, kakih 3500 mož.

Obe bojni skupini sta presekali osvobojeno ozemlje na dva dela in odrezali Cerkljansko od južnega dela osvobojenega ozemlja. Na teh zapornih položajih so se sovražnikove čete utrdile. Okoli Cerkljanskega

in Blegošja je tako nastal širok žep, v katerem naj bi enote, ki se bodo premikale s severa, uničile partizanske čete znotraj tega ozemlja.

Zjutraj 21. marca so z izhodnih položajev na črti Škofja Loka—Kranj—Kropa—Radovljica—Bohinjska Bela—Nomenj—Bohinjska Bistrica začeli prodirati trije policijski polki, 13., 17. in 28. SS-policijski polk ter dva polka 14. SS-divizije proti Sorici, Jelovici in Blegošju. Teh pet polkov naj bi v razviti strelski črti kot udarna moč prodiralo proti jugu ter očistilo osvobojeno ozemlje središčem v Cerknem. V tem prvem delu sovražnikove ofenzive je torej sodelovalo okoli 15.000 vojakov!

Kosovelovci in njihovo vodstvo na Cerkljanskem vrhu iz razumljivih razlogov niso imeli jasne predstave, kakšna sta cilj in obseg premikov ter osredotočenja tako močnih sovražnikovih sil. Brigadni obveščevalni center je svojo dejavnost usmeril zlasti na sovražnikovo aktivnost pred brigadnim obrambnim odsekom Želin — Spodnja Idrija — Fužine in v bližnjih sovražnikovih postojankah.

Okoli poldne 22. marca pa je vzdušje napete negotovosti prekinil pomočnik šefa obveščevalnega centra štaba 9. korpusa, ki se je pripeljal iz Cerknega z motornim kolesom in predal komandantu Kosovelove brigade ukaz, naj se prebije iz sovražnikovega obroča. Nato se je nemudoma vrnil v Cerkno.

Kako se prebiti iz trdno sklenjenega obroča?

V kratkem ukazu, napisanem na koščku papirja, iztrganem iz žepne beležnice, ki sta ga podpisala komandant in politični komisar korpusa, je komandant brigade prebral približno naslednje:

»Močne sovražnikove sile so sklenile okoli osvobojenega ozemlja in enot 9. korpusa obroč. Vaša brigada se mora prebiti skozi sovražnikove vrste v njegovo zaledje. Za preboj prideta v poštev dve osnovni smeri, prek Dolomitov na Notranjsko, morebiti na Pivko, ali v smeri Gorenjske Izrecno prepočujemo preboj v smeri Šantviške planote.«

S tem ukazom so bili trije člani ožjega štaba brigade, po letih in vojaških izkušnjah na brigadni ravni še zelo mladi, vendar vestni in odgovorni v izvrševanju postavljenih nalog, postavljeni pred težavno in zamotano nalogo, ki bi bila v teh dneh preizkušnje vsega korpusa lahko usodna za brigado in drugo dodeljeno ji moštvo.

V brigadnih enotah je medtem teklo delo normalno dalje kljub vznemirjujočim vestem in nenavadnim premikom sovražnikovih enot pred položaji brigade. Kakšno je

bilo življenje v brigadi v teh dneh, nam nazorno ilustrira izjava Ivana Kovača, ki so ga dodelili brigadi še nekaj dni prej. Spominja se takole: »Z nekaterimi tovariši me je poslala komanda gorenjskega vojnega področja v Kosovelovo brigado 18. ali 19. marca. Razporedili so me za strelca v četo 3. bataljona, ki je bil tedaj na položajih proti Stari Oselici. Ze prvega dne, ko smo se utrjevali in kopali zaklone, smo slišali streljanje iz smeri Hotavelj. Popoldne smo imeli politično uro, po večerji pa kulturno-prosvetno delo. To noč je naša četa zasedla nove položaje na pobočjih pod Novo Oselico. Do jutra smo spet kopali kritja. Ker so v štabu bataljona zvedeli, da znam risati, so me poklicali s položaja in mi dali nalogo, naj napravim skice za stenčes. Če se dobro spominjam, so tistega dne sovražnikove čete že prišle v Sovodenj. Okoli poldne so začele v bližini naših položajev odmevati eksplozije minometnih min. Nadaljeval sem z risanjem, ker tudi druge sovražnikov ogenj ni vznemirjal. Obstreljevanje je trajalo več kot eno uro in nam ni prizadelo nobene škode.«

Prav tedaj, ko je Ivan Kovač izdeloval črteže za stenski časopis ob spremiljavi minometnih min, ki jih je pošiljal sovražnik iz območja Koprivnika, in topovskih granat z Ledin — kaže, da je bila to priprava in vznemirjevalni ogenj — so člani ožjega šta-

nikove čete prodirati s črte Škofja Loka—Radovljica proti Blegošju in Jelovici, toda v Bohinju in na širšem območju Pokljuke došle ni bilo opaziti nobenega zbiranja čet niti premikov. Kazalo je, da bo brigada mogla s pospešenim premikom čez Črni vrh nad Novaki in prek doline Seške Sore došči Ratitovec, preden se nanj povzpnejo sovražnikove čete. Tam bi predanila in mogla celo odbiti morebitni sovražnikov napad, v naslednji noči pa bi se izmuznila proti Bohinju.

Omeniti je treba, da štab brigade od jutra ni imel telefonske zveze z nobeno sosednjo enoto ali poveljstvom na Cerkljanskem, čeprav je telefonska centrala v Cerknem še delovala. Zveza med centralo v Cerknem in centralo na Vojskem je bila prekinjena, zato brigada ni imela zveze s štabom 9. korpusa. Ze zjutraj se je Škofjeloški odred začel spričo približevanja sovražnika umikati iz Železnikov na Blegoš, iz istih razlogov se je premaknilo tudi gorenjsko vojno področje iz Farjega potoka proti Črnemu vrhu. Isto so storile italijanske brigade in komanda mesta Cerkno. Vse je bilo v premiku. Brigadni štab ves dan ni mogel od teh poveljstev zvedeti nič določnejšega o splošnem položaju in ni vedel, niti kam gredo in kaj nameravajo storiti.

Končno odločitev o umikanju brigade na Gorenjsko so sprejeli v štabu okoli 15 ure. Takoj so ukazali vsem bataljonom in drugim enotam pri štabu brigade, naj opravijo potrebne priprave za daljši pohod in se do mraka zberejo na zbornem mestu na Kladju.

V presojanju položaja so sodelovali razen ožjega štaba tudi pooblašeni oficir Ozne, operativni oficir in načelnik obveščevalnega centra brigade. Ko je bil sprejet sklep o premiku brigade na Gorenjsko, je načelnik obveščevalnega centra takoj poslal obveščevalno patroljo prek Cerknega in Novakov na Črni vrh, da se poveže s tamkajšnjimi po-

Prvi odlikovanci Kosovelove brigade — posneto 2. XII. 1944.

ba mirno in zbrano proučevali položaj ter iskali izhod iz kočljivega položaja. Čeprav je brigada tega dne štela 416 borcev in bork — od tega je bilo okoli sto že omenjenih novincev in pa 131 prehodnih, med katere so šteli igralsko skupino 9. korpusa, pevovodski tečaj in inženirski bataljon 31. divizije — je bila njena bojna sposobnost pravzaprav manjša kot tiste dni, ko je le 180 borcev prišlo iz Mrzle rupe. K oslabiljenemu jedru nekoč res udarne brigade se je pridružila množica 236 partizanov, ki so bili slabo oboroženi in imeli še majhne izkušnje v boju. Dejansko so bili za brigado v tem trenutku nekakšno breme, časa pa ni bilo na voljo, da bi jih brigada najprej »asimilirala« in v manjših akcijah pripravila za hude preizkušnje, ki so jo čakale. Pri presoji položaja in sposobnosti brigade za boj je moral štab vsekakor upoštevati nezadovoljivo in razmeroma slabo bojno sposobnost brigade kot celote. Prav zategadelj so zelo privlačno in dobro znano smer umika čez Dolomite na Notranjsko zavrgli kot preveč tvegano in skoraj neizvedljivo. Vedeli so, da se na črti Idrija—Gora—Kolk (kota 821) — Martinji vrh — Goli vrh in dalje proti vzhodu ob utrjeni in težko prehodni demarkacijski črti med Gorenjsko in Ljubljansko pokrajino že dva dni utrjujejo močne sovražnikove sile. Za to črto proti jugu so bile po Dolomitih na gosto posejane domobranske postojanke, ki so imele dobro medsebojno zvezo, pred to črto pa so že začele prodirati proti brigadnim položajem sovražnikove čete v bojni razporeditvi, ki so dosegle severozahodna pobočja Praprotnega brda, Koprivnik in Ermanovec. Da bi se brigada z več kot štiri sto ljudmi, od katerih je bila četrtina neoboroženih, neopazno zmuznila skozi sovražnikove vrste, je bilo nemogoče pričakovati, za preboj čez ozemlje, široko kakih 25 kilometrov, kjer je po vrhu prebivalstvo večinoma bilo še sovražno, pa brigada očitno ni bila sposobna.

Zato se je druga smer, ki jo je določil štab korpusa, glede na podatke o sovražnikih, ki so bili znani štabu brigade popoldne, 22. marca, zdela mnogo bolj ugodna in je bila tudi precej krajša. Štab brigade je vedel, da so zjutraj 21. marca začele sovraž-

veljstvi in zbere podatke o razvoju dogodkov v dolini Seške Sore, na Ratitovcu in Jelovici. Predvidevali so, da se bo brigada premaknila na Črni vrh nad Novaki po najkrajši poti, in sicer s Kladja čez Novine, mimo Mravljeta in Robidnice ter čez Slugovo dolino. Če bo dopuščal položaj, kar naj bi ugotovila omenjena obveščevalna patrolja, se bo brigada po najkrajši poti spustila mimo gorskih kmetij Kenda, Mravlje, Zagar in Bitenc v globoko vsekano korito potoka Davče, nato pa se bo povzpela prek zaselkov Javor in Podgrivar do skupine hiš Soštar. Od tod se z grebena strmo spušča v dolino gorska steza, ki se kmalu cepi na dva kraka. Levi odcep ob potoku drži do Podrošta, desni pa do mostička čez Seško Soro. Če bi glede na položaj bilo še mogoče, bi brigada šla čez Soro pri Podroštu in nadaljevala pot čez zaselke Zabrd, Trojar in Zgornje Danje na Ratitovec. To smer pohoda so v podrobnostih predvideli v štabu že na Kladju predvsem zavoljo tega, ker sta jo poznala že 1. in 3. bataljon. Oba sta hodila po njej med 19. in 22. novembrom 1944, ko so enote 9. korpusa napadle in zavzele sovražnikovo oporišče v Železnikih. Zlasti jo je dobro poznal komandant brigade, ki je novembra 1944 kot komandant 1. bataljona s svojim bataljonom ščitil razporeditev enot proti Sorici.

Neuspešen poizkus umika prek Seške Sore na Rakitovec

Ko so se o mraku bataljoni zbrali na Kladju, so okoli osme ure 22. marca v pospešenem pohodu krenili na Črni vrh. Prvi krajši počitek je kolona imela na Robidnici, nato pa se je hitro začela vzpenjati proti Slugovi dolini, kjer naj bi jo že čakala že prej poslana patrolja. Res je začetek kolone na zadnjem ovinku poti Novaki—Črni vrh našel to patroljo, kot so se bili dogovorili.

Izvirnik tega ukaza žal ni ohranjen, vendar njegovo osnovno zamisel vsebujejo poročila štaba 30. divizije in 9. korpusa, ki so jih napisali po končani sovražnikovi ofenzivi. (Op. avt.)

(Nadaljevanje prihodnjic)

fotografija z vprašajem

Čeprav sprašujemo, katero enoto predstavlja skupina dvajsetih partizanov na robu borovega gozdiča, najbrž nekje na Krasu. V ozadju na desni je videti nekakšen šotor. Zanima nas, kdaj in kje je bila fotografija posneta, kdo je fotografiral, imena, priimke in partizanska imena za tovariše, ki jih boste prepoznali, in kateri enoti so pripadali.

Stanetova zadnja pot

Divizion, ki mu je poveljeval tovariš Kastelic, je bil tiste hude dni konec oktobra 1944 na Jami pri Dvoru ob Krki. Naša baterija pod poveljstvom poročnika Ratomira Mladenovića in namestnika komandirja poročnika Ivana Somraka je bila na položajih na desnem bregu Krke blizu Jame.

Tedaj je prišel med borce Somrak. Odredil je skupino borcev za dva oddelka z dvema topovima (75-milimetrsko havbico in 76-milimetrski poljski top). Velj nam je, naj odринemo. Spogledali smo se in se vpraševali, le kam naj bi se odpravil zgolj en vod, ko pa je na bojne pohode navadno odhajala vsa baterija, divizion ali brigada. Pravega odgovora pa ni vedel niti Somrak.

Spominjam se, da nas je bilo v skupini petnajst, razen Somraka in mene še Jože Strniša, Škrlj, Anton Lap-Milan in drugi. Odrinili smo po gozdni (»partizanski«) poti proti Soteski in dalje proti Podhosti, Podturnu in Roški Poljani. Od tam pa smo ri-

nili navzgor skozi Stare žage in Črmošnjice. Med počitkom v Črmošnjicah smo komaj spravili iz molčnega Somraka besede: »Zdaj vam pa lahko povem. V Črnomelj gremo. Po kaj, pa ne vem, saj je tam osvobojeno ozemlje.«

Borec Škrlj je zarobantil: »Hudiča, pa da niso spet vdrli na to ozemlje?«

To je bilo vse, nakar se je pohod nadaljeval. Na Vršču je bil spet kratek počitek. Pred nami se je kot na dlani razprostirala Bela krajina, že dolgo osvobodena in urejena kot pravo središče ljudske oblasti, nove države. — Končno smo prispeli. Korakali smo skozi Črnomelj. Somrak je ustavil topniško kolono, da bi poiskal komandanta Kastelica in komandirja Mladenovića, ki sta odšla že pred nami, da bi uredila vse potrebno za naš prihod. Med tem iskanjem smo vsi skupaj nadaljevali pot. Na cesti smo srečali generallajnanta Jako Avšiča, ki nas je ogovoril: »Artileristi, ste prišli? Kako ste potovali?« Somrak mu je kratko poročal ter povedal, da išče komandanta in komandirja. Avšič nam je ukazal, naj se takoj odpravimo s topovi — v mizarsko delavnico. Presenečeni smo se spogledali in vsi v en glas vprašali: »S topovi — v mizarsko delavnico?«

Jaka Avšič nas je nato vprašal, ali ne vemo, čemu smo prišli. Povedal nam je, da bomo vozili padlega komandanta Staneta, ki se je ponesrečil.

»Stane je mrtev. Vozili ga boste na lafeti na pogrebni svečanosti; na enem topu Staneta, na drugem kurirje in spremljevalce. Zdaj pa le pohitite!« je pripomnil in odšel v nasprotno smer.

Stisnili nas je v grlih. Onemeli smo. S povešenimi glavami smo se odpravili v delavnico. Tam so namestili na top podstavke za krsto.

Potem smo odšli v dom, kjer je bil oder s posmrtnimi ostanki komandanta.

Dolg sprevod se je razvil med gostim špalirjem ljudi, prebivalcev in borcev. Molče so stali, jokali in šepetali: »Saj ni mogoče! Komandant Stane?«

Zravnano in mirno smo morali korakati ob lafeti, čeprav nas je stiskala bolečina. Topot konjskih kopit so preglušili akordi žalostinke, ki jo je igrala godba na pihala. Počasi smo se pomikali na trg, kjer smo se ustavili.

Na oder je stopil tovariš Boris Kidrič. S pretresljivimi besedami se je poslovil od mrtvega soborca, komandanta Staneta. Ljudje so se močneje zadržali. Potem je prispel avtomobil. Vanj so preložili krsto. Avtomobil je odpeljal mrtvega komandanta na varen kraj, da bi sovražnik ne mogel oskruniti junakovega groba.

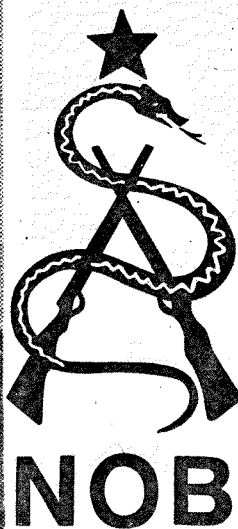
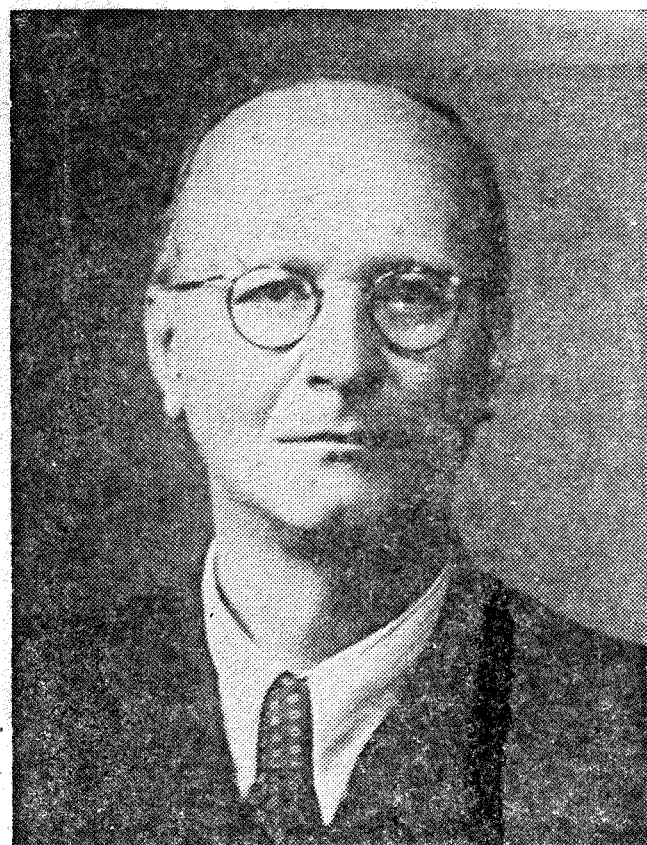
Velika množica ljudi se je počasi razhajala. Artiljeriji smo si skozi gnečo utirali pot nazaj v brigado, pretreseni od bolečine. Vendar smo bili ponosni, da smo dostojno spremili komandanta Staneta na njegovi zadnji poti in trdno odločeni, da moramo nadaljevati boj.

Kdo se je pogajal z ustaši?

Ob koncu vojne se je čez Kozjansko in mimo Laškega umikala ustaška vojska, četniki in drugi izdajalci. Vsa ta sodrga se je natepla v Mislinjsko dolino, odkoder se je skušala prebiti do Angležev na Koroško. 14. maja 1945 so se ustaši spopadli z enotami Tomšičeve brigade in s 3. bataljonom Slandrove pri Poljani. Uspelo jim je deloma pregaziti naše položaje, predvsem pa prebiti se čez položaje 8. in 7. vojvodjanske brigade, iz katerih so se bile le-te umaknile, ter vdreti na področje Libuče, Globasnice in Pliberka. Komandant 14. udarne divizije podpolkovnik Ivan Kovačič-Efenka se je naslednji dan iz Velikovca zapeljal v Pliberk k ustašem. Spremljali so ga: kurir Jože, neki podporočnik iz obveščevalnega centra in njegov kurir, peljali pa so se v osebnem avtomobilu (zaprtem) rumene barve, najbrž znamke Ford. Poleg njih je šel na pogajanja še angleški zvezni oficir s prevajalcem, ki so se peljali v jeevu. Z odločnim nastopom je Ivanu Kovačiču-Efenki uspelo doseči popolno vdajo ustaške vojske, ki je razen redkih manjših skupin popolnoma položila orožje.

Prosimo vse, ki so šli na ta pogajanja z ustaši (podporočnika iz obveščevalnega centra in njegovega kurirja, tovariša, ki je šofiral, in prevajalca), vse, ki o teh pogajanjih oziroma vdaži ustašev karkoli vedo, da to in svoje naslove sporoče na uredništvo TV-15, Beethovnova 10, Ljubljana 61000, novinarju Franciju Strletu. Podatke potrebujemo v zvezi s tridesetletnico slovenske partizanske vojske.

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Mavricij Neuberger

Rodil se je 8. aprila 1895 v Ložu. Promoviral je leta 1921 v Pragi. Služboval je najprej devet let v Hrastniku, nato v ljubljanski splošni bolnišnici, potem pa je imel zasebno ordinacijo. Poznali so ga kot izredno čutečega zdravnika, za socialno ogrožene bolnike. Avgusta 1941 je postal član prvega zdravniškega matičnega odbora osvobodilne fronte. Z veliko požrtvovalnostjo in neustrašenostjo je sodeloval v tajni zdravniški službi OF v Ljubljani in bil povezan s partizansko saniteto. V svoji vili je imel bunker za sanitetne potrebščine in skrišališče za člane CK KPS. V začetku je zdravil bolne in ranjene aktiviste, ilegalce in partizane v svoji ordinaciji, pozneje pa jim je posredoval zdravniško pomoč po zanesljivih zdravnikih. Marca 1943 so ga Italijani zaprli, vendar je ob kapitulaciji Italije prišel na svobodo. Nemci so ga zaprli februarja 1945 in ga maja 1945 odpeljali na Turjak, kjer so ga po nečloveškem mučenju v noči na 4. maja 1945 umorili domobranci.

Na poti smo zvedeli, da je sovražnik začel »hajko«. Položaj v dolini ob Krki ni bil zanesljiv, zato nas je Somrak napotil iz Črmošnjic navzgor proti Rogu, da bi tako zavarovali dragocena topova. Večkrat smo se ustavili, dokler nam izvidniki niso dali znamenja, da lahko nadaljujemo pot. Ponoči smo prispeli na Postenice. Topova smo pokrili s smrekovimi vejami, nakar smo legli v baraki, utrujeni in mokri — med potjo skozi gozdove na Rogu nas je namreč spremljal sneg.

Budnica je bila, ko je bilo še mračno. Najprej smo dobro »zakamufilirali« topova, nakar smo se v gosjem redu odpravili v dolino. Ko smo se bližali Jami, smo srečali kurirja, ki nam je sporočil, da so se naši umaknili v gozd proti Soteski in Podhosti. Po večernem tavanju po gozdu smo končno prispeli do svojega diviziona, do naše brigade. Vsi borci so hoteli slišati vse, kaj smo doživeli na svojem nenavadnem pohodu.

MILKO BROZIČ-MALI

Bil sem v posebni skupini

Prosil ga bom tudi, naj bo prizanesljiv in naj ne zahteva od mene preciznega dela. Še včeraj namreč, tj. 6. oktobra 1944, ko mi je ukazal opraviti avtopsijsko trupla nekkega ruskega oficirja in sestaviti zapisnik, je pred mojim očmi zletel v zrak krematorij št. 3, in napadel nas je bataljon esesovcev. Pripeljali so topove, na nas so naščuvali policijske pse. Treskale so ročne granate. Esesovci so z bajoneti na puškah vdrli v to svetišče znanosti, kjer delam. Vse križem so udrihali po nas, nas nagnali na dvorišče, kjer smo se morali uleči v blato in — toliko da se nisem iz specialista za sodno medicino spremenil v truplo za pod nož. Res je, da me je dr. Mengele spravil iz vrst na smrt obsojenih, toda le zato, da me je spet poslal v hišo žalosti, kjer so mi usojeni še štirje meseci življenja. Rekel mu bom tudi, naj pomisli, v kako nevzdržnem položaju sem bil sinoči. Moral sem nuditi prvo pomoč dvema esesovskima podoficirjema, ki sta mi pet ur prej velela leči v blato ter me potem na vso moč bila s puškinim kopitom in hodila po meni. Čevlji svojih brzostrelk so imeli uperjene vame in so čakali samo na migljaj, da bi me ustrelili.

Takšne so pritožbe, s katerimi bi rad stopil pred svojega šefa. Povedal mu bom tudi svoje želje: sečirnica s svojim osebjem naj bi se preselila v kak tak prostor v taborišču, ki bi bil za znanstveno delo čimbolj primeren.

In prav tedaj, ko sem to razmišljal, je doktor Mengele stopil skozi vrata. Postavili smo se v po-

107

zor, kot je bilo predpisano, in ker sem bil prvi po rangi, sem raportiral:

»Gospod obersturmführer, na delu so trije zdravniki in en laborant.«

Pogled se mu je ustavil na moji glavi, pokriti z levkoplantom.

»Kaj pa vam je?« me je vprašal hudomušno, malone prijazno.

Po njegovem vprašanju sklepam, da se ne mara spominjati dogodkov včerajšnjega popoldneva. Zato mu ne odgovorim. Izmed pritožb, ki sem jih imel pripravljene in ki so se razblinile kakor oblak, mu izrečem samo to:

»Herr obersturmführer, ta prostor je neprimeren za znanstveno-raziskovalno delo. Ali ne bi bilo mogoče preseliti sečirnico kam drugam?«

Pogleda me in obraz se mu zresni:

»Ste morda sentimentalni?« me vpraša z ledeno mrzlim glasom.

Očitam si, da sem se spozabil in izgubil občutek za previdnost. Kritiziral sem ta prostor in okolje, kjer se moj na pol blazni šef, ki ga je raziskovalna sla vsega obsedla, najbolje počuti.

Plameneca svetloba iz sežigalnih jam in dim, ki se vrtinči iz dimnikov štirih krematorijev, prihajata prav do sem. Ozračje je nabito z duhom po gorečem mesu in laseh. Skozi stene je slišati krike pred smrtjo in prasketanje strelav v tilnik. Dr. Mengele pa prihaja sem po vsaki selekciji in vsakem umetnem ognju, da se sprosti.

Tu preživlja ves svoj prosti čas. V tem grozljivem okolju moram na njegovo zapoved razkosati trupla sto in sto nedolžnih ljudi, ki jih je poslal v smrt. Bakterije se tu razmnožujejo s posebnim električnim aparatom in hranijo s svežim človeškim mesom. Dr. Mengele sloni ure in ure nad mikroskopi in raziskuje vzroke pojavn dvojčkov, ki ga ne bo nihče razvozal.

108

Danes pa je videti utrujen. Prišel je z židovske rampe, kjer je več ur med hudim nalivom izvajal selekcijo novih internirancev, prebivalcev geta iz Rige. Pravzaprav ni šlo za pravo selekcijo, ker so morali vsi kreniti na levo. Dva obratujoča krematorija sta se napolnila, prav tako sežigalne jame. Sonderkommando so morali povečati za štiristo mož.

Ne da bi odložil svoj premočen plašč in vojaško kapo, od katere je curljalo, se je približal mizi. Morda me še opazil ni.

»Gospod obersturmführer,« sem mu dejal, »dovolite, da odnesem vaš plašč in kapo k pečem, v petih minutah bosta suha.«

»Se ne splača,« mi je odgovoril, »voda mi pride samo do kože.«

Zahteval je zapisnik o avtopsiji ustreljenega ruskega oficirja. Ko sem mu ga izročil, je prebral nekaj vrstic in mi ga vrnil.

»Zelo sem utrujen, kar vi berite.«

Začudil sem se. Vzel sem zapisnik in ga začel brati. Komaj sem prebral kakšnih pet vrstic, mi je spet segel v besedo:

»Pustite, to ni potrebno.« Nato mu je pogled spaval nekam skozi okno.

Kaj se godi s tem človekom? Je morda sit groze? Je dobil kakšne slabe novice, ki mu govore, da je vse to brez smisla? Prav tako je mogoče, da so ga naporu zadnjih mesecev izčrpali.

Velikokrat sva se srečala in bila skupaj, pa mi ni nikoli dal priložnosti za pogovor zasebnega značaja. Tokrat pa se mi zdi tako pobit, da se opogumim in ga vprašam:

»Gospod obersturmführer, koliko časa bo še trajalo to uničevanje ljudi?«

Pogleda me in odvrne:

»Mein Freund, es geht immer weiter, immer weiter.«

KONEC ŠOLSKEGA LETA
JE GOTOVO POMEMBEN DOGODEK,
VREDEN SVEČANOSTI IN PREŠERNEGA RAZPOLOŽENJA
K TAKŠNEMU PRAZNOVANJU
PA SE VSEKAKOR PODA TUDI NOVO OBLAČILO

TRGOVSKO PODJETJE

nama

LJUBLJANA

Ljubljana – Kočevje – Škofja Loka – Velenje

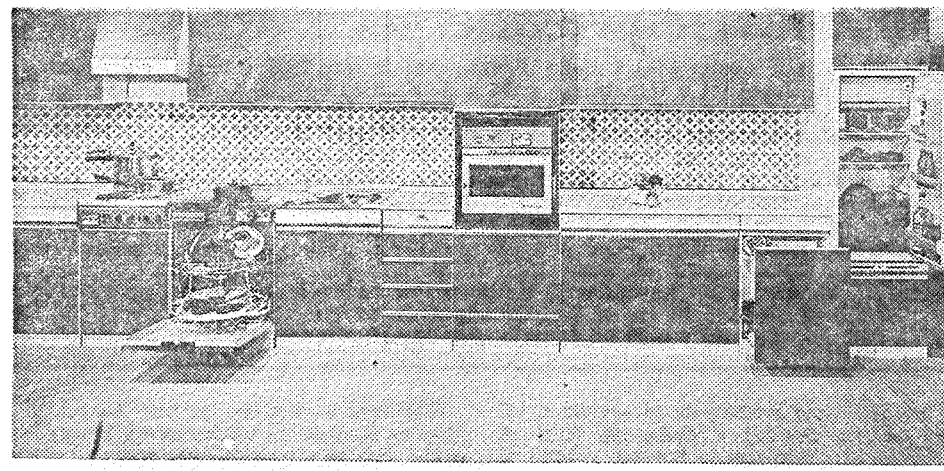
in prodajalna visokomodne konfekcije
»ELITA« v Ljubljani
je pripravilo za to priložnost
IZBIRO OBLAČIL
ZA MATURANTE IN MATURANTKE
v lepih vzorcih in raznih modnih
variantah.
Za zaključek pouka
v novem oblačilu,
ki ga boste lahko izbrali med
mногоštevilnimi modeli
pri

nama

Ljubljana – Kočevje – Škofja Loka – Velenje

vega 60

brest cerknica

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

Pomemben prispevek k počastitvi 60. obletnice rojstva velikega slovenskega revolucionarja, borca in misleca

BORIS KIDRIČ:

IZBRANO DELO

Evropske krize in slovenski narod; Pripombe k slovenski literarni zgodovini; Lik slovenskega intelektualca med Prešernom in Levstikom; Slovenci in republika — so nekateri naslovi desetih najpomembnejših teoretskih sestavkov, uvrščenih v knjigo izbranih del Borisa Kidriča, ki je izšla kot posebna izdaja zbirke Naša beseda. Veliki revolucionar Boris Kidrič se nam v tej izbrano opremljeni knjigi pokaže ne toliko kot neustrašen borec, temveč predvsem kot velik politik, napreden družbeni delavec ter globok analitik in mislec, ki ga ne zanimajo samo trenutni pojavi, temveč se enako uspešno pogloblja v preteklost kot kaže smeri nadaljnjega razvoja.

(Opomba: naročniki zbirke Naša beseda bodo izbrano delo Borisa Kidriča dobili skupaj z ostalimi knjigami tega letnika!)

V črno platno vezana in z belim ščitnim ovitkom opremljena knjiga izbranih del Borisa Kidriča stane 40 din. Kupite jo lahko v vseh knjigarnah ali naročite pri zastopnikih in poverjenikih na šolah, pri akviziterjih ali neposredno pri založbi Mladinska knjiga. Oddelek za direktno prodajo, Ljubljana, Titova 3-III s priloženo naročilnico

NAROČILNICA

Podpisani(a) _____

natančen naslov _____

zaposlen(a) pri _____

štev. osebne izkaznice _____ izdane od _____

nepreklicno naročam knjigo IZBRANO DELO BORISA KIDRIČA.

Jeno 40 din bom poravnal(a) naenkrat po prejemu računa in položnice na tekoči račun Mladinske knjige, Ljubljana, 501-1-30/1.

Datum: _____

Podpis: _____

STROJNA INDUSTRIJA IN GRADBENI MATERIAL

BRESTANICA

PROIZVAJAMO BETONSKE MEŠALCE BM 250 IN BM 100, HIDROFORJE IN TLAČNA STIKALA.

OBRAT LIVARNA: TLAČNI IN KOKILNI LIV AL LEGUR,

OBRAT CEMENTNINE BREGE: PROIZVODNJA BETONSKIH ZIDAKOV IN GRAMOZ OD STENE.

10s

to pomeni: »Prijatelj, zmeraj bo tako, zmeraj tako!« V teh besedah čutim naveličanost in bolešno resignacijo.

Vstane s sedeža in zapusti laboratorij z aktovko v roki. Pospremim ga do avtomobila.

»V prihodnjih dneh boste imeli zanimivo delo,« mi pravi. Nato sede v avto.

Spreleti me srh, saj slutim, da se za tem »zanimivim delom« skriva smrt nove skupine dvojčkov.

30.

Zdaj obnavljajo krematorije. Pripadniki posebne skupine oblagajo notranjost peči z novo proti vročini odporno opeko, pleskajo težka železna vrata, mažejo tečaje. Ventilatorji se vrtijo ves dan. Neki strokovnjak nadzoruje, kako delujejo. Napovedan je prihod Židov in geta v Litzmannstadtu. Povedati moram, da so ta geto ustanovili Nemci leta 1939. Spočetka je štel petsto tisoč prebivalcev, ki so delali v ogromnih vojnih tovarnah. Za delo so prejeli getovske marke, ki pa so lahko zanje kupovali zelo borne količine živil. Nesorazmerje med velikimi delovnimi naporji in nezadostno hrano je seveda povzročilo visoko nadpovprečno umrljivost. Stanje se je še poslabšalo zaradi številnih epidemij. Tako je od prvotnih petsto tisoč ostalo v jeseni leta 1944 le še sedemdeset tisoč prebivalcev.

Zdaj tudi tem, ki so preživeli, bije zadnja ura. V skupinah po deset tisoč se izkrcavajo na židovski rampi taborišča Auschwitz. Pri selekciji jih pošljejo petindevetdeset odstotkov na levo in pet na desno. Ti nesrečniki so zavoljo tragedije svoje rase in zavoljo prestanih muk v petih letih življenja v getu moralno in fizično uničeni. Prisilno delo jih je postaralo za več desetletij. Čisto apatično, ravnodušno gredo v krematorij, čeprav vedo, da je tu zadnja postaja njihovega življenja.

110

Stopim v slačilnico. Njihove obleke in obutev so razmetane vse križem po tleh. Saj teh cap in kosov lesa, ki so jim rabili za čevlje, sploh ni moč obesiti na kljukice. Številke njihovih stvari v »garderobi« jih ne zanimajo več. Svoje kovčke in svežnje puste kar na mestu, kjer so se ustavili. Pripadniki Sonderkommanda, ki imajo na skrbi triažo, odpro nekaj svežnjev in mi pokažejo, kaj je v njih: kakšen hlebec iz koruzne moke, voda in pičle količine lanenega olja, tu in tam ena ali dve kili ovsenih kosmičev — to je vsa popotnja.

Ob prihodu transporta je dr. Mengele opazil med nesrečniki, ki so se postavljali v vrsto, grbavca, starega kakšnih petdeset let. Sirotnik pa ni bil sam: poleg njega je stal fant lepega obraza in visoke postave, ki mu je bilo kakšnih petnajst do šestnajst let. Tudi ta je imel telesno napako: bil je hrom na desno nogo, kjer je nosil pločevinasto protezo in ortopedski čevlj z debelim podplatom. Bila sta oče in sin.

Dr. Mengele je menil, da je odkril imeniten primer — oče je grbast, sin šepast — s katerim bo zlahka podprl svojo teorijo o degeneraciji židovske rase. Zato jima je velel, naj stopita iz vrste. Vzel je beležnico in vanjo nekaj zapisal, nato je zaupal srečno dvojico nekemu esesovskemu podčastniku. Ukazal je, naj ju odpelje v krematorij št. 1.

Zdaj je poldan. Krematorij št. 1 danes ne obratuje. Trenutno sem brez dela in preživljam prosti čas v sobi. Sem pride pome neki esesovec iz dežurne skupine. Veli mi, naj grem k vratom. Oče in sin, ki ju spremlja esesovski stražar, sta že tu. Esesovec mi izroči listek, na katerem je zapisano: »Secirnica, Krema 1. Ta dva človeka klinično preiskati. Napraviti natančna merjenja. V klinični dosjé vnesti vse zanimive podatke, zlasti pa tiste o vzrokih telesne pohabljenosti.«

Drugi listek je bil namenjen Oberscharführerju Mussfeldu. Ne da bi ga prebral, vem, kaj je na

111

njem zapisano. Izročim ga nekemu pripadniku Sonderkommanda, da ga odnese naslovljencu.

Oče in sin — dva lika nesrečnikov iz geta v mestu Litzmannstadt — zreta vame z vprašujočim pogledom, sluteč, da se jima ne obeta nič dobrega. Odvedem ju čez dvorišče, ki se tačas koplje v soncu. Ko ju spremljam v secirnico, ju tolažim, kot vem in znam. Na srečo ni trupel na secirni mizi: to bi bil zanju strahoten prizor.

Da bi jima olajšal usodo, ju ne preiščem v mrki secirnici, kjer smrdi po formaldehidu, temveč v študijski sobi, svetli in prijetni. Tolmač mi je povedal, da je bil oče imenitna osebnost v Litzmannstadtu, trgovec s tekstilnim blagom na debelo, ki je večkrat potoval na Dunaj in jemal s seboj sina ter ga vodil k slavnim profesorjem-zdravnikom, da bi ga ozdravili.

Najprej temeljito preiščem očeta. Skrivljenje njegove hrbtenice je posledica dolgotrajnega rahitisa. Kljub natančni preiskavi ne najdem nobenega znaka kakšne druge bolezni.

Skušam ga potolažiti. Rečem mu, da ga bodo verjetno poslali v kakšno delovno taborišče.

Predem preiščem sina, se z njim pogovorim. Ima prikupen obraz in bistre oči, moralno pa je zelo pretresen. Drhteč od strahu mi pripoveduje z brezbarvnim glasom o neštetihi tragičnih dogodkih, ki so v petih letih prizadeli geto. Njegova mati je bila zelo šibka in občutljiva, zato ni mogla dolgo vzdržati preizkušenj, ki so se zgrnile na družino. Zapadla je v melanholijo in pobitost. Tedne in tedne si je pritrgovala od ust, da sta njen mož in sin lahko imela malo več hrane, ki je bila tako in tako nezadostna. Bila je prava židovska mati in žena — svojo družino je brezumno ljubila in je umrla v prvem letu življenja v getu kot mučenica.

Srečanje v Gabrovki

Udeleženci obiska pri Marinovih v Gabrovki. Med njimi Lidija Sentjura in Sergej Kraigher.

Ob 70-letnici tovarišice Pepce Marin iz Klanca smo se po dolgih letih ponovno zbrali v Gabrovki. Srečanja smo se udeležili tisti revirski komunisti in še nekateri drugi revolucionarni delavci, ki so nas naloge osvobodilnega boja privdale v ta kraj že maja 1941 leta. V Gabrovko nas je gnala velika želja in obveza, da se ponovno zberemo v hiši, kjer smo že leta 1941 dobili veliko pomoč, s katero smo lahko izvršili odgovorne naloge, ki jih je pred nas komuniste postavil narodnoosvobodilni boj. Takrat nas pot v Gabrovko ni vodila slučajno. Prišli smo po sklepu Partije, ki nam je zaupala naslednje naloge: zbrati orožje in municijo in ponovno vzpostaviti zvezo z vodstvom Partije v Ljubljani, ki je bila prekinjena ob razkosanju Slovenije.

Seveda takrat nismo kar vpadli k Marinovim. Na dom nas je pripeljal sam France Marin. Franceta smo že dolga leta poznali kot poštenega in zavednega rudarja. Od rane mladosti je rudaril v Trbovljah na obratu Tereziji. Povezan je bil z nekaterimi rudarji komunisti: Francetom Vreskom, Fricem Kerščem, Jožetom Umekom, Janezom Konhajzlerjem in še z nekaterimi drugimi. Kot rudar je že dolga leta pripadal naprednemu delavskemu gibanju. Po zlomu stare Jugoslavije je ostal zaveden Slovenec in zvest svojemu delavskemu razredu. Bil je eden izmed prvih rudarjev, ki so se v času zmagoslavja fašističnega vojaškega stroja zavestno in aktivno vključili v priprave na oborožen boj zoper okupatorja.

France Marin je nas peterico komunistov (France Vresk, France Sotlar, Jože Umek, Tone Pivec in France Kralj) vodil prek Litije, Brega, Cerovce, Doline Reke in Javorskega Pila na drugo stran takratne meje v Gabrovko. Tu smo se povezali še z Albinom Vozljem in njegovo sestro Berto ter s Tinčkom Fakinom iz Moravske gore, kasneje pa še z Robertom Vidmarjem. To so bili prvi ljudje, ki jih je Marin organiziral v OF. Ti so začeli zbirati orožje in izvrševati druge naloge. Istovrstno z zbiranjem orožja in municije smo v kratkem času ponovno vzpostavili redno zvezo z našim partijskim in vojaškim vodstvom v Ljubljani. In tako se je začelo...

Seveda je najtežje breme padlo na Marinovo družino, kajti pri njih smo se ustavljali vsi ilegalci. Vodenje ljudi prek meje je zahtevalo precej poguma, iznajdljivosti in odgovornosti, kajti med njimi so bili vodilni delavci osvobodilnega gibanja na Štajerskem — Sergej Kraigher, Lojze Ilhkravt, Franc Rozman-Stane, Dušan Kveder, Lojze Ribič, Pavle Baloh in drugi. Ilegalce je bilo treba voditi v revirje in nazaj v Gabrovko, od tod pa do Grosupelja na novo javko. Da bi bil prehod varnejši, sta hčerka Slavka in mali Toni vedno pregledala teren na meji, da ne bi naleteli na italijanske ali nemške mejne patrle. Zena Pepca pa je skrbela za prenočitev in prehrano ilegalcev. Marinovi so hranili ponarejene italijanske in nemške osebne izkaznice, ki so jih ilegalci rabili izmenoma. Prav tako so skrbeli za denar — marke in lire. Tudi orožje ilegalcev in propagandno gradivo, namenjeno v revirje, so imeli skrito v hiši, čeprav so italijanske mejne patrle hodile mimo njihove domačije.

France Marin je zelo aktivno deloval v OF v Trbovljah. Ta je že koncem leta 1941 dobro razpredla svojo mrežo med vsemi sloji. Nenadoma pa se je gestapu posrečilo vdreti v njihovo organizacijo. Med drugimi je bil aretiran tudi Marin, ki kljub mučenju ni ničesar izdal. Na vprašanja zasliševalcev ni hotel odgovarjati. Dne 27. decembra 1941 so ga v Mariboru z drugimi aktivisti OF ustrelili. To je bila velika izguba, ki je hudo prizadela družino in nas,

ki smo z njim delovali. Vse breme je tedaj padlo na ženo Pepco, vendar ni klonila. Tudi ta udarec ni omajal te klene in zavedne družine. Ni ji vzel vere v naš pravični boj. Ko smo se spomladi leta 1942 oglasili pri njih, smo se lahko prepričali, kako neumorno so vsi delovali. Mati in hčerka Slavka sta pomagali partizanom, sin France je odšel v partizane in padel junija 1944 v Zagradcu pri Žužemberku. Drugi sin, Tone, pa je bil obveščevalec na domačem terenu. Odkril je orožje v prosvetnem domu v Gabrovki, katerega smo marca 1942 prišli iskat. Nazadnje je bil komandir mladinske čete pri jurišnem bataljonu 15. divizije.

Na tem snidenju smo obujali spomine iz naše narodnoosvobodilnega boja, zlasti pa na njen začetek 1. 1941, ko so šle prve vezi v tem kraju prek Marinovih. Seveda so naši gostitelji poskrbeli, da je bilo naše snidenje sproščeno in domače. Namesto očeta Franceta, ki se mu ni izpolnila želja, da bi se ponovno sešli v svobodi, nas je pozdravil sin Tone z besedami:

»Izredno sem zadovoljen in počaščen, da lahko izpolnim očetovo željo, da vas ponovno pozdravim v tej hiši, kamor so vas privlele zaupne naloge partije že leta 1941. Povedal bi rad, da smo vas prve ilegalce zelo radi sprejeli, čeprav je bilo zelo tvegano. V naši družini smo vedeli, kaj delate, saj nam ni oče ničesar prikrival. In ker smo v tem boju videli naš skupni cilj, smo tudi mi, čeprav smo bili brez izkušenj, izvrševali zadane naloge. Ne glede na žrtve

naše družine, ki jih težko pogrešamo, smo bili vedno ponosni, ker žrtve niso bile zaman. Res je, da nas včasih zaboli, ker smo navzlic vsemu premalo cenjeni. Čas pa hitro teče. In od takrat, ko ste prvič bili pri nas, je minilo že 30 let. Kljub temu pa nam je ostalo še marsikaj živo v spominu, kar je vredno še obuditi. To mi je ležalo na duši, da vam ob tej priložnosti povem, ker vem, da me boste pravilno razumeli.«

Nato je spregovoril tovariš Sergej Kraigher, ki sam pogostokrat z ženo Lidijo obišče Marinove. Med drugim je dejal: »Mnogih od tistih, ki so bili pri Marinovih v letu 1941, danes ni več med nami. Tako pogrešamo očeta Franceta Marina, njegovega sina Franceta, hčerko Slavko poročeno Gabrenja in še mnoge druge, ki so si vsi tako želeli snidenja v svobodi. Marinovi svojih zaslug niso nikoli obešali na veliki zvon. Vedo, da so omi prvi v tem kraju pričeli organizirano delovati proti okupatorju. Vedo pa tudi, da niso bili deležni dovolj pozornosti. Tudi mi smo jih pozno obiskali. Vse preveč smo bili obremenjeni z izgradnjo nove družbe in smo tako dostikrat pozabili na ljudi, iz katerih je naša revolucija črpala moč. Velika hvala vam, Marinovi, za vaš veliki prispevek k naši revoluciji,« je končal pozdravni govor ovariš Sergej Kraigher.

FRANCE KRALJČINK

KURIRSKO SREČANJE PRI ZATOLMINU

Bivši partizanski kurirji II. rekejnega sekretarja za severovzhodno Primorsko so se po treh desetletjih prvič zbrali 28. maja pri Zatoľminu. Čeprav prirejajo vsako leto republiška srečanja, se mnogi niso videli vsa leta po vojni, ker je evidenca o kurirjih pomanjkljiva. Zato je bilo srečanje še bolj pristrčno spričo snidenja mnogih tovarišev po toliko letih. Nekateri kurirji so pripotovali od zelo daleč, npr. iz Zagreba, in bili so zelo hvaležni prirediteljem, da so jim omogočili to snidenje. (Eden izmed pobudnikov tega srečanja je bil komandant sektorja Zvonko Zvodar iz Volč.)

Bivši kurirji so ob partizanskih pesmih obujali spomine na partizanske dni. Spominjali so se mnogih dohodkov, ki jih ni moglo tako zlahka pozabiti. Njihove naloge so bile zvezane s stalnimi nevarnostmi, saj so se morali ogibati nešteti zased, premagovati različne ovire, broditi čez Sočo, vselej tvegati življenje, da so bile redne kurirske zveze p 7 na Vipavsko dolino in čez banjško ter cerkljansko območje do močno zastraženih krajev pod Kolovratom, v skrajni zahodni Sloveniji.

Kurirji so se pred razhodom dogovorili o večjih rednih srečanjih vsako leto. Pripravili jih bo odbor v sodelovanju z občinskimi odbori ZZB NOV in republiškimi odborom kurirjev in vezistov. Zlasti so poudarjali, da je treba prihodnja srečanja prirejati skupaj z mladinskimi in šolskimi organizacijami, tako da bi na teh prireditvah prenašali revolucionarne tradicije na mladi rod.

K. MAKUC

Spomnili smo se našega Groge

Dne 4. junija je bila na grobovih talcev na Zalah majhna, toda nad vse ganljiva slovesnost. Zbrali so se predstavniki ZB Šoštanj in ZB Velenje ter svojci pred 30 leti padlega predvojnega revolucionarja-skojevca iz 1. 1939 — mladinskega aktivista za Štajersko, borca-partizana Rašiške čete in Krimskega bataljona — tovariša Jožeta Novaka-Groge. S polaganjem vencev, kratkim spominskim govorom in minutnim molkom so prisotni počastili spomin junaka, ki so ga okupatorji po kratkem sodnem postopku ustrelili na ta dan pred 30 leti v Gramozni jami v Ljubljani. Obenem so se navzoči

spomnili tudi njegove matere-mučenice, ki jo je okupator umoril v zloglasnem uničevalnem taborišču. Auschwitz se istega leta. Vsi udeleženci te spominske slovesnosti so odšli potem še v Gramozno jamo, kjer so s položitvijo spominskih vencev pri spomeniku talcem počastili njihov spomin. Lahko zapišemo, da v srcih naših ljudi, ki pomnijo vojne grozote in divjanje okupatorja, še vedno živi neizbledel spomin na tiste, ki so največ prispevali za našo svobodo in jim gre zato tudi naša neizbrisna hvaležnost.

STANE VIRSEK-ZDENO

dobro je, če veste

NA 65.000 KM DOLGO POT JE POLETELO PRVO ANGLESKO-FRANCOSKO LETALO vrste »Concorde 002«. To letalo so izdelovali dolga leta v tekmovalstvu z ameriški in sovjetskimi strokovnjaki, da bi ustvarili ne le največje in najhitrejšo sodobno letalo, marveč tudi najbolj zanesljivo. Med 70 urami poleta, medtem 20 ur z nadvzočno hitrostjo, je bilo dovolj priložnosti za temeljit preizkus na poti, ki je daljša, kakor če bi potovali okrog sveta. Letalo je odletelo iz Londona, za pristanek pa so izbrali letališča: v Atenah, Teheranu, Bahreinu, Bombaju, Bangkoku, Singapuru, Manili, Toiku, Daranu in med vrnitvijo v Anglijo v Darwinu, Singapuru, Bangkoku, New Delhiju, Bombaju in Daranu.

CLOVESKA HUDOBIJA NE POZNA MEJA... To dokazuje trgovina z ogrlicami, podobnimi, kakršne delajo v Afriki, sestavljenimi iz nekakšnih suhih jagod ali bobkov. V Angliji je bilo prodanih precej teh ogrlic, preden so ugotovili, da so kroglice izredno strupene sad neke afriške trte, ki pa rase tudi v Aziji in Mehiki. Zrnece v jagodi te trte je tako strupeno, da se z njim odrasli človek neozdravljivo zastrupi. Medicina ne pozna protistrupa. Kako nevarne so takšne ogrlice, če so n. pr. dosegljive otrokom, ki vtikajo vse v usta, si lahko mislimo.

OBRAMBNO DRUŠTVO PROTI NASILNEŽEM bodo ustanovili v Nišu na pobudo SZDL. Zadnje čase se ljudje ne čutijo več nikjer varne — ne na ulicah, parkih in gostiščih. Nedavno je pridivil v gostilno sredi mesta pijanec z mesarskim nožem in zatulil: »Vsi ven, da bom zaklil natakarja!« Milica je brez moči proti vsem nasilnežem. Zato se bodo ljudje organizirali. Ustanovili bodo društvo, kakršna imajo v Sovjetski zvezi, da delajo red in se laže postavijo po robu pobalnikom in grobijanom.

VLAK S KRILI BO VOZIL S HITROSTJO 600 KM NA URO, kakor napovedujejo v Sovjetski zvezi. Inž. Genadij Zeljkin je naredil načrt za takšen vlak, ki bo imel le en 40 m dolg vagon, a tako visok, da bo nastropen. Prostora bo za 180 ljudi. Vozilo ne bo imelo koles. Letelo bo tik nad eno samo tračnico; od te tračnice ga bo med poletom ločila le nekaj milimetrov tanka zračna blazina. Ko bo vlak dosegel večjo hitrost, ga bodo nosila krila ali zračni vzgon. Strokovnjak zatrjuje, da bodo imela prihodnost le takšna vozila, ki bodo izpodrinila vlake in »blazinjake«, t. j. vozila na zračnih blazinah brez tračnic, ker bodo najhitrejša in najdonosnejša.

VSADKO BO LAHKO IMEL POČITNIŠKO HIŠICO ali kar spodoben dom — iz papirja, kar je mogoče verjeti spričo uspešnega preskusa izredno trdnega kartona, nove vrste gradiva v Ameriki. Napovedali so, da bodo sestavljive (montažne) hiše iz valovitega kartona kmalu začeli izdelovati serijsko. Karton je prepojen s snovjo, ki ga varuje pred ognjem, tako da vzdrži celo temperaturo 1000 stopinj C. Poglavitno gradivo — zidovje, stene, stropovi je karton, okenski okvirji in podboji pa so aluminijasti. To sicer niso večne stavbe, a so dovolj trpežne, da bodo lahko vzdrževale najmanj dvajset let. Sicer pa bodo baje tako poceni, da jih bodo ljudje lahko menjavali skorajda kot srajce... Kdor bo doživel, bo videl...

STRAHOVITO SO SE RAZMNOŽILE MIŠI v avstralski zvezni državi Queensland, kjer pridelujejo zlasti mnogo pšenice. Avstralija sodi med dežele, ki izvažajo razen volne tudi največ pšenice. Pridelovanje žita kot monokulture (edinega pridelka na izredno velikih poljih) pa je zelo tvegano, ker se utegnejo zelo razmnožiti škodljivci. Tako so ugodne razmere za veliko razmnoževanje poljskih miši, zlasti v deželah s tako suhim podnebjem. kakršno ima Avstralija. Letos so se miši v Avstraliji tako strahovito razmnožile kakor še nikdar poprej. V Queenslandu jih je kar milijoni — bilo jih je na milijone, a ne le na poljih, marveč tudi v naseljih, povsod, kjer so lahko našle kaj hrafte. Dobesedno so preplavile nekatere kraje, vdrele v skladišča, prodajalne, stanovanja. Neki trgovec je povedal, da je na dan pobil celo do deset tisoč, da se je vsaj za silo branil pred njimi. Miši so naredile v samem kmetijstvu za 3.600.000 avstralskih dolarjev škode.

Moža so ji ubili belogardisti

V našem narodu je zakladnica spominov na težke, a slavne dni osvobodilnega boja. Ponekod je dandanes posegla vmes patina časa. Trideset let ni kratka doba in če se človek toliko in še več let nazaj spominja dogodkov, kot bi se vse skupaj pripetilo včeraj, mora biti za to že globlji vzrok. Marija Konjar ima tak vzrok, čeprav je le ena od tisočih, ki so svoje otroke rodile za revolucijo, ki jim je vojna pobrala, kar so najbolj ljubile, ki so se v nekaj letih postarale za petdeset let, a vendar so danes pri osemdesetih še vedno kakor bori na Krasu.

Trpko se je nasmehnila Marija Konjar, ko sem jo vprašal, kje in kdaj se je rodila. Menda je pomislila na petnajst otrok, ki so se v Guncijah rodili mizarju in na dan, ko ji je rekel oče: »Mici, na brus boš šla. Hudo mi je, toda doma ni kruha.«

Pove mi, da se je rodila 21. februarja 1893 in da se je osemnajst let pozneje poročila s Francetom Konjarjem. Čevljar je bil in pogosto tudi za sladkor ni zaslužil. Drug za drugim so se rodili otroci: Olga, Ana, France, Zofka, Vera in še pet otrok. Ko so začeli hoditi v šolo niti vsak svojega svinečka ni imel.

Mož France se je že v letih pred okupacijo družil z naprednimi delavci. Pri tedanji oblasti je bil slabo zapisan. Leta 1941 je začelo tudi v Konjarjevi hiši vreti.

»K nam so prihajali prvi aktivisti,« pripoveduje Marija Konjar. »Knapič, Kosec, Jurič, Kosov Martin, Cveto in Očka Novak pa Koširjeva Reza, Kebetova, Preželjnovi in še vrsta drugih tovarišev so bili skoraj stalni gosti v prvem nadstropju. Tudi mož je hodil na sestanke v Tacen, Gorice, Gameljne in Smartno. Bil je navdušen za ljudsko vstajo in prvim partizanom, ki so se začeli zbirati okrog Smarne gore, je hotel pomagati na najrazličnejše načine. Seveda bi šel predvsem rad tudi sam v »hosto« pa so mu tovariši dopovedali, da bo še bolj koristen kot aktivist in partizanski čevljar na terenu. In potem so dan za dnem romali iz njegove delavnice v gozd čevlji za partizane. Pa ne le on, vsa družina je postala del ljudskega odpora.«

»Že prvo leto se je zgodilo, da so se štirje aktivisti zadnji hip skrili v mrvo, ko so prišli orožniki,« pripoveduje Marija. »Vroče mi je postalo. V naši hiši bi lahko marsikaj našli: propagandno literaturo, tudi pošto, ki so jo dekleta prinašala iz gozdov nad graščino v Smledniku. Namignila sem enemu izmed vaških fantov, naj raztegne harmoniko. Dekleta, toda naša niso bila zraven, so brž zaplesala. Nevarnost je bila mimo.«

»V politično delo nas je vpeljala Reza Koširjeva. Vseh osem deklet, zdaj ena pa spet druga, je hodila z njo na zvezo. Nekajkrat sem šla gor tudi sama. Najstarejša hčer je bila dobra šivilja in že leta 1941 je delala za partizane triglavke in jim krpala obleke. Enaindvajset let je imela in najmlajša Vera še štirinajst ne.

Marija Konjar ima kljub 79 letom še vedno dober spomin

Leta 1942 so moža in hčerko Gabrieljo prvič aretirali. Iz Besnice pri Kranju je prišla k nam partizanka s štirinajst dni starim otrokom. Pri vas bom ostala, je rekla, dokler ne dobim zveze. Ko je prišel sin, mi je povedal, da je tovarišica pred kratkim rodila in da se zdaj vrača k partizanom. Odpeljal jo je na zvezo k Metodu, tja nekam proti Medvodam. Pa se jim je priključila mlajša ženska — nemška vohunka in Metod je obe odpeljal do partizanov na Katarini.«

Torek je bil, ko je oddelek vojakov SS obkolil Konjarjevo hišo. Sina na srečo ni bilo doma. Zgoraj v sobi pa je bila skupina aktivistov in mož. Roke je sklenila na hrbtu, da bi Nemci ne opazili, kako se trese. Po glavi so se ji motale najbolj strašne misli. Puškina žrela so zevala proti njenim prsim. Nikomur ni bilo mogoče pobegniti iz hiše.

»Kje je mož?« je rohnal divje nasršeni Nemec, »... in vaša hči Gabrielja, pa Jurič in tisti partizanski pankrt...« Fantje zgoraj v sobi so imeli še toliko časa, da so pištolo vrgli v stranišče. Za otroke so že prej uredili tako, da zanj ni bilo nevarnosti. Potem so jih odpeljali: Juriča, Gabrieljo in moža Franceta. Najprej so bili zaprti na orožniški postaji v vasi in pozneje tri mesece v Kranju Doma, pri Konjarjevih pa so delali za partizane z voljo, ki jo je nemško nasilje samo stopnjevalo. Toda previdni so morali biti do skrajnosti. Družina je bila že močno kompromitirana. Hčerke so hodile v smledniško gmajno daleč naokrog čez Medvode in Pirniče. Bela garda je na Kolenčevce, kot se je reklo po domače pri Konjarjevih, še posebno pazila.

»Ko možu in hčeri niso mogli ničesar dokazati, so ju spustili,« pripoveduje Konjarjeva mati. »Previdni smo bili, kar se je le dalo. Za določen čas tudi aktivisti niso smeli prihajati k nam domov. Nekega dne so Nemci naleteli na hčerko Marico, ko se je vračala domov s polno torbo mila, ki smo ga rabili za pranje partizanskih oblačil. Tla so postala silno vroča. In da bi bilo še huje, je mož v gostilni brcnil nemškega psa. Še istega dne so prišli belogardisti. »Z nami boš šel, partizansko seme!« so vpili in ga psovali. Na postaji so ga z žilavko pretepli do nezvesti.«

Ne dolgo za tem so ga spet dobili. V Kamnik je odšel na zvezo, pa ga je izdala ženska, ki ga je opazila v gozdu. Z njim so odvlekli tudi hčerko Marico in Ocepkovga iz Repenj, ki je pod pritiskom priznal, da je k nam nekega večera pripeljal partizana. Hčerko, ki ji niso mogli ničesar dokazati, so po enem mesecu izpustili. Dvakrat sem prišla v Kamnik k možu. Spominjam se, da sem ga videla na betonskih tleh, vsega pretepenega. Z očmi in rokami me je rotil, naj čimprej odidem domov. Potem so ga odpeljali v begunjske zapore, kjer je ostal devet mesecev. Takrat sem dobila telegram, da je padel moj sin, ki so ga leta 1943 Nemci prisilno mobilizirali. Zdal ga ni bilo več. Samo kos papirja v rokah. Sredi aprila leta 1944, takoj po tistem, ko je padel sin, so moža izpustili. Spet je lahko sedel doma v delavnici in spet so romali čevlji k partizanom v gozdove.«

In se spomni Konjarjeva mati velike nemške hajke okrog Smlednika, ko so na vsak način hoteli poloviti partizane. Prav takrat sta se zadrževala nekje pod Šmarno goro dva bataljona. Ko je mati skuhalo zanje kosilo, ki ga je hčerka Vera s še dvema tovarišicama odnesla v gozd, še ni dišalo po nevarnosti. »Ko se boš vrnila, spravi cekar in kanglo v steljo pri Rozmanovih,« je naročil oče. Toda še preden se je vrnila, so Nemci začeli delati obroč ob gozdnatem grebenu smledniških »host«. S poslednjimi močmi je stekla Vera nazaj in je povedala partizanom, kaj jim preti. Takoj so se začeli prebijati čez Skaručno. Prav tam so štirje partizani padli.

»V gozdove grem,« se je mesec dni pozneje odločil oče. »Še ta par škornjev naredim. Zakaj bi ne šel tudi ti?« je govoril znanu. Ni izbral pravega in tudi škornjev ni utegnil dokončati. Bil je izdan. Zvečer ob šestih je prišlo petindeset belogardistov. »Mislim, da me bodo ustrelili,« je šepnil ženi. Prosil jih je naj mu dovolijo, da se obuje. V kuhinji je naglo odprl okno in se je poskušal pognati proti svobodnim gozdom. Tišino sta pripravala dva strela in po oknu se je poredila kri. Na koledarju je bilo 25. novembra 1944. Nekaj več kot triinpetdeset let je bil takrat star.

SILVO TERŠEK

V sobici z enim okencem, v tem večno mračnem prostoru, ki diha vlago in smrdi po postanem perilu, bje sedemletni očeček, mali Marko, veliko bitko.

Na raztrganih in kotanastih ilovnatih tleh si stojita nasproti dve vojski: zgledeni in potemneli stari lešniki, vzeti iz maminega kovčka — to so naši, Kozarčani. Droben in trd oreh »koščak«, položen med lešnike, to je njegov šosa, komandant Kozare. Nasproti njim se je postavila druga vojska, mnogo manj zanimiva: koruzna zrna, neenaka in svetla, to so Nemci in vsi drugi z njimi. Prazna orehova lupina — to je osvojeni nemški general Stahl, ki poveljuje napadu na Kozaro.

»Glejte, zdajle bo šosa udaril tega Svaba, pa naj takoj odleti sto tisoč metrov daleč,« zarotniško šepče mali, razburjen in s svetlimi očmi, potem pa potere oreh med »Kozarčani« in udari z njim po osamljenem koruznem zrnju, ki odleti kot strela in zvonko udari v kence.

»Ho ho, kar naj, nemara da je crknil — poginil.«

Zaskripljejo rjava, razpokana sobna vrata. Skozi pokuka dobričina Markov ded, slabokrven in premražen starec.

»Kaj počenjaš, dragec moj?«

»Vojskujem se,« odgovori mali kratko, zverovan v svojo igro, »Kozaro branim.«

»Kar brani jo, dragi moj branilec,« znova zamrmra stari dobrodušno in

Ilustracija: Evgen Sajovic

Branko Čopić: BITKA NA KOZARI

zapre vrata. »Bojim se samo, da jim li ne boš pomagal.« In starec zamišljeno skleni glavo in prisluhne.

S Kozare odmeva prijetno in priglušeno regljanje mitraljezov. Oddaljeno in brez moči ni bilo slišati niti najmanjši stlačni in tudi ni spominjalo na vojno in smrt. Le redko je bilo slišati zamolklo in globoko bobnenje topov, od katerega se je stresla zemlja in zadrnelo srce. Ljudje so obstali pri delu, vzdihnili in prisluhnili.

»Čuj, kako grmi na Kozari Ubogi. Kozarčani, ne bodo vzdržali, čeprav bi jih bilo desetkrat toliko.«

»Gozno, ljudje božji, bog nas varuj... Todore, si zakopal svoje žito?«

Ze dober mesec dni se bje na gori Kozari velika bitka. General Stahl, komandant bojne skupine Zahodne Bosne, pošilja v boj vedno nove rezerve in obroč okrog planine se čedalje brezpupnje zožuje.

Samo mali Marko se ne ozira na Stahov smrti načrt. Stahl nima toliko rezerv, da bi lahko potolkel njega. Zaman so mu vsa ojačanja.

»Zaman ste udarili po nas, pa naj vas je še toliko,« šepče mali kljubovalno v zimskem mrazu sobe in trd lešnik srdito udari po kupčku koruznih zrn — po Nemcih, ki se prestrašeno razbeže na vse strani.

»Aha, aha, zbežali so!« se roga deček skedoželjno, poklekne na otrpla kolena in znova pošlje »Nemce« v boj.

Ko je bilo sonce že davno zašlo za mzek kopast hrib, zavil v mračno senco, se je začel v sobi gostiti mrak in neprizniti zaskrbljeni dolgočasen prostor, kjer se je igral otrok. Lešniki — Kozarčani se izgube in in izginejo v temo, deček ostane sam in strah ga je pred »Nemci«, ki se z zadnjim naporom svetlikajo v mraku z nevidnega poda.

V tem času oživlja tudi bitka na Kozari. Nenadoma se prebude cele baterije topov in jamejo v salvah tolči po planini. Topovska kanonada se preliva v rezhno močno bobnenje. Ki kar naprej odmeva iz daljave in z drhtenjem napolnjuje poletno noč. Človeku ni jasno, ali drhti od te vlage in hladu v

jasni noči ali od tega daljnega zamolčlega bobnenja.

Osamljeni deček se čedalje bolj izgublja in usoda bitke zdaj ni več v njegovih rokah. »Kozarčani« so zatonili nekam v temo, ni jih več z njim in mali je zdaj sam, sam proti celi noči, neznan in skrivnostni, polni daljnega bobnenja in neslučenih grozot. Iz vsakega temnega kota grozi nekaj ogromnega in krilatega. Otrok vsak trenutek pričakuje, da bo nekaj prihrumelo nadenj, zastrla ves svet in mu posepnilo z oglušujočim glasom:

»Uhu mali, zdaj si moj!«

Z drhtečim srcem, vkovanim v hladno grozo, steče deček k vratom in se komaj umakne, da ga »tisto« iz sobe ne zgrabi za vrat. Razigran plamen z ognjišča ga navdaja s srečnim brezkrainim stjem, strahote se umikajo nazaj v sobo in mali se, pijan od blaženosti, vrže v dedovo naročje.

»Deček, ali bodo Kozarčani zmagali?«

»Seveda bodo, dragec moj, kako ne bi zmagali,« mu zamišljeno zagotavlja ded in nekako odsoten v duhu gleda v plamen ter boža toplo otroško glavičco, stisnjeno v njegovo naročje.

Neke burne noči, polne srditega mitraljeznega ognja in grmenja topov, se je Ranko Šipka z deseterkimi bataljonom Kozarčanov prebil iz obroča. Od njegovih borcev so ljudje zvedeli za vse strahote in nevarnosti bitke na Kozari.

Potem je še nekaj dni odmevalo bobnenje, ki je čedalje bolj pojemale in po vseh vaseh pod Grmečem se je širil žalosten šepet:

»Paula je Kozara. Padli so Kozarčani.«

Niče ni izgovoril te vesti na ves glas, vsakdo pa je že vedel in slišal, kaj se je zgodilo na Kozari.

Tudi mali Marko je slišal, kaj se je zgodilo z njegovimi ljubljenci.

Zdalji sedi pohlevni deček v pusti sobi in žalostno gleda na svoje bojišče.

Zaman se nekajkrat dotakne svojih ljubljenih borcev, lešniki so hladni in trdi. Igrati se nočejo več. Kako naj se še igra, ko pa so Kozarčani padli? Tudi šosa ni več, tudi on je ostal tam in mračno je padel.

Glej, osvojeni Stahl pa je ostal živ. Živ. Ves čas je mali vedel in verjel, da bodo dragi Kozarčani potolkli Stahla in vsa njegovo vojsko, zdaj pa tak poraz! Zakaj je ostal živ tisti, ki ga deček nima rad? Zakaj se je zgodila ta nemila in tuja stvar, s katero se mali ne more sprijazniti in ki je ne more razumeti?

Dolgo je molčal malček nad praznim in mirnim bojiščem, potem pa je s težkim srcem zbral »Kozarčane« v svojo »lečo« liško kapo in počasi odšel na vrh. Tam, pod nizko, krivčasto kletno z zgrbančenimi kosmatimi plodovi koplje z ošiljenim kosom jelovega lesa grob. Molče, ne da bi jih poštel, pokoplje svoje »Kozarčane« in zasadi na kupček majhen lesen križec.

»Zla, bi pa moral moliti zanje,« se spomni mali, klečeč na suhi prsti, ki ga zbada v kolena Prekriža se s prsti, ki se jih še drži prst, prekriža enkrat, dvakrat in še tretjič, toda nobenih molitvenih besed se ne more spomniti. Najosled se spomni vaškega cerkvenika Jova. spomni se njegovih besed na cerkvenem koru in jame tiho peti in od ginjenosti mu solze zalijejo oči.

»Svoja ti bože, svja-ti krjepki...«

Naprej ni znal in zato je vse še nekajkrat ponovil. V teh besedah je bilo nekaj grobnega in posmrtnega. Senca smrti in pogreba je priplavala nad grobek, osamljen med ostrimi duhtečimi stebelci ognjišča in pepelastimi orjadami melon, posutimi z drobnimi »velimi« cvetovi.

Ko se je vrnil v sobo, je mali pobral ostudna, rumena in trda koruzna zrna in jih vrgel pred mršavo svinjo s klapstimi uhlji, sivimi od strjenega blata.

»Na, tu jih imaš, pa jih ti podavi!«

V tem ko je poslušal, kako »Nemci« meljejo in škrtajo pod čekani požrešne živali, je maščevalni deček čutil, kako se v njem znova prebujajo in z vsakim utripom srca čedalje bolj raste bujna sončna radost.

Pri apnici je grulila in širila pahljjačasti rep grahasta razigrana grlica. V eter je prinašal prieten meden vonj cvetoče lipe. Iz za nizkega leskovega grma je zacingljaj zvonček in primeke tala je zaskrbljena ovca, a deček se je spomnil svetle razigrane črede jagnjet in svojega tovariša pastirja Perice, ki se zdaj vrača z napajanja. In ves srečen se je nasmehnil ter pozabil na osamljeni grob Kozarčanov, skrit med ognjiči.

berilo za mlade

Mladi na Brinovem griču, kjer je umrl narodni heroj Janko Premrl-Vojko

Na Brinovem griču

Minil je najlepši teden nas mladih v tem letu. Teden, v katerem smo bili z mislimi pri tovarišu Titu. V šoli in zunaj nje smo se seznanjali z njegovim revolucionarnim likom. Ni ga med nami, ki ne bi v Titu videl nekaj velikega in lepega. Da, prav vsi vemo, kaj nam pomeni naš predsednik.

Tudi v Idriji je bil ves teden v znamenju praznovanj.

Dan pred praznikom je bila v idrijski rudniški dvorani svečana akademija, posvečena osemdesetemu rojstnemu dnevu maršala Tita. Prisrčne so bile pesmice, ki jih je zapel mladinski zbor idrijske osnovne šole, ubrani so bili glasovi moškega komornega zbora, topla je bila beseda članov našega dramskega društva... Vsak po svoje so predstavili tovariša Tita, čigar podoba se je še

zanske čete. Dalje nam je pripovedoval, kako je Vojko dezertiral iz italijanske vojske in začel organizirati zavedne Primorce. Sodeloval je v mnogih akcijah, od katerih je bil zanj usoden spopad v Idrijski Beli... Umrl je v hišici, ki je stala na istem kraju kot današnja Vojkova kočica, postavljena njemu v spomin.

Še so bile žive v nas besede Vojkovega soborca Ivana Čuka, ko se je oglasil predsednik občinske konference ZMS in član predsedstva republiške konference ZMS Igor Bončina. Poudaril je pomen tistih dni, ko se je prav na tem kraju zbrala prva partizanska četa v idrijski občini. Sestali smo se predvsem zato, da proslavimo osemdeseto obletnico rojstnega dne tovariša Tita in dan mladosti; ne smemo pa pozabiti, da je še vrsta dogodkov, katerih obletnice praznujejo Idrijčani letos. Tako npr. mineva petdeset let od ustanovitve prve partizanske celice in trideset let od ustanovitve odbora OF v Idriji, je med drugim povedal tovariš Bončina. Seznanil nas je tudi z vlogo Tita in Jugoslavije v današnjem svetu. Sledil je še kratek, a za nas mlade vzpodbuden govor predsednika občinskega odbora ZPMS tovariša Viktorja Podobnika. Šele potem je napočil najpomembnejši trenutek za več kot dvesto pionirjev osnovnih šol Idrije in Spodnja Idrija: sprejeti so bili v mladinski organizaciji. S tem je bila naša proslava pri Vojkovi koči na Brinovem griču sklenjena.

Kljub dolgi poti do doma smo bili zadovoljni, da smo se zbrali na tem kraju — mejniku idrijskega partizanstva. Še smo se pomenkovali o Titu in našem prazniku, vsi pogovori pa so se končali z željo, da bi naš tovariš Tito še dolgo živel.

SLAVICA DRAGOŠ

Podajmo si roke

*Morda ranjen leži
kje daleč od vseh ljudi,
lačen, zapuščen in bolan
moj partizan.
»Dekle, tvoj fant se bori
za svobodo dobrih ljudi!«*

NADA MAJSTOROVIC

bolj vklesala v naša srca. Pred nami je najprej oživel kot deček, kasneje kot veliki revolucionar ter končno kot jugoslovanski predsednik in voditelj. Ob sklepu akademije so podelili priznanja OF najstarejšim borcev narodnoosvobodilnega boja in še nekaterim drugim delovnim ljudem našega mesta.

Naslednji dan smo krenili na partizanski pohod k Vojkovi koči na Brinovem griču pri Črnem vrhu, kjer je umrl narodni heroj Janko Premrl-Vojko. Dolga kolona več kot tisoč mladih iz osnovnih šol Idrije, Spodnje Idrije in idrijske gimnazije se je vila po dokaj široki gozdni poti. Razvlečena in strma je bila ta pot, a nismo čutili utrujenosti. Kljub soncu, ki je vseskozi pošiljalo svoje žarke na naše razgrete obraze, nas je ves čas spremljala partizanska pesem. Ko smo premagani od strmine utihnili, nam je dajala moči misel na borce, ki so prav tod hodili pred več kot petindvajsetimi leti.

Po treh urah smo prispeli pred Vojkovo kočico, ki stoji dobro skrita v gozdu na Brinovem griču; nedaleč od nje pa spominska plošča in v njej vklesane tele besede:

NOV ROD ZDAJ TVOJE SETVE
KLASJE ZANJE.
V SVOBODNI ZEMLJI, KI TI GROB
ZAGRINJA
IN PRVEGA MED PRVIMI SE TE
SPOMINJA.

Posvečene so narodnemu heroju Janku Premrlu-Vojku, ki je prav tu umrl 22. februarja 1943, smrtno zadet v boju s fašisti v Idrijski Beli. Strmela sem v ploščo, ko me je iz razmišljanja prebudila partizanska pesem. Nato je spregovoril Ivan Čuk, nekdanji Vojkov soborec, rezervni kapetan 1. razreda in predsednik občinskega odbora ZZB NOV Idrija. Orisal nam je tiste dni, ko je na tem ozemlju Vojko snoval prve parti-

kramljanje

Spoštovano uredništvo!
Prosim za objavo poziva s tole vsebino:

Nesteto akcij potrjuje, da hočemo tudi mi mladi in najmlajši nadaljevati izročilo naše revolucije. Najmlajše spodbujajo k temu tudi »Kurirček«, »TV-15«, »Pionirski list«, »Pionir« in »Cicibana«. Zgodilo se je celo, da je bilo napisanih toliko prispevkov s to tematiko, da je bilo treba izdati posebno knjižico. Tak primer je bil tudi v Vidmu ob Ščavnici, kjer se je leta 1968 začela kurirčkova pošta. Čeprav je videmska knjižica po obsegu skromna, so prispevki zanj zbrani tako smotno, da povezujejo izročilo narodnoosvobodilnega boja z izročilom kmečkih uporov, nadalje oktobrske revolucije, ki je izzvala upore tudi v Sloveniji — med drugim vojaški upor v Radgoni — in kočno z izročilom španske revolucije, v kateri so sodelovali mnogi Slovenci.

Po vsem tem je razumljiva odločitev učencev sedmega razreda videmske šole, da pozovejo svoje sorošnike na drugih osnovnih šolah, naj v počastitev štiristoletnice Gubčevega upora utrdijo in poglobijo znanje zgodovine kmečkih puptov. Predelali bi

Naš obrambni dan

V Novem mestu je bilo v zadnjem času več uspešnih obrambnih akcij. Udeleženci so se naučili, kaj storiti, če bi slučajno prišlo do napada na našo državo. Zato smo tudi na gimnaziji organizirali obrambni dan. Dijake so odgovorni razdelili po skupinah (protipožarna, zveza, obramba in zaščita, sanitetna, diverzantska, propagandna, izvidniška...) in potem se je začelo »zares«.

Zamišljeno je bilo tako, da je sovražnik ob eni uri ponoči prekoratil mejo in med drugim napadel Novo mesto. Skupno z vojsko se je uprlo celotno prebivalstvo in med njimi posebno uspešno mladi.

Kurirji so morali že ob peti uri zjutraj predramiti vse profesorje, ki so se takoj zbrali v šolski zgradbi. V akcijo je stopila tudi propagandna skupina, ki je po vsej šoli raztrosila letake z napisom: »Tujega nočemo — svojega ne damo!« Med obrambnim dnem smo izdali tri številke gimnazijskega glasila »Steziček«, ki se je ta dan preimenovalo v »Partizanske stezice«. Drugi dijaki smo imeli zbor po sedmi uri.

Vse skupine so imele že teden poprej predavanja, kjer smo dobili nekaj osnovnih napotkov. Zato nam je »delo« šlo tako dobro od rok. Mene so določili v izvidniško skupino, ki so jo razdelili na manjše enote. Dali so nam tudi posebne izvidniške obleke, v katerih ostaneš v naravi neopazen.

Naša naloga je bila, da se prebijemo na položaje in izvemo kako je sovražnik oborožen, koliko stražarjev ima in druge važne podatke. Vsako izvidniško skupino je vodil vojak. Naša skupina je imela sedem izvidnikov. Ustavili smo se v nekem kozolcu, v neposredni bližini položajev. Od tam smo se hoteli sovražniku neopazno približati. To nam je s pomočjo naših oblek tudi uspelo. Akcije

ni motil niti dež, ki nas je sicer spremljal ves čas. Izvohali smo, koliko ter kakšno orožje ima sovražnik in število stražarjev. Imeli smo tudi poljski telefon, ki nas je povezoval s sosednjo izvidniško skupino. Skratka vse, da smo lahko akcijo uspešno opravili.

Čeprav smo bili premočeni do kože, smo se zadovoljni vračali v šolo. Ker smo bili utrujeni, smo poskusili z avto-

TV-15
za
mladino

stopom. Ustavil nam je vojaški kamion in prijazni šofer nas je pripeljal skoraj do šole.

V šolski telovadnici smo nato imeli miting, kjer je eden izmed vojaških vodij obrambnega dne poudaril, da je bila ta akcija doslej edinstven primer v Sloveniji.

BRANE JERANKO

Srečanje mladih

V počastitev dneva mladosti in rojstnega dne maršala Tita smo se pionirji osnovnih šol iz Tolmina in Mosta na Soči odpravili na pohod po poteh tolminskih kurirjev.

Bilo je megleno jutro, ko smo pustili za seboj prelepo vasico Most na Soči z zeleno modrim jezerom v ozadju. Pot je bila naporna, a smo bili kljub temu veseli. Po dolgi hoji smo prispeli do vasi Ponikve in Logaršč. Vasici sta med narodnoosvobodilnim bojem prispevali velik delež. Tu je leta 1942 nastal odbor OF, spomladi istega leta je padel prvi vaščan — o tem priča spominska plošča na mlekarni v Logarščah — kmalu zatem je bila ustanovljena tudi organizacija AFZ, v katero so bile vključene malodane vse žene teh krajev.

Pionirji smo pripravili proslavo, na kateri se je zbralo mnogo vaščanov in nekdanjih partizanov. Povedali so nam,

da toliko mladih src še ni bilo naenkrat v teh krajih. Zelo so nas bili veseli. Posebno so bili navdušeni nad partizanskimi pesmimi, ki jih je zapel vojaški sekretelj iz Tolmina. V programu tudi nismo pozabili dragega tovariša Tita in njegovega rojstnega dne, ob katerem smo mu zaželeli, da bi še vrsto let vodil Jugoslavijo v boju za mir in prijateljstvo na svetu in v domovini.

Nikoli ne bom pozabila stare ženice, ki je vsa sključena in s solzami v očeh pred množico mladih zaželela tovarišu Titu obilo zdravja in še sto let življenja. Dvignila je pogled proti nam in glasno rekla: »Iščite si vzornike, a takega ne boste našli, zgledujte se po njem, le tako boste srečno živeli!«

Potem so nas vaščani pogostili. Bilo je že pozno popoldne, ko smo se s šopki solzic spuščali po hribu navzdol.

TATJANA JERMOL

ljanje prebirajo prav vsi bralci naše ga lista.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Cenjena Milena!

Sprejmite tovariške pozdrave od vašega starega dopisnika, ki ste mu sicer objavili nekaj člankov, drugače pa precej tudi zelo dobrih njegovih prispevkov roma v vaš koš brez dna. Res je, da se človek na napakah uči in prav zato vam tega niti ne zamerim preveč. Sicer pa že precej časa ni bilo mojih prispevkov na mladinski strani. Zelo me je presenetilo, da niste objavili niti zadnjega: »Moj rojstni kraj«, ki je moj najboljši prispevek doslej. Kljub temu vam danes pošiljam sestavek »Imeli smo obrambni dan«.

Tovariški pozdrav!

Brane Jeranko,
Sp. Mestnje 4,
62253 Pristava

Dragi Brane!

»Imeli smo obrambni dan« je doslej tvoj najboljši prispevek, tudi zapisu o Celju ne gre kaj zameriti, koša brez dna pa nimam, čeprav bi ga pri toliko pisemcih menda res potrebovala.

Lepo pozdravljen!

MILENA

besede in dejanja

KULTURNE POTREBE

Kogarkoli vprašate, zakaj noče iti iz Beograda na deželo, vam bo odgovoril: »Veste, kako je, na deželi ni gledališča, koncertov...«

Sicer pa zadnji podatki kažejo, da 63 odstotkov prebivalcev v Beogradu še nikoli v življenju ni videlo niti ene gledališke predstave.

Večernje novice — 29. V. 1972

ODHAJAJO V GLAVNEM STROKOVNJAKI

Po nemških podatkih ima kvalifikacijo 55 odstotkov jugoslovanskih delavcev, ki delajo v tej deželi, a od italijanskih delavcev samo 13 odstotkov, od turških 10 odstotkov itd.

Tudi podatki zadnjega popisa prebivalstva SR Hrvatske povedo, da odhajajo na delo v tujino v glavnem strokovnjaki. Od skupnega števila zdomcev iz te republike je 42,5 odstotka kvalificiranih delavcev, 3,1 odstotka visoko kvalificiranih, 9,7 odstotka polkvalificiranih in 29,1 odstotka nekvalificiranih. Z visoko strokovno izobrazbo je 2,8 odstotka delavcev iz SR Hrvatske, 1,2 odstotka z višjo, 8,2 s srednjo in 3,4 odstotka z nižjo strokovno izobrazbo.

Vjesnik — 1. VI. 1972

SAMO EN DAN MANJ

Inštitut za sociologijo in psihologijo dela v Nišu je pripravil načrt znanstvenega raziskovanja vzrokov, zakaj delavci ne pridejo na delo. Načrt bodo finančno podprla gospodarska podjetja, zavodi za socialno zavarovanje in nekatere zdravstvene ustanove. Kako pomembno je ugotoviti vzroke manjkajočih delavcev in uslužbencev v službi, povedo podatki: če bi uspeli, da bi vsak zaposlen v državi manjkal v celotnem letu samo en delovni dan manj bi s tem pridobili 4 milijone delovnih dni in prihranili 400 milijonov dinarjev.

Načrt znanstveno-raziskovalnega dela predvideva, da bodo v 50 delovnih organizacijah za pet let nazaj preučili sporne vzroke za odsotnost od dela za 56.000 delavcev. Podatki, ki jih bodo dobili, bodo nedvomno koristni za vse.

Dnevnik — 31. V. 1972

ZDRAVJE

Vsaki peti mladenič v naši državi je oproščen vojašine zaradi slabih fizičnih in zdravstvenih sposobnosti! Nad tem podatkom bi se morali dobro zamisliti tako zdravstveni pa tudi športni organi. Toda ne samo ti. Športnemu zdravju in fizični sposobnosti mladih ljudi posvečamo pri nas vse premalo pozornosti. Klubi in športna društva med profesionalnimi razmerami vse težje izvajajo svoje naloge.

Kam vodi vse to?

Arena — 2. VI. 1972

RIBE

Da bi opravičili uvoz rib iz Japonske. Bolgarije, Poljske in SZ, naši strokovnjaki trde, da v Jadranu ni rib. Strokovnjake pa vsak dan demantirajo italijanski divji ribiči, ki zelo uspešno lovijo v naših vodah.

DELO — 1. VI. 1972

IZZREBALI SMO

Tudi za mesec maj smo namenili štirim stalnim naročnikom lista ročne ure. Od točno 42.000 stalnih naročnikov na dan 31. maja 1972 smo izžrebali tele naročnike: IVAN KREJAN, 62382 p. Mislinja, in FERDINAND BRUNDULA, Zirje 24, 66210 p. Sežana, ki jima bomo poslali žensko ročno uro, ter JANEZ LUŽAR, Žalna 41, 61290 p. Grosuplje in VINKO SELKO, Opekarska 11, 61360 p. Vrhnika, ki prejmeta moško ročno uro. K prijetnemu presenečenju naše iskrene čestitke z obljubo, da jim omo ure poslali še ta teden.

Uredništvo in uprava

Japonska delegacija na krovu ameriške oklepnice »Missouri«, 2. septembra 1945, pred podpisom kapitulacije. Letake s to fotografijo so odvrgli na otok Guam, da bi nezaupljivim japonskim vojakom pokazali, da je vojna končana. Toda vojaki so mislili, da gre za spretno fotomontažo.

Poslednji Robinzon na otoku Guam

Masaši popisuje, kako je bil presenečen, ko je s pomočjo teh odpadkov odkril, v kakšnem izobilju žive Američani: poprej je bil navajen na varčnost japonske vojske. Kosi nerjavečega jekla so postali rezila in britve, iz starih zračnic pa so nastale posebne sandale, za katerimi je ostajala sled, ki ni spominjala na odtis človeškega stopala.

Po tistem, ko so na smetišču našli zavrnjene posode, so lahko tudi rešili vprašanje vode. Izvirom vode se je bilo namreč zelo nevarno približevati, ker so bili pogosto na odprtem prostoru. Zato so se sprva zatekali h kamelji navadi, kar pomeni, da so tedaj, ko je bila priložnost, pili, kolikor so mogli. Ko pa so našli velike posode, so si zlahka nabrali in ohranili zadostne količine deževnice.

Koščki stekla, ki so jih našli na tistem smetišču, so se pokazali kot zelo uporabni za prižiganje ognja, s tem da so vanje ločili snopce sončnih žarkov. Iznašli pa so še drugo metodo za prižiganje ognja ponoči ali v času deževnega obdobja: okrog lesenega kolca so zadržili železno žico in jo drgnili toliko časa, da je postala vroča, potem pa so dodali malo smodnika, da se je ogenj vnel in ga so z njim nato prižigali trske suhega lesa.

Maja leta 1947 je Masašija in Minakavo začela mučiti slabost in prišla sta do spoznanja, da je vzrok treba iskati v pomanjkanju soli in beljakovin v njihovi prehrani. Odločila sta si oskrbeti sol s precejanjem morske vode: tako bi si lahko zagotovila boljše prehrano, hkrati pa bi lahko za daljši čas shranila meso, ki sta ga od časa do časa dobila z lovom na razne živali. Za prenašanje morske vode sta Japonca uporabljala izrabljene avtomobilske zračnice, ki sta jih nekoč našla zapuščene na robu ceste. S soljo, ki sta jo dobila s prekuhavanjem in izcejanjem morske vode, sta Masaši in Minakava ohranila meso tudi za čas dveh let. To je bilo predvsem meso goveda in svinj, ki so po spopadih na otoku postale divje. Masaši je v prvih mesecih našel pri nekem Avstralcu, ki je umrl v džungli, puško in jo ljubosumno hranil vseh 16 let, pri čemer je skrbno varčeval z osmimi naboji, ki so bile v nabojnici puške. Ko so ga »ujeli«

mu je ostal še en naboj: s preostalimi šestimi je bil ubil šest volov in eno svinjo. Lovila sta v času neviht, tako da sta šum dežja in grmenja preglasila streljanje.

Spretnost bežanja na vrat na nos je Masašija in drugim velikokrat pripomogla, da so preživeli. Nevarnost je izostrila vsa njihova čutila, postali so takšni kot divje živali: ob najmanjšem šumu so ponoči skočili na noge in vsi živci so jim bili napeti. Zmeraj so spali obuti v svoja platnena obutva, tako da bi lahko hitreje tekli, če bi se iznenada pojavila nevarnost. Skrivališče, ki je bilo različno glede na letni čas in glede na trenutne razmere, je bilo zmeraj v bližini zaraščenega gozda, kamor so z vso naglico izginili in tako onemogočili morebitno zasledovanje.

Pragozdna goščava je nudila varno zavetje tudi za primer bolezni. Te so se pojavljale dvakrat ali trikrat letno in edini način zdravljenja je bil v tem, da so legli in spali. Tudi pri ranah so v zdravljenju posnemali živali: rano so si izlizali.

Tako je minilo šest let. Pogosto so se te človeške prikazni zarisale ponoči na vrhu kakšnega hriba, od koder so opazovale ameriško vojaško taborišče: različno so videle ljudi, ki so se zabavali, slišale so, kako plavajo k njim gor zvoki jazzovske glasbe, videle so, kako so se med plesom — in tudi po njem — stiskala k svojim spremljevalcem mlada dekleta.

In če se je vojna končala? To je bilo

preprosto in hkrati strašno vprašanje, ki jih je od časa do časa mučilo. Nekega dne leta 1953 je Masaši med enim svojih raziskovalnih pohodov odkril v travi ob cesti, ob vzhodu nekega griča, zapuščen zavoj. Po tisoč previdnih ukrepih je zavoj vzel: v njem je bil kakšen ducat japonskih nalivnih peres, izdelanih v tovarni Micubiši (ta je svojčas izdelovala japonska vojna letala) in nekaj praznih beležnic. Na dnu zavoja je bila ovojnica, na kateri je pisalo: »Japonska vlada — demobilizacijska služba«. Na ciklostil razmnoženo pismo se je dobesedno glasilo: »Vsem tistim, ki to poročilo lahko berejo. Zahvaljujemo se vam za to, kako ste živeli in se borili v prid Japonske in srečni smo, da ste preživeli. Prav dobro vemo, kako težke preizkušnje ste morali prestati v teh devetih letih. Zdaj vsakogar od vas čakata upanje in radost. Druge vojske, ki so doživljali vašo usodo, je pred dvema letoma (leta 1951) gostoljubno sprejelo ameriško poveljstvo: zdaj mirno živijo v svoji rojstni deželi skupaj s svojimi najdražjimi. Če mislite, da lahko sprejmete ta dejstva, vzemite priložni papir in pišite svojim družinam. Posredovali vam bomo njihov odgovor na istem mestu, kjer ste našli ta zavoj.«

Sledil je kratek popis najpomembnejših dogodkov, zlasti se predaje Japonske avgusta 1945 in pa demobilizacije vojske, ki je temu sledila. Kazno je, da bi se v tem trenutku lahko zgodba Masašija in njegovih tovarišev končala. Vendar pa se ni.

V džungli so ostali še naslednjih sedem let. In to je najbolj osupljiva stvar v vsej tej zgodbi. Kakšna razlaga je zanjo?

Masaši pripoveduje, da je že leta 1946 neko letalo odvrгло na otok Guam letake s precej podobno vsebino. Dodane so bile celo fotografije, na katerih je bilo videti srečanje med Mac Arthurjem in cesarjem in pa podpis kapitulacije na krovu oklepnice »Missouri«. Toda tako leta 1946 kot leta 1953 so bili prepričani, da je po sredi samo zvijača, s katero so jih hoteli zvesti iz džungle. Vesti o predaji so bile potemtakem kaj lahko lažne, fotografije pa navadne fotomontaže.

Ključ za razumevanje tolikšnega nezaupanja, ki je v bistvu povzročilo dramo vseh teh ljudi, moramo poiskati v tistih besedah, ki so jim jih izrekli njihovi častniki, preden so se razkropili v gozdu. »Zapomnite si«

Jana
sodoben ženski tednik

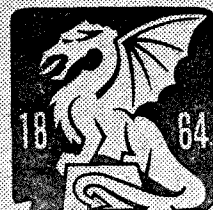

so jim rekli, »da japonski vojak izpolni svojo dolžnost do kraja, žrtvuje se za svojega slavnega cesarja, in da se nikoli ne dovolijo ponizati s predajo. Ne pozabite, da bodo na otok prispele okrepitev in da bodo le-te pomenile vaš edini up v rešitev: kajti če boste padli v roke Američanom, vas bodo takoj ubili. Američani ubijejo vse svoje ujetnike.«

Te besede, ki so si jih vtisnili v spomin, so za japonske vojske postale nekakšna fiksna ideja, ki jih je preganjala v vseh letih njihovega strašnega življenja v džungli. Poleg čustev, ki so jih gojili do cesarja in ki so bila ukoreninjena globoko v njihovi notranjosti, je k temu pripomogla tudi povsem biološka želja po tem, da preživijo: če jih ujamejo, je to pomenilo, kot so jim tolikokrat ponavljali njihovi častniki, da jih bodo ubili. In japonski častniki nikoli ne laže.

(Konec prihodnjič).

**PIVO
ZNAČILNEGA
OKUSA**

Union
PIVO

„bien-être“
eau de cologne naturelle
70° et 85°
TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS